

Lördagen den 27 April 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades sju protokolls-utdrag för den 26 i denna månad.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Utlåtande N:o 72, i anledning af väckta motioner, angående skjutsningsbesvärets ordnande m. m.

Uppå derom af Herr Grefven och Talmannen gjord framställning beslöt Kammaren, att detta Utlåtande skulle punktvis föredragas.

Momentet a.

Herr Fåhræus: Antalet af reservanter, som anmält sitt ogillande af Utskottets förslag, utgör ett nytt bevis på de stridiga åsikter, som vanligen uppenbara sig i denna fråga. Man har å ena sidan funnit Utskottets förslag för litet radikalt och å andra sidan, att det sträckt sig för långt. Jag föränledes häraf att inleda mitt anförande med det öppna förklarande, att jag i afseende å skjutsväsendet så allvarligt som någon önskar ett bättre sakernas skick; men jag vill en reform, som är icke blott ändamålsenlig, utan äfven möjlig att utföra. Det finnes saker, som kunna synas rigtiga i princip, men hvilkas verkställande i en viss gifven tidpunkt eller under befintliga förhållanden kan möta oöfvervinnerliga svårigheter. Detta är obestriddigen fallet med skjutsningsbesvärets påyrkade öfvertagande af Staten utan inskränkning eller förbehåll. Jag vill icke inlåta mig i undersökning af jordegarnes så ofta påstådda rätt att afskudda sig skjutsningsbesväret på den grund, att egendomarnes betungande dermed i en aflägsen forntid anses vara en handling af våld. Detta argument har hvarje gång och, såsom mig synes fullt befogadt, blifvit bemött med den erinran, att jordegarne icke kunna grunda någon juridisk rätt på annat än de vilkor, hvarmed de sjelfva kommit i besittning af jorden. Vore det annorlunda, kunde samma skäl anföras för borttagande af alla andra skatter och besvär, som under enväldstiden blifvit jorden pålagda. Men, ehuru således någon rättsgrund icke kan gifva anledning till jordens befrielse från ifrågavarande besvär, gifves det andra och giltiga skäl derför. Dessa stödjå sig på civilisationens och till en del på den allmänna moralens fordringar. Frågan har dock äfven en finansiell synpunkt och i detta afseende måste undersökas, om det kan vara möjligt, att med ett penndrag befria jorden från ansvarigheten

heten för skjutsen och öfverflytta den på Staten utan någon inskränkning; och i det fall, att äfven andra än de nuvarande skjutsningsskyldige kunna anses böra deltaga i kostnaderna för skjutsens utgörande, må det jemväl undersökas, huru långt detta system att taga ur den enas ficka för att lägga i den andras billigtvis må kunna sträckas. 1859 års skjutskomité föreslog bland annat, att de skjutsningsskyldige borde för befrielse från skjutsningsbesväret erlägga en årlig aflösningsafgift, som beräknades till icke fullt 14 R:dr per hemman. Vid påföljande riksdag, då ärendet förekom i Sammansatt Stats- och Ekonomi-Utskott, förklarade emellertid ledamöterna af Bonde-Ståndet enstämmigt: »allt eller intet», och denna absoluta fordran har varit grundtonen i alla de motioner, hvilka sedermera blifvit föremål för Riksdagarnes handläggning. Det kan härvid icke vara olämpligt att erinra sig, huru våra förbundsbröder, Norrmännen, gått till väga i denna sak. I Norge, likasom i alla öfriga nordligaste länder af Europa, har skjutsningsbesväret från urminnes tider varit grundadt på en allmän förpligtelse för jordnehafvare att efter uppståndning tillhandahålla hästar och forredskap för resandes befordran. I ett afseende har detta onus der varit mera tryckande än i Sverige, nemligen deri att de skjutsningsskyldige varit förpligtade att utan någon godtgörelse befordra dem, som reste i allmänna ärenden. Detta fortfor till 1816. Efter denna tid har man äfven i Norge arbetat på att afskaffa detta onus medelst upprättande af skjutsentreprenader eller s. k. *fasta stationer*. År 1859, eller samtidigt med tillförordnandet af skjutskomitéen i Sverige, nedsattes i Norge en komité för att efter utredning af förhållandena afgifva förslag till skjutsväsendets bättre ordnande. I det sakrika Betänkande, som komitéen afgaf, har den framlagt åtskilliga grunder för regleringen af skjutsen, af hvilka de hufvudsakligaste äro följande.

Komitéen antog, att den allmänna skjutsskyldigheten icke kunde upphävas utan medelst upprättande af skjutsentreprenad-stationer på alla de väglinier, der det ansågs nödigt att sörja för resandes befordring. Komitéen ansåg derjemte skjutslegan icke kunna bestämmas så hög, att den kunde påräknas öfverallt gifva fullt vederlag för skjutsningsbesväret. Till en del förutsattes således, att stationerna måste understödjas, såsom förut, genom direkta tillskott.

Då en lätt och liflig samfärdsel emellan de särskilda landsdelarne vore af synnerlig vigt för det allmänna, framför allt då det förutsattes, att skjutsstationerna äfven skulle öfvertaga postbefordringen, ansåg komitéen, att det för stationerna erforderliga tillskott, åtminstone till väsendtlig del, borde, så vidt möjligt vore, lika fördelas öfver hela landet. Att uteslutande söka åstadkomma kostnadsgodtgörelsen af Staten ansågs ej tillrädligt, dels emedan de allmänna beskattningsgrunderna antogs icke medgifva något utsträckt användande af Statens medel för ifrågasvarande ändamål, dels emedan större hushållning kunde förväntas när kostnaderna till en del skulle bestridas af mindre kretsar.

Komitéen föreslog derföre den hufvudgrund för utgörandet af omförmälda tillskott, att hälften deraf borde utgöras af statskassan, mot refusion genom proportionel uttaxering af den matrikulerade jorden och städerna, och den andra hälften af vederbörande amts — eller stads-

kommuner. Enligt detta förslag skulle alltså de skjutsskyldige befrias från alla direkta bidrag.

Men detta förslag, som Regeringen öfverlemnade till Stortinget, blef dock icke af Stortinget godkänt. Man erinrade nemligen emot sjelfva hufvudsyftemålet, eller skjutsningsbestyrets förvandlande till ett allmänt bestyr, att man omöjligan på förhand och på grund af förut varande förhållanden kunde beräkna de öfverdrifna kostnader, som sådant skulle ådraga Staten; ty, i stället för att skjutslagen, då de sjelfva hade ansvarighet för skjutsningen, vore intresserade uti att nedtrycka entreprenadafgifterna, så skulle de, efter Statens öfvertagande deraf, blifva intresserade uti att, i förbund med entreprenörerna, så högt som möjligt »uppskrufva» dem.

Stortinget gjorde alltså endast några partiela förändringar i förut bestämda skjutsförfattningar, afseende att underlätta och uppmuntra entreprenaders ingående eller fasta stationers upprättande.

I afseende å kostnaderna stadgar den lag, som, jemlikt Stortingets beslut, år 1860 utfärdades och som ännu är gällande, att, då uti något landtdistrikt det för fast stations upprätthållande erforderliga tillskott öfverstiger 12 sk. pr skylddaler, utgöres $\frac{1}{4}$ af det öfverskjutande utaf statskassan och $\frac{1}{4}$ af amtskommunen.

Man finner häraf, att Stortinget i denna fråga gått till väga med synnerlig varsamhet och måtta, hvilket förtjenar så mycket mera att beaktas, som Stortinget till $\frac{2}{3}$ utgöres af representanter från landet. Stats-Utskottets förevarande Betänkande bär tyvärr icke samma prägel af varsamhet. Vid föregående riksdag blef den åsigt uttalad, att jorden borde befrias från skjutsningsbesväret, men med det uttryckliga tillägg, »så vidt med omständigheterna vore förenligt». Detta förbehåll, detta offer åt omständigheternas kraf vill man nu icke veta af; man vill förändringen kategoriskt, det må kosta Staten hvad som helst. I denna punkt skiljer jag mig först och främst från Utskottets majoritet. Lika med föregående Riksdag kan jag icke vilja, att skjutsningsbesväret skall vältras på Staten utan, såvidt omständigheten det medgifva. Utskottet har derjemte en sådan hast med förändringen, att det begär ett förslag af Regeringen redan till nästa riksdag. Äfven derutinnan skiljer jag mig från Utskottet, ty jag vill icke begära det omöjliga; och omöjligt måste det vara att icke allenast samla erfarenhet af den nyligen utfärdade skjutsförfattningens verkningar, utan äfven åstadkomma de vidlyftiga utredningar och förslag, som ändamålet oundgängligen påkallar, inom en tidrymd af endast några få månader. Den aflösningsafgift, som enligt skjutskomitéens förslag borde utgöras af de skjutsskyldige hemmanen, skulle exempelvis för $\frac{1}{4}$ hemman utgöra föga mera än 3 R:dr. Man kan skäligen tycka, att, om ifrågakarande befrielse icke anses värd denna uppoffring, så är det icke mycket att tala om det besvärets tryckande beskaffenhet. Utskottet har tillika ifrågasatt, att såsom regel borde stadgas, att skjutslegan skulle betäcka kostnaderna för skjutsen, d. v. s. att de resande böra betala hvad skjutsen är värd. Jag anser förslaget i denna del vara särdeles opraktiskt. Det gifves orter, der enskilde underbjuda entreprenörerna och der man således kan anse, att skjutsens värde icke ens uppgår till beloppet af nuvarande entreprenadskjutslega, och å andra sidan finnas orter, der entreprenad icke kan upprätthållas,

utan mot så höga tillskott från skjutslagen, att, om dessa äfven skola ingå i beräkningen för legans bestämmande, sådant skulle göra allt färdande med skjuts omöjligt. Men i denna fråga ingå jemväl tvänne andra hufvudsakliga elementer, som icke få förbises. Det ena är den genom postförvaltningen i sednare tider tillvägabragta diligensskjutsen. Detta befordringssätt har obestriddigen i flera afseenden företråde framför hvarje annan art af landskjuts, icke endast därför att tillkomsten deraf och dess vidare utveckling kan mer och mer göra obehöfliga de allmänna skjutsanstalterna, utan äfven därför att det erbjuder ett bättre och bekvämare fortskaffningssätt. Det påkallas därför en utredning, på hvilken ståndpunkt detta system för det närvarande befinner sig, och huruvida det kan vara utsigt, att en vidare utveckling deraf kan ega rum. Det andra elementet är det alternativa sättet för skjutsväsendets ordnande, som på sednare tider blifvit ifrågasatt, nemligen läns eller distriktvis. Såsom bekant hafva i ett och annat län åtgärder af landstinget vidtagits i afseende å skjutsbördans utjemnande på hela länet pro rata parte. Det skulle icke vara försvarligt, om man vidtogte en åtgärd, hvarigenom Staten förbehölle sig att ansvara för skjutsen i hela landet, i det fall eller för så vidt landskommunerna åtaga sig denna ansvarighet, hvilket vore vida lämpligare. Men det fordras äfven här om upplysningar och utredning, för att följdriktigt kunna bedöma hvilka åtgärder, som i detta afseende kunna vara ändamålsenliga.

Jag har i den reservation, jag låtit bifoga Betänkandet, angifvit behovet af nu omförmälda utredningar och på grund deraf inskränkt mitt förslag dertill, att Riksdagen må, genom underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t, anhålla, att, efter det nödig erfarenhet vunnits om verkningarne af de i Kongl. Kungörelsen den 14 sistlidne December meddelade stadganden, och sedan erforderliga upplysningar i förberörda hänseenden inhemtats, Kongl. Maj:t behagade, jemte meddelande deraf, till Riksdagen afgifva derpå grundade förslag till sättet och vilkoren för en allmän reglering af skjutsningsbestyret, genom utsträckt tillämpning af entreprenadnrättningen såsom hufvudgrund, och så att jordbruket, så vidt med omständigheterna är förenligt, må från skjutsningsbestyrets utgörande befrias. Då jag anhåller att, med förkastande af Utskottets förslag, proposition måtte framställas på bifall till detta mitt förslag, så sker det under den säkra tillförsigt, att, ehvad mitt förslag vinner bifall eller icke, Kammaren skall ådagalägga, att den icke har vid denna grannlaga frågas pröfning och afgörande hänsyn till något annat än det allmännas rätt och bästa, så som det höfves Statsmän.

Grefve Wachtmeister, Hans: Ehuru jag lika mycket som någon annan intresserar mig för jordbrukets framåtskridande, har jag dock ej kunnat biträda det slut, hvori Utskottet stannat. Efter den föregående talarens sakrika anförande vill jag emellertid ej upptaga tiden, utan anhåller endast att i några få ord få angifva motiven för min åsigt i frågan. Dessa äro till en stor del desamma, som Utskottet anför, då Utskottet visat olämpligheten af att Staten skulle öfvertaga skjutsningsbesväret. Dessa motiver återfinnas på pag. 12 och 13 af Utskottets Betänkande. Utskottet har visserligen ej tänkt sig något annat sätt, hvarpå Staten skulle öfvertaga detta onus, än att Staten skulle sjelf

anlägga gästgifverier, uppsätta hästar och fortskaffningsmateriel m. m., men äfven om andra sätt kunde uppgifvas, så torde dock alla komma att medföra alltför betydliga kostnader. Då emellertid Utskottet förklarar, att jordbruket ovillkorligen bör befrias från allt besvär med skjuts-skyldighetens upprätthållande, så uppstår frågan: hvem skall bestrida detta besvär? Utskottet har svarat, att de resande sjelfve skola betala skjutsens värde, men då frågas: hvad är skjutsens värde? Skjutsen eger icke något absolut värde, utan dess värde är olika på olika ställen; och då vi nu veta, att densamma t. ex. i Norrland är särdeles onöds, så skulle, om den resande der nödgades betala skjutsens *fulla* värde, alla kommunikationer, all samfärdsel förhindras. Utskottet har sjelf insett detta och derföre föreslagit ett maximum af 1 R:dr 50 öre, hvar-öfver skjutslegan ej skulle få höjas. Men om nu entreprenörer ej kunna erhållas för detta pris, måste naturligtvis skjutsningsbestyret regleras på annat sätt. Utskottet har varit tveksamt om sättet härför, men har föreställt sig, »att detta kunde ske så, att Staten icke behöfde ådragas alltför stora kostnader». Detta är just tvistepunkten; min öfvertygelse är, att, i händelse man beträder den af Utskottet antydda banan, Staten får träda emellan och betala allt hvad skjutsen kostar utöfver det bestämda maximum. Detta skulle ej blifva obetydligt och ett rikt fält skulle lemnas öppet för vinningslystnaden; Staten komme säkerligen att blifva uppskörtad, vi hafva redan nu ett varnande exempel från Norrbottens län, der, på sätt i Betänkandet omförmåles, skjutsskyldige och entreprenören öfverenskommit om att antaga bidragen från hemmanen ofantligt höga, för att erhålla så mycket större statsbidrag.

Då jag således tror, att ett obetingadt antagande af principen om jordbrukets skiljande från skjutsningsbesväret skulle leda till alltför stora kostnader, då jordbruket numera ej torde tryckas särdeles mycket af nämnda besvär (hästantalet på gästgifvaregårdarne har på sista åren nedgått till en femtedel mot förut) och då slutligen helt nyligen en Kongl. Förordning utkommit, som afser dels att höja skjutslegan, dels att åstadkomma ett allmännare entreprenadsystem samt man ännu ej sett denna författnings verkningar, skulle jag helst hafva sett, att motionerna i denna fråga ej föranledt till någon åtgärd. Då emellertid en viss otålighet inom landet lär vara rådande att få frågan närmare utvecklad, har jag ansett mig böra biträda Herr Fåhræi reservation.

Friherre Silfverschiöld: Den fråga, som nu är föremål för Kam-marens öfverläggning, har under tital af år stått på dagordningen och har varit föremål för alltför många tvister, för att man nu åter bör undanskjuta den. Hufvudfrågan är, från jordbrukets synpunkt sedd, icke så mycket kostnaderna som icke mera befrielse från ett servitut, hvars skadlighet i alla hänseenden man svårligen torde kunna förneka. Jag tror, att Stats-Utskottet haft goda skäl för att föreslå Kam-maren att nu erkänna jordbrukets billiga fordran att blifva skiljdt från detta, med nuvarande tids civilisation oförenliga onus. Det slut, hvartill Stats-Utskot-tet kommit, innefattar en medelväg emellan de tvänne olika åsigtter, som gjort sig gällande i denna fråga; den, som vill skilja skjutsen från jordbruket och öfverflytta den på Staten utan inskränkning, samt den som vill, att jordbrukets bördor böra lättas, men att jordbruket dock

fortfarande skall vara underkastadt skjutsbesväret. Den föregående talaren har ansett, att Utskottet velat, det Staten skulle öfvertaga skjutsen, men jag kan ej finna, att Utskottets Betänkande dertill gifver anledning. Tvärtom synes det tydligt af Betänkandet, att Utskottet icke velat ådraga Staten större utgifter, utan ansett, att skjutsningen skulle kunna uppehållas med de bidrag, Staten nu lemnar, utan nuvarande skjutsandes betungande, om blott skjutsen ordnades på ett annat sätt, så att t. ex. entreprenörer icke skulle vara bundne vid de gamla gästgifverierna, att vid mindre befarna vägar hästar icke skulle behöfva tillhandahållas den resande genast, att skjutslegan för landet höjdes till samma belopp som för städerna. Om Kammararen antager Utskottets förslag, har Kammararen derföre icke sagt, att jordbrukets befrielse från skjutsen skall tillgå på det sättet, att Staten får ökade kostnader, utan, om, efter utredning af frågan, det skulle visa sig, att kostnaderna skulle uppgå till betydligt högre belopp än för det närvarande, så står det ju Riksdagen öppet att pröfva, huruvida Staten bör lemna ytterligare bidrag eller om de större kommunerna genom landstingen böra ombesörja ordnandet af skjutsningsbesväret och bestrida dermed förenade kostnader. Som jag är nog lycklig att bo i ett län, som är rikt försedt med jernvägar och derföre icke särdeles lider af skjutsningstungan, anser jag mig vara ojäfvig att yttra mig i detta ämne, och får på det varmaste tillstyrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Faxé: Till en början måste jag utgå från den satsen, att skjutsskyldigheten är en jorden åliggande, genom lag bestämd skyldighet, men denna skyldighet är otvifvelaktigt på många ställen ytterst betungande, dels derföre att den är ett moraliskt onus, tryckande för känslan hos de skjutsskyldige, och dels derföre att sådana hemmansägare, som eljest icke skulle behöfva hålla hästar, tvingas att hålla sådana. På många ställen, der hållskjuts utgår, är detta onus dessutom demoraliserande för jordegarnes tjenstfolk. Jag anser häraf följa, att skjutsbesväret, så vidt möjligt är, bör aflyftas från jordbruket och att äfven Staten bör göra uppoffringar derför. Men dessa uppoffringar få dock icke sträckas alltför långt. Skjutsningsbesväret skulle visserligen kunna betydligt lindras genom upprättande af entreprenader, men sådana kunna icke på alla orter åstadkommas. Jag vill nu endast fästa mig vid förhållandet i det län, hvars styresman jag är. Skjutsvägarne längd derstädes innefattar 158 mil och gästgifverigårdarnes antal är 73, men å endast 6 af dessa finnes entreprenad. Antalet af utgångna hästar har, såsom äfven Betänkandet utvisar, betydligt minskats under sednare år, men just denna minskning har till en stor del hindrat inrättandet af entreprenader. Det är gifvet, att i en ort med så stort antal gästgifvaregårdar på en temligen vidsträckt yta trafiken icke kan vara liflig, och att i följd deraf en entreprenör icke kan vara säker på att få skjutsa med de hästar, han underhåller. Om jag delar antalet af under år 1865 utgångna hästar med antalet af gästgifvaregårdar och dagar af året, så visar det sig, att vid hvarje skjutsstation utgått en häst hvarannan dag. Föرنämsta anledningen till svårigheten att åstadkomma entreprenader anser jag ligga i Cirkuläret af den 2 Augusti 1844, hvilket ålägger Konungens Befallningshafvande att, efter föregången

undersökning och efter behovet, bestämma antalet af de hästar, hvarmed en entreprenör bör vara försedd, och i hvad mån detta antal bör genast vid anfordran vara att tillgå eller efter bestämda tider framskaffas. Det är nästan omöjligt för Konungens Befallningshafvande att beräkna, huru många hästar kunna komma att utgå om dagen vid hvarje station, och just detta gör, att ingen kan åtaga sig entreprenaden i de orter, der trafiken är osäker. Om deremot Konungens Befallningshafvande finge, utan afseende å medeltalet af de resande, bestämma, att t. ex. 2 eller 4 hästar skulle tillhandahållas efter $\frac{1}{2}$ timma och efter 2 timmar så många som behöfvas, skulle utan svårighet entreprenader kunna inrättas och den nuvarande skjutslegan vara fullt tillräcklig. De sednare utkomna författningarne kunna icke verka någon förändring, så länge 1844 års cirkulär qvarstår oförändradt. Jag kan, efter hvad jag nu anfört, icke bifalla Utskottets förslag, ty om Staten skulle öfvertaga kostnaderna för entreprenaders inrättande, skulle kostnaderna blifva alldeles orimliga. Som jag anser, att ingen annan erfarenhet af 1844 års Cirkulär än den, man redan har, kan vinnas, kan jag icke heller ingå på Herr Fährrei reservation, utan får anhålla om proposition på följande förslag:

Att Riksdagen skall i underdånig skrifvelse, jemte uttryckande af den åsigt, att det vore i högsta mätto önskvärdt, att jordbruket måtte befrias från gästgifveri-, håll-, reserv- och postskjutsskyldigheten, så vidt det kan ske, utan att antingen Statsverket derigenom drabbas af alltför tryckande utgifter eller skjutslegan höjes utöfver skjutsens verkliga värde, likväl mot åliggande för posthemmanen att utgöra de onera, hvarifrån befrielse för postföringens skull nu eger rum, anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes, efter inhemtande af förhållandet inom de särskilda orterna, dels vidtaga de ytterligare förfoganden, som kunna leda till ett mera allmänt införande af skjutsentreprenader, dels ock till Riksdagen aflåta nådig Proposition, innefattande det förslag till skjutsväsendets vidare ordnande, hvartill omständigheterna må finnas föranleda, med utredning tillika af de kostnader, hvarmed Staten möjligen bör fortfarande bidraga.

Friherre Sprengtporten: Så vidt jag rätt uppfattat Utskottets Betänkande, har Utskottet velat uttala den grundsats, att, derest inga andra utvägar kunna uppgifvas för skjutsskyldighetens aflyftande från jordbruket, så bör Staten träda emellan, men ingalunda har Utskottet velat säga, att Staten skulle ikläda sig alla dermed förenade utgifter och kostnader. Ordnandet af skjutsväsendet hvilat ytterst på besvarandet af frågan om hvad som verkligen i detta fall utgör jordbrukets skyldighet. Man har ansett skjutsen ursprungligen vara ett realonus, som det åligger den skjutsskyldiga jorden att fullgöra, eller att denna skulle vara skattskyldig, ej blott till Staten, utan äfven till enskilde medborgare eller, med andra ord, till den resande. Jag betraktar frågan helt annorlunda. Att kunna förflytta sig från ett ställe till ett annat, är tvifvelsutan ett oafvisligt behof för en hvar, för hvilket det tillkommer samhället att sörja, likvisst icke på annat sätt, än emot nöjaktig betalning af den, som begagnar skjutsen till den, som bereder honom möjligheten af hans fortkomst.

Jordens betungande med detta besvär är sålunda icke något real-
 onus, utan har helt enkelt varit en *polis-anstalt*, som i brist på an-
 dra utvägar måst anlitas. Skyldigheten att fortskaffa resande har, allt-
 sedan våldgästningarne upphörde, aldrig ifrågasatts annorlunda än mot
 godtgörelse af skjutslega, och denna lega har varit bestämd genom taxor;
 att dessa taxor varit för låga, har inneburet en orättvisa mot de skjut-
 sände, som bör rättas, men härifrån kan man icke leda sig till för-
 kastande af den grundsatsen, som alltid varit erkänd, att den resande
 bör betala skjutsens värde.

Genom skjutslegans höjande befordras entreprenaden och framkal-
 las ett formanskap inom orterna, till förmån för såväl den resande som
 den nu skjutsände. Den sista Riksdagen har ock godkänt dessa grund-
 satsar, och då jag ej finner något skäl att frångå dem, yrkar jag bifall
 till Utskottets förslag.

Herr Petre: De olika åsichter, som inom Utskottet gjort sig gäl-
 lande, hafva mindre angått, huruvida jorden skulle befrias från skjuts-
 skyldigheten, utan snarare på hvad sätt detta onus skulle upprätthållas,
 i fall det öfvertoges af Staten. Föregående talare hafva redan visat svå-
 righeten för Staten att direkte bestrida detta onus, hvadan jag ej be-
 höfver sysselsätta mig dermed. Enligt min tanke skulle skjutsfrågan
 bäst ordnas, om skjutsen blefve, hvad den till sin natur måste anses
 vara, ett kommunalbestyr. Kostnaden komme då att fördelas på sam-
 ma sätt, som om Staten öfvertog skjutsen, ty den komme i båda fal-
 len att utgå efter grunderna för andra artikeln af bevillningen, men
 kostnaden komme aldrig att uppgå till samma belopp. De särskilda
 landstingen vore ock bäst i tillfälle att föreslå en efter skjutsens värde
 i hvarje ort lämpad skjutslega.

Jag tillstyrker bifall till Utskottets förslag.

Herr Ekenman: I Stats-Utskottets förevarande Betänkande har
 en princip blifvit erkänd, som länge af den jordbrukande klassen varit
 förgäfvnes påfordrad, nemligen att jordbruket bör från gästgifveri, håll-
 reserv- och postskjutsskyldigheten befrias. Det är sannt, att principen är
 endast till hälften erkänd, derigenom att det nämnes blott, hvem som
 skall befrias, men icke hvem som i stället skall belastas. Man bör dock
 låta sig nöja med det erkännandet, hvilket är hufvudsaken, att jord-
 brukarne såsom sådana icke böra vara underkastade det icke blott
 reala, utan äfven personliga servitutet att verkställa skjuts för andra
 samhällsklasser. Det odidösa häruti har insetts långt före detta, och
 det inses allt mera och mera i samma mån som civilisationen utbre-
 des. Man har sagt, att skjutsskyldigheten icke vidare är något farligt onus,
 emedan hästantalet nedgått så betydligt, men servitutet kvarstår dock,
 och jag vågar påstå, att det är lika betungande nu som förr, ty på de
 ställen, der entreprenad icke kunnat inrättas, har den skjutsskyldige icke
 erhållit någon nedsättning i det antal hästar, som han måste hålla i re-
 serv vid gästgifvaregården, utan att kunna bereda sig någon inkomst
 af dem. Då jag likväl hvarken anser det vara af behovet påkalladt,
 att Riksdagen företager sig att uppgöra förslag, huru skjutsskyldig-
 heten skall kunna på annat sätt ordnas, eller anser det vara lämp-

ligt att hos Kongl. Maj:t anhålla om förslag i ämnet till nästa riksdag, hvilket väl torde vara för Kongl. Maj:t omöjligt att medhinna, så inskränker jag mig till att anhålla om bifall till Utskottets förslag, med uteslutande af orden »om möjligt till nästa riksdag».

Herr Odelberg: Ehuru jag är jordegare och äfven skjuts-skyldig och således, liksom andra jordegare, borde vara intresserad af, att skjutsningsbesväret blefve aflyftadt från jorden, får jag dock tillkännagifva, att jag icke kan dela den af Stats-Utskottet uttalade åsigt, att jordegendomen bör derifrån befrias. Jag kan icke dela denna åsigt af rent stats-ekonomiska skäl, ty, om skyldigheten att fortskaffa resande icke ålägges jorden, så måste den anordnas på annat sätt, och då finnes icke något annat sätt, än att Staten öfvertager den. Men om Staten öfvertog skjutsningsbesväret, skulle det, ehuru bördan deraf komme att dragas af ett vida större antal samhällsmedlemmar, dock med sin tunga falla vida mera tryckande på dem, som för det närvarande ensamme bära det. Dessutom är detta besvär nu mera så ringa, i följd af det aftagande antalet resande och den förhöjda skjutslegan, så att det synes mig, att man ej har skäl att så mycket klaga deröfver. Det har af Herr Faxe blifvit anmärkt, att i Jönköpings län det varit omöjligt att på alla orter inrätta entreprenader, emedan antalet af resande är så ojemnt och osäkert, och det är ganska naturligt, att vid sådant förhållande det måste vara svårt att åstadkomma entreprenader, i synnerhet om man begär, att ett stort antal hästar skall hållas disponibelt efter kort tid. Om nu skjutsen öfvertages af Staten, och på sådana gästgifvaregårdar ett stort antal hästar skulle underhållas, hvilka icke blefvo begagnade, skulle ju kostnaderna blifva ofantliga. Jag skulle på dessa skäl helst önska afslag å Utskottets förslag, men då jag icke kan hoppas på framgång för ett sådant yrkande, så förenar jag mig med Herr Fähræus.

Herr von Koch: Då jag vid flera riksdagar varit motionär i detta ämne, vill jag först till besvarande upptaga den beskyllning, som framkastats mot motionärerne i allmänhet, att den ton, på hvilken de alla instämt, har varit, »allt eller intet». Jag tror, att denna beskyllning saknar grund. Hvad jag och flere med mig hafva yrkat har varit, att skjutsningsbesväret, hvilket jag anser innebära en orättvisa mot jordbruket, skulle så småningom aflyftas och att man skulle erkänna, att det icke är någon jordbruket åliggande skyldighet att skjutsa, men att, om det skulle vara ett åliggande för jordbruket, detta dock är till den grad vidrigt i ett civiliseradt samhälle, att det måste ur lagen borttagas. Jag medgifver, att, om Staten skulle genast öfvertaga skjutsbesväret, skulle kostnaderna deraf blifva betydliga, ehuru dock icke så synnerligen stora, sedan nu förbättrade kommunikationsanstalter erhållits. I likhet med en föregående talare anser jag skjutsen icke vara annat än en polis-angelägenhet. På samma sätt som man fordom ålade bagarne att hålla bröd mot ett visst pris, ålade man äfven jordegarne att hålla hästar. Man har här sagt, att det skulle blifva svårt att åstadkomma entreprenader, emedan de skjuts-skyldige äro fullt belätne med att skjutsa mot den nuvarande legan. Jag tror icke, att så är förhållandet i allmänhet, men,

så länge jordegarna äro skyldige att hålla hästar, anse de det icke vara något så svårt onus att skjutsa. Vid 1856 års riksdag vidtogs den i min tanke olyckliga åtgärden, att skjutslegan höjdes äfven för de orter, der entreprenader icke finnas. Förhållandena äro nemligen mycket olika i olika delar af landet. Så t. ex. skjutsa hemmansegare i Småland med nöje för 80 öre milen, under det att de i Bergslagen icke skulle vilja skjutsa frivilligt, äfven om de erhålla $1\frac{1}{2}$ R:dr milen. Den väg, som jag i mina motioner anvisat, har varit den, som man beträdt i Norge, eller att den resande bör betala hvad skjutsen kostar. Detta är den enda rigtiga principen, ty det måste ligga en obillighet deruti, att den ena medborgaren skall åt den andra tillsläppa hästar och folk utan full vedergällning. I olika delar af landet är lättheten att åstadkomma entreprenader så olika, att till exempel i Jönköpings län, der icke mera än 6 entreprenader finnas, man reser långsammare än emellan Haparanda och Avasaxa. Man har anmärkt, att en utväg till aflyftande af detta onus finnes, nemligen aflösning, hvilken skulle utgöra endast 14 R:dr per hemman. Det är sannt, men af hvilka hemman skulle dessa 14 R:dr utgå? Jo, af alla hemman, som äro underkastade skjutsskyldigheten, och icke endast af dem, som utgöra skjuts. Men jordbrukarne vilja icke erkänna, att de hafva någon aflösningsskyldighet, och därför har förslaget om aflösning mött motstånd. Det finnes enligt min tanke icke något annat sätt att ordna skjutsväsendet, än att upprätta entreprenader, ty, sedan sådana fortgått en tid och skapat en klass af entreprenörer, skola de ställen, der man icke kan bildä entreprenader mot den högsta stadgade legan, blifva så få, att det statsbidrag, som hittills lemnats, skall äfven fortfarande blifva fullt tillräckligt. Man kan icke begära, att full rättvisa skall nu på en gång vederfaras de skjutsskyldige, men man bör dock vidtaga sådana åtgärder, att de kunna hafva den i perspektiv. Skjutsbesväret är ett odrägligt onus, ty det kan mången gång hända, att bonden får taga häst och folk från sädeslasset och skicka dem till gästgifvaregården, der de sedan kunna få stå ett dygn, utan att påfordras.

Denna fråga är så mycket debatterad, att jag icke längre vill upptaga tiden, utan inskränker mig till att instämma i det förslag, Herr Ekenman framställt, eller att Utskottets förslag måtte antagas med utslutande af orden »om möjligt till nästa riksdag».

Grefve af Ugglas: Denna fråga har länge varit en brännande fråga och det af skäl, att nästan hvar och en är mera eller mindre intresserad i den. Jag mins en talare på Riddarhuset, som delade Svenska folket i tvänne klasser, de som skjutsa och de som skjutsas. Jag gjorde då den invändningen, att det finns en tredje klass, de som både skjutsa och skjutsas. Jag intager i detta fall en ganska obeqväm ställning, ty skjutsskyldighet åligger mig å en ö, der jag icke kan fullgöra detta onus, utan måste underkasta mig att därför betala andra hvad de fordra. Men oberoende häraf har jag icke kunnat inse billigheten af anspråket, att jorden måtte befrias från skjutsen. Denna måtte motsvara en inteckning, som jag har i min egendom och för hvilken jag måste betala ränta. Nu säger man, att räntan stiger och deri ligger en obillighet, men afseende härfpå är ju gjordt, då Staten

mellankommit och gifver mellangift, der skjutsningstungan stiger till högre belopp än 16 R:dr. Det torde icke vara omöjligt, att, om alla entreprenadkontrakt vore riktigt uppgjorda, hela statsbidraget vore obehöfligt, ty, såsom litet hvar vet, är på många ställen entreprenadkontrakten icke annat än ett maskeradt sätt för skjutslagen att erhålla den högre skjutslegan. Jag vill emellertid medgifva, att en lindring af skjutsbesväret är icke endast billig utan äfven önskelig, men att kasta kostnaderna därför på Staten skulle dock blifva alltför betungande. Om Staten öfvertoge skjutsen, skulle nemligen ingen vara intresserad af att nedsätta legan, utan tvärtom skulle alla vilja uppdrifva den. Min öfvertygelse är, att skjutsningsbesväret bäst skulle kunna ordnas genom kommunerna sjelfva, genom länen. Jag föreställer mig, att detta kunde tillvägabringas på det sätt, att hvar och en skjutsskyldig gifve en billig aflösning, t. ex. 16 R:dr, och den öfverskjutande kostnaden delades lika emellan länen och Staten. Länet biefve i sådant fall kontrollant, och man kunde då hoppas, att frågan skulle blifva reglerad på ett så väl för Staten billigt som för jordbruket fördelaktigt sätt.

Inom Utskottet instämde jag i Herr Fähræi reservation, ehuru jag icke kunde fullkomligt gilla densamma, men jag gjorde det, emedan jag ansåg den vara långt bättre än Utskottets förslag, dels därför att den icke erkände grundsatsen, att skjutsen borde utan inskränkning aflyftas från jorden, och dels därför att i den öfverlemnades åt Kongl. Maj:t att göra de framställningar, Kongl. Maj:t kunde finna påkallade. Men jag ifrågasätter, huruvida det är lämpligt, att nu, sedan Kongl. Maj:t nyligen utfärdat en författning i ämnet, ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse, och om det icke är mera skäl att vänta, till dess Kongl. Maj:t efter vunnit erfarenhet af den nya författningen finner sig kunna framställa förslag. Det torde vara bäst, att länen, utan att afvakta hvad Kongl. Maj:t kan komma att åtgöra, taga saken om hand. Vidare är jag mindre böjd för, att något beslut nu skall fattas af Representationen i den syfning Utskottet föreslagit, emedan jag anser, att deruti skulle ligga en eftergift för oberättigade fordringar. Det har blifvit en osed att, »skrika» högt, i öfvertygelse om, att man då blir hörd. Det är en farlig väg att gå på, och jag frågar, hvar denna väg slutar, ty, om det icke erfordras mera än att ropa, för att eftergifter skola göras, så kan man ju icke stödja förändringar på rättsgrunder. Jag anser det vara Statens skyldighet att, oberoende af fordringar, tillse allt hvad, som är öfverensstämmande med Statens väl och med rättvisan, men jag anser det också vara Statens ovilkorliga förbindelse att stå emot, der fordringarne äro orättvisa. Jordbrukarne hafva lika väl rättigheter som skyldigheter, men ett och annat synes mig ådagalägga, att de icke väl uppfattat sina skyldigheter. Det är en känsla och man bör törhända icke handla efter känslan, men denna inverkar icke obetydligt på mig och förleder mig nu att yrka afslag å Utskottets förslag.

Herr Lagerstråle: En och annan af de föregående talarne har visserligen ansett, att frågans lösning vore mindre beroende på entreprenadlegans belopp än på andra omständigheter, men de fleste hafva dock ansett entreprenadlegans bestämmande till tillräckligt belopp vara

det hufvudsakligaste momentet för frågans lösning. Äfven Utskottet har förutsatt, att genom dess höjande från 1 R:dr 20 öre per mil till 1 R:dr 50 öre, de väsendtligaste olägenheterna skulle kunna undanrödjas, men, om man utgår från denna synpunkt, så frågar jag, om det icke är skäl att tillse, hvad verkan den sednast utfärdade författningen kan medföra. I Kongl. Kungörelsen den 14 December 1866 är till samtliga Konungens Befallningshafvande föreskrift lemnad derom, att de vid slutet af innevarande och efterföljande tvänne år skola inkomma med en öfver alla inom länet varande gästgifvaregårdar upprättad förteckning, upptagande i särskilda kolumner för en hvar af dem den lega, som, vare sig på grund af äldre kontrakt eller under året förrättad auktion, blifvit såsom entreprenadlega bestämd, eller den lega som eljest utgår, samt dessutom i särskild kolumn, tiden, då afslutadt entreprenadkontrakt går till ända. Denna tidsbestämmelse af 3 år för uppgifternas inlemnande var föranledd deraf, att ända till den 24 Januari 1865 den föreskrift gällde, att entreprenadkontrakt skulle upprättas för 5 år. Vid sistnämnda tid medgafs sådana kontrakters upprättande på kortare tid eller från 2 till 5 år. Häraf visar sig, att alla år 1864 upprättade entreprenadkontrakt icke tilländagå förr än år 1869, och att således verkan af den nya författningen icke under detta år kan inträda och på många ställen, der gamla kontrakter binda, först successive under 2 år. Vid sådant förhållande, heinställer jag, hvarpå den pröfning skall grundas, som skulle blifva nödvändig, i följd af den utaf Utskottet föreslagna skrifvelse, och det synes alldeles tydligt, att denna pröfning icke kan försiggå så hastigt, som Utskottet ifrågasatt.

En af de värde talare, som yttrat sig i denna fråga, sjelf styresman för ett af rikets län, har ansett väsendtliga hinder för entreprenadens upprättande, ligga i de vilkor, som äro bestämda i 1844 års Cirkulär. Jag tror mig dock hafva vunnit erfarenhet derom, att inom andra län uppfattningen af dessa bestämmelser icke varit lika med den af den värde talaren uttalade, utan att man ansett det anmärkta stadgandet lemna rum för en annan tillämpning. Om en eller annan embetsmyndighet i detta afseende varit tveksam, hade utväg ej bort saknas, att erhålla besked om den rätta tillämpningen.

Redan af föregående talare hafva blifvit framhållna flera af de olägenheter, som skulle uppstå af bifall till Utskottets förslag. Det hade varit önskligt, att den förste värde talarens föredrag blifvit ähördt af alla, som ämnade deltaga i diskussionen. Jag vill endast åberopa förhållandet i brödrariket, der skjutsanstalternas utveckling genomförts i någorlunda öfverensstämmelse med de här vidtagna åtgärder, och der ingen förändring vidtagits sedan år 1860, utan den då utfärdade författning fått verka under en längre följd af år, än Utskottet ansett lämplig för de hos oss sednast meddelade stadganden.

Jag vill icke ingå i något närmare bemötande af framställda påståenden, utan inskränker mig till att säga, att en skrifvelse i den syftning, Utskottet föreslagit, synes mig icke vara fullt befogad.

Herr Storekenfeldt: Jag är ömtålig för beskyllningen, eller ens misstanken, att på detta rum framkomma med yrkanden, som kunna tydas att åsyfta jordbrukarnes fördel på andra samhällsmedlemmars be-

kostnad, och skulle derföre, om frågan varit ny, knappast vågat att yttra mig deri; men som densamma, enligt hvad vi alla känna, är mycket gammal, vid alla riksdagar återkommande, så torde någon fruktan för missförstånd ej kunna befaras.

Jag hyser icke den förmätenhet, att tilltro mig kunna inverka på dem, som hafva en annan åsigt. Jag vill icke ens göra mig skyldig till ett återupprepande — som icke kunde blifva något annat än en försämrad upplaga — af det myckna, väl sagda, som nu och under flera riksdagar i detta ämne anförts af dem, som sökt frigöra jordbruket från detta nedsättande servitut, denna erinran om en, nu lyckligtvis länge sedan försvunnen tid af slaveri; det är således endast för att se mitt namn placeradt på den sida i denna fråga, hvilken jag anser vara den rätta, som jag härmed tager mig friheten begära proposition på Herr Otterströms reservation.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att sammanträde blifvit anslaget till kl. 6 e. m.

Friherre af Ugglas: Efter de vidlyftiga anföranden, som Kammararen i dag fått afhöra, vill jag ej ingå i något försök till utredning af den svårlösta frågan, huruvida skjutsningsbesväret bör öfvertagas af Staten eller icke. Jag har endast önskat, att få fästa Kammararens uppmärksamhet på en med denna fråga sammanhang egande omständighet, hvilken torde ega inflytande på beslutet i ämnet. Vid förra riksdagen afläto Rikets Ständer till Kongl. Maj:t en underdånig skrifvelse, hvori yttrades bland annat: »då Rikets Ständer fortfarande hysa den åsigt, att jordbruket må, så vidt med omständigheterna är förenligt, från utgörande af skjutsningsbesväret fritagas; då lämpligaste sättet för vinnandet af detta mål, enligt Rikets Ständers tanke, är inrättandet af entreprenader å alla skjutsstationer; då sådant icke torde vinnas endast genom en skjutslagen beredd utsigt att erhålla understöd af de medel, som Rikets Ständer kunna till lindring i skjutsbördan anslå; då rättigheten, att för utomordentliga fall erhålla en utöfver dess nuvarande belopp förhöjd skjutslega, otvifvelaktigt är en af de verksamaste medlen för åstadkommande af entreprenader; och då en sådan förhöjning skulle utgöra en uppmaning för de resande, att oftare än hittills begagna sig af postdiligensfart, så anhålla Rikets Ständer etc.»

Dessa åsikter vunno sitt uttryck i Kongl. Kungörelsen den 11 December 1866. Då sålunda Rikets Ständer vid förra riksdagen redan uttalat den åsigt, att jordbruket borde, så vidt möjligt vore, befrias från skjutsningsbesväret, då Rikets Ständer sjelfva för detta ändamål vinnande föreslagit åtskilliga åtgärder, hvilka blifvit af Kongl. Maj:t gillade, och då dessa åtgärder först för några månader sedan vunnit tillämpning, så hemställer jag, om det kan vara skäl, att nu åter ingå till Kongl. Maj:t med anhållan om en utredning, som ej kan ega rum, förrän verkningarne af 1866 års Kungörelse under någon tid hunnit visa sig. Då således en skrifvelse i ämnet alltid måste blifva hvilande hos Kongl. Maj:t, till dess erfarenhet vunnits, angående verkningarne af nämnda kungörelse, kan jag ej finna lämpligt, att för närvarande

aflåta en sådan. Dessutom tror jag ej, att i nu gällande skjutsförordningar ligger någon svårighet för åstadkommande af entreprenader. Man har visserligen påstått, att 1844 års Cirkulärbref skulle lägga hinder i vägen för entreprenaders inrättande, enär enligt detsamma några hästar ovillkorligen skulle finnas *genast* vid anfordran tillgängliga vid gästgifverierna, och således Konungens Befallningshafvande ej vara berättigad medgifva, att hästarne ej förr än efter en viss, kortare tid behöfde framskaffas. I detta afseende får jag åberopa den erfarenhet, som, inom det län jag tillhör, kommit mig till del, och den är, att nämnda bref ingalunda hindrat entreprenaders inrättande; vid 50 å 60 af länets 80 gästgifverier finnas för närvarande entreprenader. Säsom landshöfding, har jag ansett mig kunna tolka 1844 års Bref så, att jag, der omständigheterna sådant fordrat, medgifvit så väl, att inga hästar behöfde vara tillgängliga *genast*, som ock nedsättning i hästantalet. Denna nedsättning i hästantalet har under sednare åren alltjemt fortgått, och derigenom hafva entreprenadafgifterna inom länet ej obetydligt förminskats. Så t. ex. har vid en gästgifvaregård, der afgiften för 7 år sedan för hvarje reserv-skjutsskyldigt hemman utgjorde 50 R:dr och 4 tunnor hafra, densamma vid sista auktionen nedgått till endast 30 R:dr. Jag tror sålunda, att det redan visat sig en benägenhet att, utan jordbrukets betungande, och utan att alltför mycket taga Statens krafter i anspråk, ordna skjutsfrågan på ett riktigt sätt, och för öfrigt Mine Herrar! om denna börda helt och hållet kastades på Staten, så vore det att befara, att tungan för jordbrukarne ingalunda skulle blifva lättare, utan snarare ännu tyngre. Hufvudsakliga skälet till mitt votum i denna fråga är emellertid, på sätt jag förut anfört, att, då en reglering på grund af Rikets Ständers skrifvelse för närvarande pågår, det ej förefinnes någon anledning att påkalla en ny sådan; och detta är således orsaken, hvarföre jag, ehuru lifligt omfattande jordbrukets intressen, anser mig böra för närvarande yrka afslag å Utskottets hemställan.

Herr Arrhenius: Skjutsskyldigheten är utom all fråga ett af de svåraste onus, hvarmed jordbruket är betungadt, men deraf följer dock ej att den bör, på sätt Utskottet antagit, helt och hållet öfvertagas af Staten. Skulle så blifva förhållandet, komme säkerligen kostnaderna att blifva så stora, att jordbruket skulle få allt skäl att ångra ett sådant steg. Då skjutsningsbesväret är så ytterst olika i olika orter, och vexlar allt efter som kommunikationsleder förändras, bör det enligt min åsigt blifva en kommunalangelägenhet. Åtskilliga landsting hafva redan börjat taga befattning med denna fråga, och min åsigt är, att den kan bäst och rättvisast ordnas af kommunerna sjelfva. Skjutslegan kunde då i de olika länen höjas och sänkas efter omständigheterna, och i öfrigt åtgärder vidtagas till en rättvis fördelning af den tryckande bördan.

Då jag i öfrigt lika med den siste värde talaren anser olämpligt, att aflåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t, innan man sett några verkningar af den ännu ej mera än fyra månader gamla Kungörelsen af den 11 December 1866, förenar jag mig med de talare, som yrkat af-

slag å Utskottets hemställan, öfvertygad, att jag derigenom lika väl bevakar jordbrukets intresse som de, hvilka hafva yrkat motsatsen.

Herr Hasselrot: Jag anhåller få förklara, att jag sluter mig till dem, som anse rättvist, billigt och klokt, att skjutsningsbesväret afflyftes från jorden, men derföre anser jag ej, att Staten bör öfvertaga denna börda i sin helhet, ty då blefve utom allt tvifvel kostnaden outhärdeligt stor. Den bör deremot öfvertagas af kommunen, länet. I så fall skulle säkerligen landstingen utöfva en så skarp kontroll å entreprenörerne, att kostnaderna komme att högst betydligt nedgå. Jag medgifver, att det kan vara olämpligt att nu åter ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse i enahanda syfte, som den vid förra riksdagen afgifna, och jag vill således ej yrka bifall till Utskottets förslag. Men, då den af mig uttryckta åsigt angående skjutsningsbesvärets ordnande af kommunerna ej finnes i sistnämnda skrifvelse angifven, skulle jag vilja föreslå, att Riksdagen till Kongl. Maj:t afläte en skrifvelse af samma innehåll, som Utskottet föreslagit, med blott den skilnad att orden »om möjligt till nästa riksdag» utgå, och i stället insattes »efter landstingens hörande.»

Friherre Hamilton, Hugo: Jag har kommit till den öfvertygelse, att ingen annan utväg att lösa skjutsfrågan finnes, än att antingen fortgå på den bana vi hittills beträddt, d. v. s. att genom inrättande af entreprenader och höjning af skjutslegan lätta jordbrukets tunga, eller också att låta *Staten* öfvertaga hela skjutsningsbesväret. Således kan jag ej gilla en föregående talares förslag att lägga detta onus på hela länet att ordnas af *landstinget*. Inom Örebro läns landsting hafva förslag i sådan syftning blifvit väckta, men det visade sig, att deras genomförande skulle möta oöfvervinnerliga svårigheter. Tungan af skjutsen har numera blifvit så olika fördelad inom olika delar af Riket, att — äfven om landstingen kunde inom hvarje särskildt län ordna frågan på ett billigt sätt — skulle likväl de län, hvilka äro genomkorsade af jernvägar och andra kommunikationer, knappt känna detta onus, under det att en del andra län, t. ex. de norrländska, skulle fortfarande blifva i yttersta grad betungade. Sådant kan ej vara rättss enligt och skulle ej bäras med tålmod af de lidande. För min del tillstyrker jag derföre bifall till Herr Fähræi reservation. Man kan visserligen medgifva, att en skrifvelse ej borde aflätas till Kongl. Maj:t, innan man ännu sett verkningarne af 1866 års Kungörelse, men då opinionen nu en gång är i detta hänseende så uppjagad inom landet, som den verkligen är det, torde det ej vara politiskt *klokt* af denna Kammare att söka förqväfva frågan.

Herr Faxé: Jag har visserligen hört uppgifvas, att jag skulle hafva origtigt uppfattat föreskrifterna i 1844 års Circularbref, men jag får då till mitt urskuldande åberopa ordalagen i slutet på 2:dra mom. i förvarande Bref, der det heter: »dock att de resandes fortkomst i möjligaste måtto befordras och åtminstone icke längre uppehåll föränledes, än det som med nuvarande skjutsningsanstalt varit förenadt», och jag hemställer, huruvida, då ett sådant stadgande finnes, Konungens Befallningshafvande kan vara berättigad att vid entreprenads inrättande å en gästgifvaregård, der de resande förut haft rätt att inom en timme

erhålla 6 hästar, föreskrifva att två hästar skola framskaffas inom en half timme, men de öfriga först inom 2 à 3 timmar. Jag betviflar detta, och jag hemtar ett ytterligare stöd för denna åsigt af den omständighet, att åtskilliga Konungens Befallningshafvandes i Jönköpings och Blekinge län utslag i skjuts mål, som varit grundade på den uppfattning af 1844 års Bref, hvilken jag hyllar, blifvit af Kammar-kollegium fastställda. Man har ifrågasatt, att kommunerna skulle åtaga sig en del af kostnaderna för entreprenaders inrättande. Ett sådant förslag väcktes verkligen inom Malmöhus län och antogs af landstinget, men på så sätt, att kostnaderna skulle utgå ur landstingskassan, d. v. s. efter andra artikelns bevillning; mot andra vilkor ville ej kommunerna åtaga sig denna utgift. Möjligen kan man erkänna, att det är väl tidigt att ingå till Kongl. Majt med en skrifvelse i frågan, innan ännu verkningarne af 1866 års Kungörelse äro kända, men, i händelse man ej anhåller om svar inom någon bestämd tid, så innebär ju skrifvelsen endast ett erkännande af Riksdagens önskan, att skjutsningsbesväret måtte aflyftas från jordbruket. Ett sådant erkännande skulle verka lugnande i en så brännande fråga som denna, och af denna anledning anser jag mig böra vidblifva mitt yrkande.

Herr Almquist, Erik Victor: Utom all fråga är skjutsskyldigheten ett bland de hårdaste onus, som trycka vår jord, synnerligast i de norrländska länen, och det vore derföre särdeles önskligt, om jordbruket kunde i detta afseende erhålla någon lättnad. Enligt min tro skulle emellertid Statens öfvertagande af skjutsningsbesväret vara förenadt med alltför stora kostnader, men om, på sätt åtskillige talare ansett, det vore möjligt att aflyfta detta onus från jorden, utan att Staten finge vidkännas ökade utgifter, så vore detta naturligtvis ett önskningsmål, efter hvilket vi alla böra sträfva. Då emellertid så nyligen som den 11 December 1866 blifvit, på grund af Rikets Ständers anhållan vid sista riksdagen, utfärdad en Kongl. Kungörelse, åsyftande att höja skjutslegan och underlätta entreprenadernas ingående, så torde det vara aldeles för tidigt att nu åter ingå med en underdånig framställning i samma ämne. Först sedan kännedom hunnit vinnas om verkningarne af nämnda Kungörelse, torde tiden vara inne att tillse, huruvida några nya förändringar böra vidtagas. Under tiden bör man dock bemöda sig om att de bidrag, Staten lemnar till de skjutsskyldige, fördelas så, att tungan ej blir större i en del af landet än i en annan. Af de i Utskottets Betänkande befintliga tabeller finner man, att skjutslagens bidrag till entreprenadskjuts variera från 16 till 348 R:dr per hvarje förmedladt helt hemman. Statsbidragen motsvara nu ungefär hälften af hvad de skjutsskyldige erlagt utöfver 16 R:dr för hvarje helt hemman. Denna omständighet, att statsbidragen utgå i lika procent för alla, gör naturligtvis, att tungan blir för några ofantligt större än för andra. Ett hemman, som erlagger t. ex. i entreprenadbidrag 50 R:dr, erhåller af Staten ett bidrag af $50,16$ eller 17 R:dr och får således för skjutsen vidkännas en utgift af 33 R:dr. Ett annat hemman, hvars entreprenadbidrag är 348 R:dr, erhåller af Staten $348 \cdot \frac{16}{100} = 166$ R:dr, och får således sjelf utgifva ej mindre än 182 R:dr. Detta är naturligtvis en orättvis fördelning, och statsbidragen böra derföre ej utfalla i lika procent för alla hemman, utan ordnas så, att

hemmanens kostnader, sedan statsbidragen lemnats, blifva så vidt möjligt lika stora.

Då, såsom jag redan anført, det ännu är för tidigt att i ämnet åter aflåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t, yrkar jag afslag å Utskottets hemställan.

Grefve Mörner, Carl Göran: En talare har ansett den ojemnhet, som visat sig i bidragen till skjutsinrättningen vid olika gästgifvaregårdar, vara ett skäl, hvarför det icke vore lämpligt att göra denna fråga till föremål för landstingens behandling. Mig synes deremot detta förhållande tala för en sådan åtgärd. Då en del af landets innevånare kommit i åtnjutande af stora fördelar, som deremot andra icke få dela, genom anläggningar af Staten, hvartill alla bidragit, så är det billigt och lämpligt att kommunen gemensamt söker utjemna dessa olikheter. Samme talare har äfven ansett, att, om Staten öfvertoge skjutsbestyret, skulle jordbrukaren hafva lika stort intresse som andra att nedsätta skjutslegan. Jag är af annan tanke. Då någon annan icke kunde åtaga sig detta bestyr, än de som bo i närheten af gästgifvaregårdarne, så är det vida sannolikare, att dessa skulle sammansätta sig att så högt som möjligt uppdrifva skjutslegan. Vi hafva sett, huru, då det varit fråga om postens fortskaffande på nya linier, öfverdrifna anspråk framställts både i Vesternorrlands och ett af landets södra län. Man har sagt, att skjutsens ställande på entreprenad icke skulle haft framgång. Det har varit af tvänne olika orsaker: på somliga ställen af en viss obenägenhet deremot hos styrelsen, i synnerhet några äldre landshöfdingar, och på andra ställen af motvilja hos de skjutsskyldige, som ansett skjutsens utgörande vara en fördel. Denna åsigt tror jag ännu är rådande i ett län, hvars representant förordat den ifrågavarande skrifvelsen till Kongl. Maj:t; åtminstone har det flera gånger händt mig, då jag rest genom detta län, att personer kommit mellan gästgifvaregårdarne och erbjudit sig att skjutsa.

Då vid sista riksdagen en skrifvelse till Kongl. Maj:t afläts med uttalad önskan, att skjutsskyldigheten måtte skiljas från jordbruket, hvarför äfven medel anslogos, och under förra året en författning i öfverensstämmelse med de begärda grunderna äfven utkommit, hvaraf man ännu ej hunnit att erfara verkan, så synes mig väl tidigt att nu komma med en ny skrifvelse i samma ämne, hvilket äfven vore oklokt, då genom de förhoppningar, som derigenom skulle ingifvas, all verkan af den förutnämnda författningen skulle tillintetgöras. På dessa skäl anhåller jag om afslag å Utskottets förevarande framställning.

Herr Odelberg: Då jag förra gången hade ordet, påpekade jag de olägenheter och kostnader, som skulle uppkomma af den föreslagna åtgärden, att helt och hållet befria jordbruket från skjutsskyldigheten och öfverflytta detta bestyr på Statsverket. Sedan dess har jag hört, att en hel landsort opinerat i samma riktning. Då en ledamot af Andra Kammaren, som är domare på landet, utlyste ett sammanträde, för att inhemta allmogens inom domsagan tanke i detta ämne, uttalades allmänt den åsigt, att en sådan omreglering af skjutsväsendet skulle medföra

vida

vida större kostnader och blifva mer betungande för jordbruket, än det nu är. Detta visar, att allmänheten icke är så böjd att blifva af med denna skyldighet, som man velat göra troligt, fastän det blifvit en ton att yrka på bördornas aflyftande från jordbruket. Jag vidblifver mitt förra yrkande om bifall till det af Herr Fähræus framställda förslag.

Herr Wallenberg: För tio år sedan var frågan om jordbrukets befrielse från skjutsningsbesväret i sitt högsta stadium; sedan dess har den gått tillbaka och blifvit allt mer moderat. De som då voro med, erinra sig kanske ett Komité-betänkande i detta ämne, hvare en § innehöll, att, om på något ställe öfverenskommelse ej kunde träffas om skjutsens utgörande, skulle, genom Konungens Befallningshafvandes försorg, hästar och vagnar för detta ändamål inköpas. Detta förslag vann mycket understöd, men föll lyckligtvis. Jag säger lyckligtvis; ty om det gått igenom, hade det medfört en sådan beskattning, att det icke ens för jordbruket blifvit någon lindring. Detta, som alla andra besvär, bör naturligtvis ställas på bästa och billigaste vis. Jag ingår icke på frågan om rättsgrunden, ty då inkommer man lätt på ett område, der man famlar i mörkret. Äfven de, som vilja gå längst, nyttja sådana uttryck, som: »så vidt möjligt är», »så vidt med omständigheterna är förenligt» o. s. v., hvarpå man icke kan bygga någon rättsgrund. Billigheten är deremot en annan sak, som jag anser bör läggas till grund härvid. Man har derföre anslagit bidrag till underlättande af denna börda; och det är allt hvad man kan göra. Att de resande skola betala, är tydligt, och jag har derför aldrig motsatt mig en hög skjutslega. Men allting har sin gräns, och om den nu skall ytterligare höjas, så vill jag åtminstone att undantag skall göras för alla, som resa i embetsärenden och för ledamöternes af Andra Kammaren resor till och från riksdagarne; ty eljest blir skjutsersättningen ett indirekt sätt att beskatta Staten. Då man tror, att den enskilda företagsamheten skall bringas derhän, att transportbolag för flera linier skola inrättas, så ledes tanken på våra sjökommunikationer; och man måste önska, att, om sådana bolag komma till stånd, de icke måtte betungas med sådana svårigheter och underkastas sådana utgifter och taxor af Staten, som sjötransporterna blifvit ålagda, och hvarigenom de skulle omöjliggöras.

För min del tror jag, att man kan låta bero vid hvad som redan blifvit tillgjordt i denna sak; och jag har velat uttala denna min åsigt, då jag icke tecknat mig som reservant mot Utskottets Utlåtande.

Friherre Sprengtporten: Då man begärt afslag å Utskottets förslag, så måste jag bestrida ett beslut, som skulle gifva tillkänna en återgång i de tänkesätt, som förut gjort sig gällande i detta ämne. Jag protesterar mot hvarje åtgärd, som går ut på att hvälfva denna tunga på kommunen. Försöket har blifvit gjordt, men utan påföljd. Något annat än ett afslag har man icke att emotse, om det skulle förnyas, ty tillämpningen af en princip, hvars giltighet icke kan erkännas, lärer väl få underkasta sig. Jag har icke något emot den förändring i redaktionen af beslutet, som Herr Ekenman föreslagit, och jag förenar mig derför i anhängan om bifall till det af honom framställda förslag.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Det vill synas mig som om en dualism genomginge det förevarande Betänkandet, ty då jag läser de framställda motiverna, tycks det mig som om en annan hand skrivit dessa, än den som hållit i pennan vid författandet af det slut, hvartill Utskottet kommit. Man måste emellertid taga framställningen sådan den är och deraf göra det bästa man kan. Klagan öfver skjutsbesvärets tunga har gått igenom många, långa tider och allt mer ökats. Man har hårdt bedömt det sätt, hvarpå skjutsväsendet först ordnades. Man måste sätta sig in i de tider, då det skedde, och då man icke hade någon annan utväg att erhålla kommunikationer. Man har sagt, att det skedde genom våld. Hvar hafva icke samhällena först bildats genom våld? Med en stigande civilisation har man sedan sökt en rättsgrund för förhållandenas ordnande; men det har icke gått så fort; och man kan därför ej anse en skyldighet, sådan som denna, såsom ett fortfarande våld. Huru olika en sådan fråga kan bedömas, kan man se deraf, att en talare väl ansett en lindrig i skjutsbesväret böra ske, men velat afslå den gjorda framställningen derom därför, att den framkommit såsom en fordran; en annan talare har deremot lyst betänkligheter att vidtaga någon förändring, men ansett att till följd af det starka ropet något borde göras. För min del vill jag icke vika för skrik, men icke heller göra mig döf för allmänna meningen och billiga fordringar. Jag anser att allt möjligt bör göras för att aflyfta skjutsbesväret från jorden, som länge nog suckat derunder. Huru det skall tillgå, derom hafva vi erfarit att meningarne äro delade. Vi veta, att vid förra riksdagen afläts en skrivelse till Kongl. Maj:t, som föranledde utfärdande af 1866 års författning i ämnet. Då detta skett så nyligen, anser jag det icke vara lämpligt att nu gå längre; ty äfven denna sak bör mogna, och man bör icke taga så långa steg, att man derigenom riskerar att falla. Jag förenar mig därför med dem, som vilja uttala den åsigten, att skjutsbesväret bör skiljas från jordbruket; men att någon anledning nu icke är för handen att aflåta någon skrivelse till Kongl. Maj:t i ämnet.

Grefve Hamilton, Henning: Det menkliga lifvet har det med sig, att man måste köpa nästan hvarje fördel med någon olägenhet. Äfven vi, som hafva förmånen att tillbringa vår tid ifrån tidigt på morgonen någon gång till midnatt i ett talrikt och upplyst sällskap, kunna dock icke hafva denna njutning annat än i förening med vissa obehag. Till och med sjelfva civilisationen har det med sig, att man nästan aldrig kan köpa dess fördelar utan motsvarande olägenheter, men den visar sitt höga ursprung derigenom, att den sjelf småningom afhjelper dessa olägenheter. Hela skjutsväsendet är ett bevis härpå. Man har erinrat om våldgästningen. Det var en stor olägenhet; men en civilisation hade icke varit möjlig, om en hvar skulle stadnat på sin plats. Emellertid, då denna börda kändes för hård, borttogs den, och skjuts-skyldigheten har sedan småningom utvecklats till hvad den för närvarande är. Det har dock icke gått fort. Det är icke längre sedan än i början af detta århundrade, då Kongl. Maj:t bestämde, att det icke fick köras fortare än en mil på 1½ timma. Tänkesätten voro likväl så föga beredda på denna förändring, att den, som kontrasierat Konungens beslut, aldrig vågade komma för sent på något ställe der

han väntades, emedan han då genast möttes med yttrandet, att han måste komma för sent, då han åkte så långsamt. Sedan dess har civilisationen åstadkommit lindring i skjutsningsbesväret genom ångbåtar och ännu mer genom jernvägar. Jag vill därför med fullt förtroende öfverlemla till civilisationen, att, under de lagar, vi i detta afseende nu hafva, afhjelpa de olägenheter, som återstå. Jag kunde således hafva iakttagit tystnad, men jag ville dock uttala den mening, att det sämsta vi kunna göra, vore att på Staten öfverflytta kostnaderna för skjutsningsbesväret, hvilka då skulle förorsaka mera olägenhet och tunga, än de nu göra. Att öfverflytta dem på kommunerna eller landstingen, vore icke heller rätt, ty de blifva derigenom ej minskade, och emellan de utgifter, som bestämmas vid riksdag och landsting, är den skillnad, att Riksdagens granskas och nagelfares af många, då deremot landstingets uttaxeras så tyst och stilla, att man knappast vet om dem — och det är just sådana, för hvilka man bör akta sig.

Grundsatsen i denna fråga är den, att den, som vill hafva skjuts, bör betala den, men hvarken Staten eller kommunen. Huru skjutsningen skall utgöras, bör Staten ordna, och Staten kan göra det på ett sätt, som småningom blir allt mera tillfredsställande.

Jag skulle visserligen kunna förena mig i Herr Fähræi skrifvelse, som är ganska oskyldig, men skall dock med tålamod se, om icke någon skrifvelse komme att afgå.

Herr Landgren: Såsom den förste talaren riktigt anmärkt, hafva jordbrukarne under de sednaste riksdagarne haft till stridslösen: *allt eller intet*. Huru skärande yttrandena varit i denna rigtning, erinrar jag mig från det sammansatta Utskott, som år 1862 behandlade denna fråga. Hvad jag då uttalade upprepar jag äfven i dag, nemligen att jordbrukarne, genom det pockande och absoluta sättet att gå tillväga, förderfva sin egen sak. Rätta sättet är att småningom genom ökade statsbidrag afhjelpa de mest skriande orättvisorna, till dess hela skjuts-skyldigheten reduceras till en obetydlighet.

Men man borde icke sammanröra de tre särskilda frågor, som här komma under behandling. Ehvad man än beslutar om sjelfva hållskjutsen, så står det alltid Regeringen öppet att tillse, att gästgifverihållningen genom taxornas förhöjning blifver så litet som möjligt betungande för allmogen. Ty det är väl ett groft oskick, att allmogen skall, såsom i Norrland är öfligt, kontribuera gästgifvarelön, på det att den resande skall hafva mat och husrum för halfva värdet.

Ännu mera sorgligt är det, att Poststyrelsen skall fortfarande tvinga postbönderne att skjutsa ända till 312 mil för 40 öre milen, hvarigenom ett mantal jord, i fall skjutsens rätta värde räknas till 1 R:dr 20 öre, förlorar 80 öre per mil eller 249 R:dr 50 öre; och man må väl icke vilja inbilla sig, att de friheter, som posthemmanen åtnjuta, i någon mån uppväga en sådan börda. Med anledning häraf föreslår jag, att, utan afseende på hvilken utgång hufvudfrågan kommer att få i Kamrarne, en särskild underdånig skrifvelse måtte till Kongl. Maj:t afgå, hvari anhålles, att Kongl. Maj:t täcktes tillse, att postskjutskyldige skyndsamligen komma i åtnjutande af billig ersättning för deras skjutsbesvär, så

att de icke må förblifva i en vida ofördelaktigare ställning än öfrige hemmansegare.

Grefve Mörner, Carl Göran: Då jag förra gången hade ordet, fästade jag icke uppmärksamheten på det efter min tanke otillfredsställande i den tabell, som Stats-Utskottet vidfogat för att visa, huru olika skjutsskyldigheten tynger olika mantal. Man har der jemfört mantal med mantal, men för att denna uppgift skulle vara bevisande, borde man hafva utsatt taxeringsvärdet på hemmanen, hvilket är mycket olika, enär på souliga hemman kan finnas hundratals med åboer, som hafva sin bergning, då deremot andra knappast kunna föda 6 å 8 personer.

Den siste talaren fästade uppmärksamheten på den obetydliga postskjutslegan; men han förbisåg helt och hållet de friheter, hvaraf postskjuts hemmanen äro i åtnjutande. De äro nemligen fria från rotering, och derför äro de skyldiga att utgöra postskjutsen.

Hvad den siste talaren begärde, är redan till Kongl. Maj:t framställt vid 1856—58 års riksdag, då Rikets Ständer ingingo med anhållan, att posthemmanen måtte från skjutsskyldigheten befrias, och derför ställde ett reservationsanslag af 70,000 R:dr till Kongl. Maj:ts disposition, och jag tror, att man äfven härvid icke bör gå längre.

Det anmärktes äfven, att, för att minska den tunga, som skjutsskyldigheten lägger på jordbruket, borde den summa, som är anslagen till lindring häraf, två- eller tredubblas. Enligt de uppgifter, jag forskafat mig, har icke det belopp, som 1865 utgick till lättnad för detta besvär, blifvit till fullo användt. Sedan dess har det blifvit ökad, och då vi af länsstyrelsens femårsberättelser kunna se, att antalet af i skjuts utgångna hästar, som år 1855 i hela Riket uppgick till 1,366,352, år 1865 nedgick till 495,012, så ger oss detta en ytterligare förhoppning, att detta anslag är tillräckligt. Nu hafva flera jernvägar blifvit öppnade, och följaktligen bör skjutsen ännu mera minskas.

Herr Dickson, Axel: Jag inskränker mig till att förena mig i de af Herrar von Koch och Ekenman föreslagna skrivelser.

Då jag har ordet, måste jag protestera mot ett yttrande, som den förste talaren fällde. Han sade nemligen, att ett förhöjande af skjutslegan vore att taga ur den enas och stoppa i den andras ficka. Jag vill fråga, om man icke tager ur jordbrukarens och stoppar i den resandes ficka, för att den sistnämnde må kunna resa för billigare pris.

Sedan diskussionen förklarats afslutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under diskussionen yrkats:

1:o) bifall till Utskottets hemställan;

2:o) af Herr Fähræus, att, med afslag af hvad Utskottet föreslagit, Kammaren för sin del må besluta, att Riksdagen skall, genom underdånig skrifvelse, hos Kongl. Maj:t anhålla, att, efter det nödig erfarenhet vunnits om verkningarne af de i Kongl. Kungörelsen den 14 sistlidne December meddelade stadganden, och sedan erforderliga upplysningar i förberörda hänseenden inhemtats, Kongl. Maj:t behagade, jemte meddelande deraf, till Riksdagen afgifva derpå grundadt förslag till sättet och villkoren för en allmän reglering af skjutsningsbestyret, genom ut-

sträckt tillämpning af entreprenadinrättningar såsom hufvudgrund, och så att jordbruket, så vidt med omständigheterna är förenligt, må från skjutsningsbestyrets utgörande befrias;

3:o) af Herr Faxe, att, med afslag af Utskottets hemställan, Kammaren för sin del må besluta, att Riksdagen skall i underdånig skrifvelse, jente uttryckande af den åsigt, att det vore i högsta måtto önskvärdt, att jordbruket måtte befrias från gästgifveri-, håll-, reserv- och postskjutsskyldigheten, så vidt det kan ske, utan att antingen Statsverket derigenom drabbas af alltför tryckande utgifter eller skjutslegan höjes utöfver skjutsens verkliga värde, likväl mot åliggande för posthemmannen att utgöra de onera, hvarifrån befrielse för postföringens skull nu eger rum, anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes, efter inhemtande af förhållandet inom de särskilda orterna, dels vidtaga de ytterligare förfoganden, som kunna leda till ett mera allmänt införande af skjutsentreprenader, dels ock till Riksdagen aflåta nådig Proposition, innefattande det förslag till skjutsväsendets vidare ordnande, hvartill omständigheterna må finnas föranleda, med utredning tillika om de kostnader, hvarmed Staten möjligen bör fortfarande bidraga;

4:o) af Herr Ekenman bifall till Utskottets hemställan med den förändring, att de deri förekommande ord »till nästa riksdag» utbytas mot orden: »till riksdagen»;

5:o) af Herr Hasselrot detsamma som Herr Ekenman, med det tillägg, att framför orden »till riksdagen» insättes orden »efter landstingens hörande»;

6:o) af Herr Storckenfeldt, att, med afslag å Utskottets hemställan, Kammaren för sin del må besluta, att Riksdagen skall i underdånig skrifvelse, jente tillkännagifvande af sin åsigt, att jordbruket bör från gästgifveri-, håll-, reserv- och postskjutsskyldigheten befrias och denna skyldighet af Staten öfvertagas, emot åliggande för posthemmannen att utgöra de onera, hvarifrån befrielse för postföringens skull nu eger rum, anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes, om möjligt till nästa riksdag, aflåta nådig Proposition, innefattande förslag till skjutsningsväsendets fullständiga reglerande på lämpligt sätt, samt utredning angående de kostnader, med hvilka en sådan reglering för Statsverket kan vara förenad;

7:o) af Herr Landgren att, med afslag af Utskottets hemställan, Kammaren för sin del må besluta, att Riksdagen skall i underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta tillse, att de postskjutsskyldige måtte så fort som möjligt komma i åtnjutande af billig ersättning för postskjutsen, så att de icke längre må förblifva i en vida ofördelaktigare ställning än andra hemmansegare; och

8:o) att Utskottets hemställan måtte afslås.

Herr Grefven och Talmannen gjorde derefter proposition på bifall till hvart och ett af de här ofvan upptagna förslagen, hvarvid på propositionerna om antagande af Utskottets, Herr Faxes, Herr Storckenfeldts och Herr Hasselrots förslag svarades nästan enhälligt nej, hvar emot propositionerna på bifall till de öfriga förslagen besvarades med blandade ja och nej, samt slutligen på afslag till Utskottets hemställan, hvarvid och då synnerligen starka och talrika ja hördes, ja förklarades hafva varit öfvervägande.

Votering begärdes; och uppsattes och godkändes följande voteringsproposition:

»Den, som afslår hvad Utskottet uti momentet a tillstyrkt, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har Kammaren godkänt Herr Ekenmans förslag.

Och befunnos, efter omröstningens slut, sedan en voteringsedel blifvit undantagen och förseglad, samt de öfriga öppnade, rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 31.

Momentet b.

Bifölls.

Föredrogs ånyo utdrag af protokollet, hållet hos Riksdagens Andra Kammare den 18 i denna månad, N:o 274, med delgifvande af Kammarens beslut vid föredragningen af dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 33, med anledning af Herr P. Siljeströms motion angående folkundervisningen — genom hvilket beslut Kammaren, med afslag af Utskottets hemställan å sid. 5, beslutat för sin del, att Kammaren skall hos Kongl. Maj:t göra underdånig framställning om sådan förändring i de rörande undervisningen vid elementarläroverken, nu gällande föreskrifter, att undervisningen i Tyska språket framskjutes till elementarläroverkets tredje klass, i Latin till den femte och i Grekiska till den sjette klassen.

Herr Arrhenius: Denna skrivelse från Andra Kammaren är föranledd af den reservation, Herr Nilsson afgifvit öfver Herr Siljeströms motion, »angående folkundervisningen», och det är derföre nödigt, att vid behandlingen af frågan kasta en blick tillbaka så väl på förenämnda motion, som på reservationen, hvilken af Andra Kammaren blifvit till en del antagen, såsom dess beslut.

Skrifvelsen antyder, att man skulle göra den förändring, att undervisningen i Tyska språket framskjutes till elementarläroverkets tredje klass, i Latin till den femte och i Grekiska till den sjette klassen. Reservanten och Andra Kammaren afse förmodligen den klassiska linien, ehuru det icke kan synas af skrifvelsen. Vore meningen att äfven på den reala linien så ställa undervisningen, så vore det en orimlighet. Jag håller mig derför nu till den förra. Der börjas nu undervisningen i Tyska i första, i Latin i tredje och i Grekiska i femte klassen.

Den af Andra Kammaren föreslagna skrifvelsen har uppkommit till följd af Herr Siljeströms motion, hvori han begärde, att all språkundervisning skulle anstå, tilldess ynglingen nått 14 års ålder. Reservanten gick icke så långt, men dock ett stycke. Båda dessa förslag grunda sig på, att man skulle kunna med Svenska ämnen sysselsätta ynglingarne i de nedre klasserna. Herr Siljeström har föreslagit, att folk-

skolan, hvars benämning skulle förändras till *kommunalskola*, borde sättas i ett närmare samband med elementarläroverken, derigenom att undervisningen vid de sednare skulle så ordnas, »att lärjungens undervisning till omkring 14:de året — i medeltal räknadt — icke borde omfattas andra läroämnen än sådana, som förekomma i folkskolan, d. v. s. icke annat än »Svenska ämnen», genom hvilken åtgärd »öfvergången från folkskolan till elementarläroverket skulle i väsendtlig mån underlättas», då folkskolan på detta sätt skulle komma att uppgå i elementarläroverket, hvars »lägre klasser skulle kunna indragas, och hela denna del af undervisningen öfverlemnas åt »kommunens skolor». Till en sådan förändring af elementarläroverken har Andra Kammaren ej lemnat sitt bifall, men deremot med anledning af Herr Nilssons reservation beslutit till Kongl. Maj:t aflåta en underdånig skrifvelse af innehåll, att Rikets nu gällande stadga rörande elementarläroverken måtte så förändras, att undervisningen i Tyska språket framskjutes till elementarläroverkets tredje klass, i Latin till den femte och i Grekiska till den sjette klassen.

Ett sådant framskjutande af undervisningen i fremmande språk är ytterst olämpligt. Utskottet angifver ock i detta afseende ganska riktigt, att det är en inom skolan allmänt gjord erfarenhet, att modersmålet ej lämpar sig för egentligt språkstudium i de yngre åren; men att deremot om ett fremmande språk samtidigt behandlas, deraf en särdeles fördelaktig vexelverkan uppstår. Det ligger ock i öppen dag, och är af hvarje skolkarl mer än väl känt, att det går lättare att studera modersmålet, sedan man läst ett annat och helst Latinska språket, hvars grammatik, med sina fullständigt utbildade former, särdeles väl lämpar sig såsom grundläggning för allt språkstudium. Nu är det så stäldt, att Tyskan redan börjar i första klassen, och erfarenheten visar, att man på detta sätt kunnat med framgång bedriva studiet af detta språk, samt i jembredd dermed studiet af modersmålet. Skulle nu studiet af Tyska språket framflyttas till tredje klassen, så skulle ynglingarne i våra skolor hålla på i två år med Svenska språket, utan att känna något annat språk, hvaraf följden ofelbart skulle blifva, att vårt modersmål icke skulle kunna med samma framgång som nu studeras. Det är nemligen en afgjord pedagogisk erfarenhet, att man, vid studiet af modersmålet, bör läsa något annat språk samtidigt, helst ett sådant med fullt utpräglade former för kasus, tempora och modi, så att en jemförelse- och utgångspunkt derigenom vinnes för modersmålets studium, hvilket annars blir till föga gagn och icke heller väcker synnerligt intresse hos lärjungarne. Att i de första klasserna och vid den första språkundervisningen endast bygga på modersmålet, är icke endast att förspilla tid, utan äfven att göra grunden ohållbarare, änskönt dess läggning medtager mer tid, än annars skulle behöfvas. Meningen med den nu föreslagna förändringen uti skolundervisningen skulle vara att göra de 2 lägsta klasserna öfverflödiga, så att de skulle kunna ersättas af folkskolan. Man må önska folkskolan allt möjligt godt, och vi önska högeligen, att den må blifva hvad den bör vara; men man får icke för folkskolans skull ställa så till, att elementarläroverken derpå förlora, och det skulle de ofelbart göra, om den föreslagna förändringen ginge igenom. Vi veta alla, att ynglingaåren bäst lämpa sig för språkundervisningen. Skulle nu skolorna ordnas så, att undervisningen i fremmande språk icke började förr än i

tredje klassen, så blefve följden, att många föräldrar, som inse, huru vigtig språkundervisningen är, icke skulle sätta sina barn i offentliga skolor, utan en mängd enskilda skolor skulle uppstå, der dessa undervisningsämnen bedrefvos, och på detta sätt de offentliga skolorna komma att stå tomma, eller åtminstone besökas af få lärjungar i de lägre klasserna. Det är då klart, att dessa lägre klasser icke komme att svara mot sitt ändamål, och att de utgifter, Staten för dem måste vidkännas, blefve förspillda. Den afsedda förändringen skulle således icke medföra någon vinst, utan en förlust för det allmänna. Då dertill kommer, att nu gällande skolstadga är af helt färskt datum, och skolorna nyss äro ordnade och hålla på att stadga sig i de nya formerna, så skulle det vara högst oklokt, att nu göra deri någon förändring, aldri minst i denna riktning som nu föreslagits. Jag kan därför icke tillstyrka bifall till Andra Kammarrens nu föreslagna skrifvelse, utan yrkar att densamma må läggas till handlingarne.

Herr Berlin: Hvarje förändring i den ordning, hvaruti de olika läroämnena i våra skolor böra succedera hvarandra, medför en så stor och ingripande rubbning uti undervisningens gång, lärarnes verksamhet och lärjungarnes studier, att skälen för en dylik förändring måste vara särdeles viktiga, innan man kan och bör besluta sig för densamma. Under de sista tio åren hafva våra elementarläroverk det oaktadt nog ofta varit utsatta för oupphörliga förändringar, till föga fromma för den generation, som under tiden der skolat hemta sin bildning. För min del kan jag visserligen icke gilla den närvarande skolorganisationen i alla dess delar, och tror, att deremot kunna göras ganska väsendtliga anmärkningar; men jag instämmer med Utskottet deruti, *"att läroverket behöfver rådrum, för att sätta sig in i de nya formerna, att det behöfver fredas från allt experimenterande, hvilket förhindrar från förvärfvandet af en grundlig erfarenhet om resultatet af de vidtagna anordningarne"*. Det förtjenar derjemte betänkas, att det icke är med läroverket allena man sålunda experimenterar; det är ett vida dyrbarare föremål för detta experimenterande, landets uppvexande ungdom.

Låt om oss i minnet återkalla, hvilka olika föreskrifter under det sista tiotalet af år varit gällande angående det första fremmande språk, som borde i skolan förekomma och tiden för dess inträde såsom läroämne. I 1856 års läroverksstadga var det Franska språket, och detta skulle börja i andra klassen; i 1859 års skolstadga Tyska språket likaledes i andra klassen; så förändrades detta sålunda, att undervisningen i Tyska skulle börja i första klassen; och nu ifrågasättes, att detta läroämne skall uppskjutas till tredje klassen. Jag frågar hvad man skall kalla ett sådant förfarande? — Rationelt är det icke att anställa ett nytt experiment, innan resultatet af ett föregående ännu är gifvet. — Jag frågar om något lands representation, sedan den fått skolundervisningen ordnad efter sina en gång uttalade principer, skulle anse rådligt att blanda sig i detaljerna och oupphörligt begära ändring deri och i sina egna beslut?

Framflyttandet af undervisningen i Tyska språket till tredje klassen, i Latin till femte och i Grekiska till sjette klassen är föreslaget, icke der-

före, att genom denna åtgärd undervisningen i dessa ämnen skulle underlättas och befordras, utan för att åstadkomma ett närmare samband mellan folkskolan och elementarläroverket, för att göra den förra svarande mot de 2 lägsta klasserna i det sednare, hvilka slutligen skulle kunna indragas, för att af folkskolan ersättas.

Utom elementarläroverkets behof att någon tid få vara i fred, har Utskottet såsom skäl mot en dylik åtgärd anfört: "att folkskolan ännu icke annat än undantagsvis, och detta förnämligast i städerna, uppnått den utveckling, att de från densamma utgående lärjungarne hafva inhämtat mera af de Svenska ämnena, än hvad som fordras för inträde till elementarläroverkets första eller möjligen andra klass". Reservanten, hvars förslag blifvit af Andra Kammarerna antaget, förklarar sig på sid. 9 icke "kunna dela Utskottets uppfattning af folkskolans närvarande ståndpunkt"; men han synes likväl i sjelfva verket göra det, då han på följande sida framställer den ekonomiska fördel, som genom antagandet af hans förslag vore att vänta, såsom något aflägsset, som skall inträffa då "folkskolan en gång allestädes hunnit till behörig utveckling". Utskottets anförda skäl synes mig ega full giltighet, men jag tror, att dertill bör läggas ett annat af ännu större betydelse och som gäller icke allenast för den närvarande tiden.

Folkskolans ändamål är och bör enligt min åsigt vara, att bibringa hvarje samhällets medlem "det kunskapsmått, som gör honom till nyttig medborgare och skicklig att rätt uppfatta samhällspligten". Den undervisning, som meddelas i elementarläroverkets lägre klasser, afser deremot att förbereda det nio- eller tioåriga barnet för skolstudierna i de högre klasserna. Skulle folkskolans ändamål kunna vinnas, om undervisningen i denna skola omfattade samma ämne som i elementarläroverkets lägre klasser förekomma? Eller månne den förberedande undervisningen i dessa klasser skulle blifva ändamålsenlig, om den behandlade samma ämnen, som böra förekomma i folkskolan? Jag svarar obetingadt nej till dessa båda frågor, och anser det blifva ganska menligt för folkskolan, en inrättning, för hvars utveckling jag på det högsta intresserar mig, om man skulle försöka att göra den till en förberedelse till elementarläroverket.

Reservanten påstår icke, att det föreslagna framflyttandet af Tyska och Latinska språkens läsning skulle medföra någon fördel för dessa språks eller andra läroämnens inhämtande; detta framflyttande skulle således icke medföra andra fördelar, än att bereda folkskolans lärjungar tillfälle att inträda i elementarläroverkets tredje klass och framdeles göra de två lägre klasserna öfverflödiga. Men månne detta framflyttande icke medför några vådor för elementarläroverket sjelft? Hvad Tyska språket angår, tror reservanten den föreslagna åtgärden "icke vara ett misstag i pedagogiskt hänseende", i afseende på Latinet synes honom "vådan icke heller böra vara nämnvärd". Här hade väl behöfts att kunna åberopa något mera än hvad man tror och hvad som synes, nemligen egen och andras erfarenhet. Och denna åberopar jag, då jag påstår det vara ett pedagogiskt misstag, och hvad värre är, att härigenom skulle i betydlig mån förökas den redan öfverklagade öfveransträngningen i skolorna, till hvars förminskande Tyskan flyttat tillbaka från andra till första klassen. Jag yrkar afslag på den gjorda framställningen.

Herr Hasselrot: Jag känner mig tveksam att uppträda i denna fråga, då jag hyser motsatt mening med de två siste talarne; men jag vill dock uttala den. Jag är öfvertygad, att den i Andra Kammarens skrivelse föreslagna åtgärden förr eller senare skall vinna framgång. Redan vid riksdagens början har jag i en, i fråga om folkskolorna, väckt motion uttalat den åsigt, att det vore önskligt, om folkskolorna kunde ställas i närmare samband med elementarläroverken.

Jag kan därför icke neka, att det glädjer mig att se, att denna åsigt gjort sig gällande i Andra Kammaren, och jag tror, att utförandet af densamma skulle vara högst gagneligt både för barn och föräldrar. Hvad barnen angår, tror jag, att det för dem skulle vara bättre, om de kunde få undervisning så nära hemmet som möjligt och derigenom i sina spåda år icke behöfva sakna fader- och modervård. För föräldrarne skulle kostnaden blifva mindre, om barnen kunde läsa hemma, enär utom den större utgift, som deras vistande på fremmande ort alltid medför, äfven kommer den, att de der måste hafva informator. Folkskolan skulle äfven härigenom vinna i styrka och undervisningsförmåga. Dessutom skulle den närmare sammanslutning mellan barn af olika samhällsklasser, som häraf blefve en följd, vara ganska gagnelig. Staten skulle göra besparingar derigenom, att de två lägsta klasserna i elementarläroverken kunde indragas och de härför varande anslag användas till real- och folkskolor. Återstår då frågan om elementarläroverken. Jag har icke ensam vågat lita på mitt omdöme i detta fall, men har genom samtal med skicklige skolkarlar hört, att denna förändring skulle kunna ske utan olägenhet. Vi se också, att en rektor och en pedagog hafva samma åsigt.

Jag vill icke inlåta mig i bedömande, huruvida språkundervisningen bör börja förr eller senare, men tror dock, att denna undervisning utan fara skulle kunna ställas, som Andra Kammaren beslutat. Hvad särskildt Grekiska språket beträffar, så har jag alltid hyst den åsigt, att detta ämne icke borde vara obligatoriskt, och som jag icke var närvarande, när beslut i denna fråga fattades, så vill jag nu på detta sätt uttala min mening i detta afseende.

Jag instämmer i Andra Kammarens beslut.

Herr Bergstedt: Jag beklagar rätt mycket, att ej samtliga vid denna riksdag väckta motioner i undervisningsfrågan blifvit remitterade till ett gemensamt Utskott, så att Kamrarne kunnat principiellt och i ett sammanhang behandla denna viktiga angelägenhet. Vi hafva nu fått oss till handläggning förelagdt ett litet fragment, en lösryckt fik af en omfattande motion, och äro således inne på detaljbestämmelsernas område, ett fält, som Riksdagen hos oss alltför ofta i denna fråga beträddt, icke alltid, som jag tror, till nytta för saken. I detta syfte hafva också de föregående talarne yttrat sig. Jag saknar för egen del pedagogisk erfarenhet, för att häri följa dem, och äfven om jag egde den, skulle jag knappast önska det, emedan jag tror, att de närmare anordningarne i afseende på skolans läsordning rättast förbehållas Regeringen, som i detta arbete har att följa de allmänna grundsatser, hvilka af den andra Statsmagten kunna uppställas. Jag önskar i stället vid detta tillfälle begagna min rätt till ordet, för att påkalla Kammarens uppmärksamhet

på några sifferförhållanden, som synas mig anmärkningsvärda, och att vid dessa förhållanden knyta några allmänna betraktelser.

Då man fäster blicken på det, som utgör vårt folks och vårt lands särskilda karakter och i sin sammanfattning bildar så att säga samhällets individualitet, så finna vi stora anlag för hög odling, en betydlig rikedom på värdefulla råämnen, rika tillgångar på naturlig rörelsekraft, stor naturlig fallenhet och fyndighet i afseende på yrken och uppfinningar. Men fördelarne af det sednare slaget äro ännu endast i ringa mån tillgodogjorda, företagsambeten är endast yrvaken, arbetets muskler ej tillräckligt stålsatta, den allmänna välmågan *under* hvad den borde vara, och kapitalbildningen proportionsvis svagare än i något af de länder, med hvilka vi hafva samfärdsel. Vi hafva ryckt upp oss på sednare tider, gjort några få stormsteg, och hafva i närvarande ögonblick att årligen genom vårt arbete frambringa tio eller tolf millioner, med hvilka vi skola betala ränta och amortering på våra utländska skulder. Härtill fordras både arbete och omtanke, och för att besegra vår materiella underlägsenhet, behöfver folket från barndomen utbildas till det segaste och ihärdigaste arbete. Kastar man ögat på vår befolkningsstatistik, så finner man för de sju åldersklasserna mellan nio och sexton år, under hvilken period uppfostringsarbetet skulle slutas och det produktiva arbetet begynna, en siffra af omkring 260,000 personer mankön, hvaraf icke mindre än 12,500 få sin daning i de högre elementarläroverken, och derutaf omkring 10,600 ensamt på den s. k. lärda linien, der undervisning meddelas i Latin och Grekiska. Detta förhållande borde vara särdeles glädjande, såsom bevisande att en så betydlig del som öfver 5 procent af landets hela manliga befolkning kunna åtnjuta fördelarne af en högre elementaruppfostran, och nära 4 procent ensamt på den s. k. klassiska linien. Sådana siffror borde kunna kallas lysande, helst när man betänker, att elementarläroverket inom ett par decennier undergått en fullkomlig omskapning, blifvit försedt med i allmänhet ganska skicklige lärare, präktiga palatser och rik materiel, så att den, som lika med mig fått sin lilla skolbildning under 1820 års ofullkomliga skolorganisation, knappast känner iget det. Men det finns en obeveklig samhällslag, som heter tillgång och efterfrågan; den gör sig gällande här liksom i handelsverlden, och det naturliga jernvigtsläget låter icke rubba sig utan betänkliga följder. Jag måste erkänna, att för mig har denna kulturstatistik något oroande. Vid den ålder, då i andra länder ynglingen redan sedan flera år inträdt i det produktiva arbetets leder, under de medborgerliga pligternas stränga men stärkande disciplin, går man hos oss ännu makligt i skolan: den fullvuxne adertonåringen, nej, hvad säger jag? den tjugofemåriga mannen — ty hos oss räcker, som hvar man vet, elementarskolans arbete långt upp i universitetet — går ännu såsom en blott tärande medlem af samhället, förtärande på en gång sässor af döda kunskaper, och de praktiska energier, som skulle göra honom nyttig för sig sjelf och sina medmenniskor. Efter fullbordadt elementarstudium utgå årligen något öfver 300 ynglingar, hvaraf omkring 240 aflägga prof på insigter i Latin och Grekiska. Detta är redan mycken klassisk lärdom, som ej till hela sitt belopp kommer till användning, och som köpes med ett alltför högt pris i förhållande till dess gångbara värde. Men från skolans fem lägsta klasser

utgå årligen i yrkena omkring 1,560 gossar, af hvilka ej mindre än 11 å 1200 årtjutit s. k. klassisk undervisning. Man kan tryggt säga, att dessa aldrig i lifvet sedan öppna en latinsk eller grekisk bok, och att de således, efter den betydliga tid och möda de använt på dessa ämnen, icke skörda den ringaste praktiska nytta, medan å andra sidan ingen rätt erfaren och rätt upprigtig pedagog längre lärar på allvar påstå, att de döda språkens elementer mer än alla andra kunskapselementer hafva någon specifik egenskap att utveckla barnens själsförmögenheter i allmänhet. Deremot verkar detta smakande, eller rättare, luktande på den s. k. högre bildningen, ett stort socialt ondt, i det den sålunda bildade gossen uppfostras till anspråk på en samhällsställning, som han sällan ernår, på en ideel verksamhet, som han sällan är kallad att utöfva. Jag var häromdagen i samtal med representanten för en af landets betydligare sjöstäder. Min Herre, sade han, Latinet och Grekiskan förstöra vårt industriela arbete, skolan föder inbilskhet, och snart nog vill ingen gosse, som derifrån utgått, längre ställa sig innanför boddisken. Dessa med öfvertygelsens allvar uttalade ord förfelade ej att göra ett djupt intryck, så mycket mer som jag i detsamma kom att tänka på en man, som genom magten af sitt snille och djupet af sina forskningar omskapat Englands och i viss mån hela världens handelslagstiftning. *Richard Cobden* förvärfvade sin »klassiska bildning» inom boddisken i ett magasin för bomullsvävar uti Londons City.

Till och med den allra högsta andliga kulturen har ofta i det grofva materiela arbetet sin yppersta skola. Världens största astronomer hafva nästan i alla tider varit kroppsarbetare: Copernicus var bagare, Kepler kypare, den äldre Herschel regementsmusikant, Eneke, Olbers och många flere hafva i ungdomen deltagit i produktivt arbete, Newton, Laplace, sir Robert Peel, började med att odla jorden. Sir Humphrey Davy var apotekarelärling, hans elev Faraday arbetade ända inpå 22:dra året i bokbindareyrket. Hugh Miller och sir Roderick Murchison började sina storartade geologiska forskningar såsom grofvarbetare i stenbrotten. Ingen af dessa hade lärd skolbildning, icke ens en af nutidens lärdaste greker och författare öfver grekiska historien Grote hade klassisk uppfostran, utan blef först genom handelsaffärer på Grekland och behovet för praktiska syften af någon kännedom om dess språk inledd på den bana, som fört honom till lärd utmärkelse. Detta förhållande är ej längre undantag: speciellt statistiskt-biografiska forskningar börja tvärtom visa att det nästan är regel. Och det är ganska naturligt. Menniskoanden behöfver för sin utveckling och sin växt att brottas med svårighet och klättra uppför branter, det nyttiga arbetet stålsätter karakteren och gör ansträngningen till en glädje. En gammal engelsk författare har yttrat att »den sämsta uppfostran, som lärar sjelfförsakelse, är bättre än den bästa uppfostran, som lärar allting annat, men ej denna dygd». Den tid, då den grekiska och romerska fornvärldens författare nästan innefattade hela bildningen, erbjödo dessa språkstudier verkligen en sådan muskelstärkande brottning med svårigheter, en sådan lungvidgande klättring uppför vetandets höjder. Nu går man helt makligt uppför den breda och beqväma trappa, som, byggd och jemnad af tyske lärde och yppigt belagd med de tyska kommentariernas, bearbetningarnes och ordböckernas mjuka mattor, leder till allmänbildningens stora nivå. Man

vet emellertid, att mycket gående i trappor förlamar knäsenorna, men den lilla olägenheten kureras genom gymnastik, liksom man på åtskilliga ställen sökt upphjelpa den sedliga liknöjdhet och brist på ädel viljo-energi, som är en följd af systemet, genom att på ungdomens sinnen inympa en religiös asketism, hvilken ingalunda är detsamma som andlig helsa, och som därför väckt föräldrars och målsmäns allvarliga bekymmer.

Jag bekänner, att jag för min del numera förlorat all tro på klassicitetens föregifna kraft såsom ett specifikum mot denna kroppsliga och andliga knäsvaghhet. Och när jag ser den ytterliga formalism, som tycks hyllas af fränstående elementarlärare, blir min otro ohjelpig. Vi ha här i landet en liten tidskrift för skolväsendet, som utgifves med ett litet understöd af offentliga medel, och hvars yttranden derigenom få åtminstone en skenbar betydelse. Det ligger framför mig ett nytt häfte af denna skrift, hvori redaktionen behandlar vår medkammare och några af dess medlemmar i ett språk, som, om icke precist attiskt, emellertid är någorlunda salt. Om dessa yttranden kommit eller icke kommit till deras kännedom, som vederbör, vet jag ej, och bryr mig ej derom. En lagstiftande församling och dess medlemmar lära väl finna under sin värdighet att på något sätt deraf känna sig berörde, och jag är viss att detta sätt att opinera, skulle, om det blefve bemärkt af någon bland de män, som inom Ecklesiastik-departementet handlägga skolärenden, ingalunda möta deras bifall. Märkligare är att denna af statsmedel subventionerade lilla skrift begagnar sin ställning att, till formväsendets och nominalismens fromma, polemisera mot de åsigter, som första Statsmagten, på grund af den andras initiativ, i ett cirkulär såsom råd och anvisningar framställt för elementarskolans lärare. För min del är jag viss, att den subvention, här är omnämnd, blifvit lemnad, för att möjliggöra ett nyttigt och nödvändigt tankeutbyte, och ej för att inpräglade vissa doktriner. Jag skulle önska att styrelsen någon gång finge tillfälle att uppmuntra förtjenstfulla skrifter äfven i motsatt syftning, och jag är viss på, att den gerna och med nöje skulle göra det.

Härom har jag nu talat alltför länge, och allvar är dervid åtminstone icke på sin plats. Kan denna Kammare tänka sig till hvilka samhällsvådor vi varit nära att bringas genom Andra Kammarens beslut i en pedagogisk detaljfråga, hvartill jag gerna slutit mig, om jag ej, då den här förekom, varit från Riksdagen frånvarande? Näväl; den krassa, grofva, förfärliga materialismen höll på att föra folket till ett isoleradt barbari, men den gången kom frälsningen från Första Kammaren, som afslog en väckt motion om valfrihet vid undervisningen i elementerna af Grekiska språket. Apropos isoleradt barbari, kan det kanske vara af ett visst intresse att kasta en hastig blick på klassicitetens ställning hos de nationer, med hvilka vi hafva vår förnämsta intellektuella samfärdsel.

I Frankrike är arbetets och snillets rätt så erkänd, att den ej behöfver understödjas af börd och skolbildning. I intet land är ståndscirkulationen mindre besvärad, och steget från djupt ned till högt upp har der ingenting förvånande. Bland Napoleons marskalkar har jag åtminstone återfunnit sexton, som burit muskötan, och en af dem medförde vid sin inflyttning i utrikes-ministerhotellet några geografiska läroböcker, dem han nu först hade tillfälle att studera. Men med eller utan

latinsk grammatik hafva fransmännen ett ganska troget minne af sitt delvis romerska ursprung, och den klassiska bildningen ligger der lika-som i luften. Man vet ganska väl, huru många Franska samhällsformer varit kalkerade på romerska mönster. När jag för många år sedan började läsa national-ekonomiska skrifter, föll mig bland annat i händerna en liten skrift af Bastiat under titel: *Baccalauréat et socialisme*, hvars innehåll lifligt frapperade mig. Författaren leder sig från *Baccalauréat*, det vill här säga de klassiska studierna, till *Socialisme*, det vill här säga alla slags politiska utopier, och visar med rätt mycken skärpa, att det är intrycket på unga, i lifvet opröfvade sinnen af de gamla staternas naturliga, omedelbara demokrati, som gjort det kroniska revolutions-tillståndet i Frankrike, ända ifrån encyklopedisterne till phalanxteren och satsen att egendom är stöld. Det må vara en viss öfverdrift i slutsatserna, men gången af bevisningen är slående. Hvem skulle tro, att den gamla litteraturens vördnadsvärda studium skulle föda af sig revolutioner? Lyckligtvis är i vårt land ingen sådan fara för handen, så länge man så blygsamt håller sig vid glosan, vid ändelsen, vid den grammatikaliska formalismen. Detta är just hvad man i Frankrike icke gör. Klasserna inom serien af Instruktion Secondeaire hafva en ganska högt drifven undervisning i de gamla språken, och på universitetets grad är den bragt till en hög fulländning. Men man läser för innehållets skull och ej för formens, eller med andra ord, man vill begripa och tillägna sig hvad man läser. I slutet af förra året utfärdade nuvarande undervisningsministern mr Duruy till rektorerne i den klass af skolan, som närmast motsvarar vårt högre elementarläroverk, ett cirkulär, hvori han anmärker, att pojkar vid 10 till 11 år icke hafva sinne för grammatiska finesser. Jag tillåter mig att anföra fortsättningen på originalet, för att jag ej må anklagas att hafva öfverdrifvit hans mening vid öfversättningen: *Il faut n'avoir aucune idée de l'esprit des enfans, qui répugne aux abstractions et aux généralités, pour croire qu'ils comprennent de pareilles expressions, que vous et moi, M. le recteur, nous avons depuis longtems oubliées; c'est un pur effort de mémoire au profit d'inutilités.*

I England vet en hvar, att den klassiska bildningen är hemmastadd. Ja! det är sannt, engelsmannen är också ett stycke romare, och den bildade engelsmannen läser gerna och med förstånd ett urval af grekiska och latinska författare. Men denna bildning är gentlemannens uteslutande privilegium, och ingen gosse spiller bort någon dyrbar tid med att inhemta litet latinsk formlära, som han sedan ej kommer att använda. Föröfrigt lära de klassiskt uppfostrade barnen derjemte i hemmen sundt förnuft, genom att tidigt införas i föräldrarnes praktiska intressen och verksamhet. Utan tvifvel förvånas man här ofta nog öfver att finna parlamentstalen späckade med latinska och grekiska citater, och man måste häpna, när man ser eller hör en skattkammarskansler, som icke blott i ett flera timmars föredrag förmår att sammanfatta detta rikets ofantliga statsbudget, utan dertill tycks hafva ett helt klassiskt bibliotek i hufvudet. Dermed tillgår dock vanligen så, att den ädle lorden eller hedervärde ledamoten om morgonen vid sin frukost tillsäger sin bibliotekarie, att han om aftonen ämnar hålla ett tal i huset, och att han för det ändamålet behöfver ett antal klassiska illustrationer till satsen »det är ej allt guld, som glimmar», eller det intressanta förhållandet, att två

gångar två är fyra, och om några timmar är det lärda broderiet färdigt att anbringas och gör sin effekt. Det förtjenar anmärkas, att det ej sällan är unga bildade tyskar, som innehafva dylika litterära kammartjenarebefattningar. För öfrigt är äfven sjelfva språkkännedomen hos det fåtal, som öfvar den, särdeles fullkomnad, och jag har i Oxford sett grekiska examensuppgifter, som skulle väcka våra filologers förvåning, men man tar den saken praktiskt och nöter ej derpå bort så mycken tid som vi.

Tyskland är dock det förlofvade landet för allmän s. k. humanistisk och särskild klassisk bildning, efter våra begrepp. Det är de tyska lärde, som tillverka läro- och ordböcker för konsumtionen både i Europa och Amerika. Det är de tyska filologerne, som aldrig tröttna att ånyo genomtröska de gamla manuskripternas sedan århundraden väl urskriftade kärftar. Hos ingen nation är den mångsidiga skolbildningen allmännare, och hela folket har deraf tagit sitt intryck.

Tyskarne äro en företrädesvis allmänbildad nation, men framförallt filologer, och ville man söka en parlamentarisk församling af klassiska lärdomsljus, så var 1848 års parlament i Frankfurts Pauls-kyrka i detta fall mera lysande än någon lagstiftande församling i världen. Om detta lands klassiskt bildade statsmän och företeelserna under de sednare åren tillåter jag mig ej att här yttra mig. Det Tyska folkets utåtsträfvande böjelse är ett af samtidens märkvärdigaste fakta. Men jag tror ej, att det är en blott ideel kulturhistorisk mission, som drifver denna nation att ständigt svämma öfver sina gränser, utan att deri ingår en ganska materiel brödfråga, som af deras ledare skickligt begagnas. Tysklands skolor och universiteter alstra en årlig öfverproduktion af lärdomsidkare, hvilka ropa efter bröd, ett litterärt proletariat, som skulle hungra ihjäl hemma och derföre begärligt fikar efter platser såsom prester, lärare, skolmän eller jurister, hvarhelst en Tysk tunga kan göra sig förstådd, både i öster och vester, norr och söder. Den Tyska lärdomen har blifvit en exportvara, hvars stora torgförda massor betydligt nedtryckt dess marknadsvärde. Öfverallt i de stora Europeiska hufvudstäderna finner man nypromoverade Tyska doktorer, som med några få thaler eller gulden i fickan vandrat ut för att göra lycka. I början lida de ofta den gräsligaste nöd, men genom ihärdigt arbete och ytterlig försakelse — dygder, som jag önskar de kunde importera till oss i utbyte mot våra tidiga skuldsättningsvanor och våra herrskapspretentioner — vinna de vanligen snart sin utkomst och göra stundom verklig lycka.

Vare det långt från mig, att med det nu sagda vilja kasta den ringaste skugga af löje på en ädel och rikt begäfvad nation, som genom sin vidtomfattande spekulation och sin otroliga ihärdighet gjort den menckliga kulturen så stora tjenester. Men uti deras icke anspråk må vi ej likna dem. Svensken är ej skapad för det härklyfveri, som frodas på andra sidan om Östersjön. Vi äro i det stora hela ett praktiskt folk, och våra fallenheter ligga ej af naturen åt det håll, dit den införda tyska skolbildningen sökt leda oss. Till den s. k. klassiska bildningen ha vi endast ringa uppfordran, ty vårt land har aldrig varit eröfradt af Romarne, vår lagstiftning har ej, som Tysklands, känt tryckningen af der Romerska rätten, och vår jord gömmer ej såsom den Tyska, skatter

af romerska minnesmärken. Också har Sverige haft högst få famstående klassiska filologer. Hvarken Linné eller Berzelius kommo långt på den s. k. läsvägen, ehuru de ändå lyckligtvis togo sig skäligen bra fram i världen, och bland Franska institutets 8 utländska medlemmar har Sverige samtidigt räknat 2, om ej 3, medan vi knappast haft någon i filologiska klassen af Berliner Academie der Wissenschaften. Jag ber nemligen, att ingen måtte förvexla vår tids raffinerade klassicitet med fordna dagars grundliga beläsenhet i de romerska och äfven de grekiska författarne. När Sveriges Adel under vårt stora sekel regerade öfver det nordliga Europa och en god del af det sydligare, då var Latinet här i sitt flor; men det var ej den tomta formalismens eller den döda glosans. I Oxenstjernas skolordning anbefalles Latinets studium för dess nytta, och i Collegium Illustre var det ett lefvande språk. Man studerade den tiden de romerska författarne fullkomligen pragmatiskt. Dock må man ej föreställa sig, att den tidens finare uppfostran endast omfattade Latinet. Sextonhundraålets ädlingar voro dessutom väl bevärdade i nyare språk; Spanskan, Italienskan och Holländskan, såsom våra gamla familjebiblioteker tydligt utvisa, och äfven i den tidens praktiska kunskaper voro de vanligen ganska väl hemmastadde. Men med grammatiska småsaker plågade man sig ej särdeles; den pedagogiska apparenjen var utomordentligt enkel, och våra lärda skolgossar skulle häpnå öfver ringheten af de hjälpmedel, hvarmed i förra seklet och långt in i det närvarande många medlemmar af vårt presterskap blefvo sådana väldiga latintalare.

Nu öfvas latintalandet ej mer, men skuggan af det stora namnet ligger ännu djupt öfver vår allmänna uppfostran. Det är märkligt hvad traditionen är seg. Vi fingo för några år sedan ett nytt tidsenligt läroverk i de tekniska skolorna, som borde tillfredsställa ett verkligt behof. Dessa fyra skolor, ordnade med stor omsorg och försedda med utmärkte lärare och en ypperlig materiel, räkna, med en sammanlagd budget af 49,000 R:dr, tillsammans endast 192 lärjungar, under det barn af alla stånd, ämnade för alla yrken, trängas i de klassiska skolorna, för att få gå åtminstone några steg på den saliggörande »läsvägen». Det är intressant nog att se, huru de döda språkstudierna ännu hafva sin bästa växtlighet i skuggan af domkapitlen. Af de båda katedralskolorna uppfostras ungefär tre femtedelar af ynglingarne på den s. k. klassiska linien, i Linköping fem åttondedelar, Skara åtta elftedelar i Strengnäs fem sjundedelar, i Westerås fem sjettedelar, hvilken höga proportion af klassisk lärdom också uppnås vid Stockholms gymnasium. I Göteborg och Wisby har den medborgerliga uppfostran blifvit bättre omhuldad och står i jemnbredd med den lärda, emedan den sednare i de mera industriela samhällena krympt ännu mer ihop, såsom i Norrköping till tre tiondedelar, i Örebro fem tolfdedelar, i Malmö, Nyköping och Helsingborg till en tredjedel och i Carlskrona ända till en fjerdedel.

Häraf ser man hvad magt försvunna institutioner kunna utöfva lång tid, sedan de upphört att existera; det är utan tvifvel de gamla gymnasisternes anda, som går igen omkring de gamla domkyrkorna. För sin tid, och för långa tiderymder sedan, voro dessa Gustaf Adolfs skapelser något stort och egendomligt, och erbjödo något vackert ännu i

sitt förfall, när de för snart 20 år sedan rothöggos. Åtgärden var kanske nödvändig, ty visst är att man såg en stygg marskog, illa blådad och mycket torr i topparne, men deribland fanns också åtskilligt godt timmer af mogna och kärnfriska furor. Terrängen blef snart afröjd, luckrad och radsådd med tyska lärkräd. De unga skogsbestånden äro jemna och städade, och man ser knappt en topp, som skjuter öfver den andra. För ett par år sedan kunde afverkningen börja. Hvarje sommar komma Statens jägeriebmetsmän och utsyna hvad årligen kan afverkas. Hittills ha dessa årshyggen sett väl ut, timret är rent och qvistfritt och låter väl försåga sig i alla begärliga dimensioner. I hvad grad deremot plankorna motstå nötning, har ännu icke hunnit att visa sig.

Det är icke många dagar sedan vi på detta rum beslöto en tack-sägelseskritik å en Svensk man, som på en aflägsen kust tänkt och handlat varmt och stort för sitt gamla fädernesland. John Ericsson har icke åtnjutit välgeringen af en klassisk uppfostran, han har aldrig kunnat på Grekiska läsa någon beskrifning öfver den gamla verdens nau-machier, men har det oaktadt inom ett par år gjort en fullständig revolution i sjökrigskonsten och skapat en ny klass af krigsfartyg, som man skulle tycka enkom beställd för våra skärgårdar. Tillåten mig, Mine Herrar! att begagna en ny bild, hemtad från sjöförsvaret, som vi nyligen omskapat. Den gamla klassiska skolbildningen liknar den ståtliga fregatten, den nya praktiska uppfostran är den låga monitorn. Den förra har sitt batteri späckadt med en mängd kanoner, och ger fruktansvärda breddsidor af Latin och Grekiska, filosofi och estetik och hvem vet allt, medan från däckets spela den moderna litteraturens smärre och elegantare kastpjäser. Det är en ståtlig syn. Den svarta monitorn deremot knappast höjer sig öfver vattenytan, den fula ensidiga besten, han har ingen breddside, den stackarn — han har blott ett enda par grofva och föga sirliga kanoner, dem jag ville kalla sundt förnuft och erfarenhet. Men hafvet är ej alltid en spegel, och samhällen likasom enskilda ha ibland sina brottsjöar att kämpa med. Då svajar det förnäma skeppets rigg ofta vådligt för stormilarne, och det affyrar stundom sina glatta lag *öfver* och *under* målet, alltefter som vågorna stiga eller falla, medan sinnebilden af den råa materialismen makligt glider genom skummet och bekvämt slungar sina tunga kulor rakt *på* målet. Detta är dock blott den grofva praktiska nyttan; men skönheten, behaget, förfiningen? Nåväl, tag mod och stig ned i monitorns inre, och man skall der finna samma trefnad, samma eleganta och sirliga anordning som i chefssalongen på det praktiska skeppet. Båda fartygen erbjuda ett lika värdigt hem för en gentlemans lefnadsvanor, liksom gentlemannens intelligens fordras att rigta begges kosa.

Men nu, Mine Herrar! kunnen i väl fordra af mig att få veta »der längen Rede kurzen sinn»; nåväl, jag får bekänna, att jag ej har någon ny proposition att framställa, och äfven om jag kunde formulera ett yrkande, skulle jag ej göra det, emedan jag vet att jag icke skulle finna något understöd. För ett par veckor sedan under debatten af ett ämne — i vigt utan all jämförelse öfver denna angelägenhet — yttrade en talare, som har bakom sig en lång och lysande statsmannabana, att han ej en gång såsom Casimir Perier hade fem liktänkande i Kammaren,

att han stode ensam om sin bekännelse, både inom Kammaren och utom dess väggar. Det var ett gripande ord. Jag delade ej den talarens åsikter då, likasom han säkert icke delar mina åsikter nu, men — utan all jemförlighet i öfrigt — den ensliga ställningen hafva vi gemensam. Dock bidar jag framtiden; kanske om ett år finnes här ännu en, som delar min tanke om uppfostran, kanske om två år har antalet ökat sig med ännu en, och så vidare. Men utanför detta rum vet jag, att det finnes många, hvilkas talan jag förer. Ännu är dock rörelsen endast i sin början; det finnes ingen litteratur i ämnet, ingen allmän mening, som ännu kan göra sig gällande. Men när den är mogen, då höja sig röster i den lagstiftande församlingen, som uttala några enkla stora grundsatser, och då är tiden inne att med ens taga ett stort steg framåt. Jag tror att äfven med skolans närvarande organisation kan mycket uträttas för sabbildningens höjande, som hittills blifvit försummadt. Men våra förre Ständer hafva så mycket tummat på skollagstiftningen, hafva så ofta fordrat af den verkställande magten att göra sig det ena fremmande belätet efter det andra, och sednast bedt om och fått ett Preussiskt beläte, att jag tror man för ögonblicket bör unna skolan någon tids hvila, och låta henne i ro sjelf försöka visa hvad hon duger till. Jag finner mig derföre, oaktadt min personliga sympati för det framställda förslaget, föranlåten yrka afslag.

Då jag här, midt emot mig, ser närvarande den man, som nu har i sin hand den högsta ledningen af det Svenska undervisningsverket, kan jag i min egenskap af folkrepresentant icke underlåta att inför honom framlägga ett förhållande, som ingifvit vännerna af en tidsenlig skoluppfostran en viss grad af oro. Det klagas af många föräldrar och målsmän i landsorterna, att när de fört till orternas högre elementarläroverk ynglingar, som de önskat införa i skolornas realklasser, ha de af lärare eller styresmän blifvit afstyrkte från att utföra sådana afsigter, under förebärande af den reala bildningens ringare värde i sig sjelf, eller läroverkens svagare utrustning att meddela fullgod undervisning i dertill hörande ämnen; med ett ord, man har sökt öfvertala dem att låta sina ynglingar ingå på den lärda linien, såsom den der ensam kan meddela en uppfostran fullt lämplig och anständig för de s. k. bildade klassernas barn. Jag har från många trovärdiga håll hört en sådan klagan, och äfven hört namngifvas läroverk, der saken egt rum. Det Svenska skolverket har åtnjutit för många bevis på Chefens för Ekle-siastik-departementet högsinnade uppfattning af dess behof och outtröttliga arbete för dess utveckling, att han ej skulle ogilla ett sådant förfarande der det finnes. Äfven jag värderar högt den klassiska odlingen, som intet samhälle kan umbära, och jag önskar, att mitt land alltid måtte ega ett lämpligt antal med den humanistiska bildningens alla resurser utrustade seglare, som kunna med heder visa den fosterländska bildningens flagga äfven på aflägsna haf, ehuru jag städse tror, att den anspråkslösa monitorn är det egentliga och kraftiga värdet för vårt andliga sjelfförsvär. Jag har fullgjört min pligt; jag är fullkomligt trygg för att de båda bildningslinierna få åtnjuta samma skydd och samma uppmuntran från den första Statsmagtens sida, och hyser det säkra hopp, att båda skola till landets glädje och välfärd fortfara att tillvexa, stärkas och utveckla sig såsom jernbördiga och likberättigade syskon.

I anseende till den långt framskridna tiden uppsköts behandlingen af detta ärende till eftermiddagens sammanträde.

Föredrogs och bordlades Stats-Utskottets Memorial N:o 83, med förslag till instruktioner för Riksdagens Revisorer af Stats- och Riksgäldsverkens förvaltning och räkenskaper.

Föredrogs och bordlades Bevillings-Utskottets Memorial N:o 20, i anledning af återremiss i vissa delar af Bevillings-Utskottets Memorial N:o 17, angående Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om tullbevillningen.

Föredrogs och bordlades Lag-Utskottets Utlåtanden:

N:o 68, i anledning af återremiss af Utskottets Utlåtande N:o 38, rörande, bland annat, väckt motion, om ändring i nu gällande lag angående äktenskapsförord och mannens målsmansrätt för hustrun;

N:o 69, i anledning af väckta förslag, att ordförande i skolråd måtte utses genom val:

N:o 70, i anledning af väckt motion, om rätt för delar af en kommun att i afseende på såväl fattigvård, som skolvård, bilda särskilda kretsar för sig, samt om bidrag af landstingsmedel till uppförande af arbetshus;

N:o 71, i anledning af återremiss af Utskottets Utlåtande N:o 57, angående förändrad lydelse af vittneseden; och

Memorial N:o 72, i anledning af återremiss af Utskottets Utlåtande N:o 63, angående väckt förslag om afkortning i kronoräkenskaperna af vissa slag af böter, när tillgång till deras gäldande saknas.

Kammaren åtskiljdes kl. 3 e. m.

In fidem
Walfrid Billing.

Lördagen den 27 April 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 6 e. m.

Justerades ett protokolls-utdrag för den 26 i denna månad.

Fortsattes behandlingen af utdrag utaf protokollet, hållet hos Andra Kammaren den 18 i denna månad, N:o 274.

Herr Landgren: Då jag till alla delar öfverensstämmer med de två första talarne, så skulle jag hafva inskränkt mig till att instämma i deras yttranden, om icke de tvänne sista talarne framburit åtskilligt, som förtjenar ett genmål, ehuru det icke kan vara min afsigt att ingå i svaromål på allt hvad den siste värde talaren anfört bredvid saken.

Den första af mina motståndare hotade oss dermed, att hans system skulle inom några decennier hafva vunnit fullständig seger. Detta är dock icke säkert, ty såsom inom politikens område magten än tillhör de liberale, och än de conservative, så kommer det äfven att gå inom uppfostringens gebiet. Än kommer öfvervigten till realisternes förmån, och än till humanisternes. Jag menar, att realismen de sista decennierna haft öfvervigt i Sverige, kanske mer än i något annat europeiskt land, och om den tänker utöfva terrorism, så kunde väl hända, att spiran faller ur dess hand. Jag vet väl, att icke Regeringen företrädesvis gynnat realismen, men att den utöfvat stort värde på Representationen låter icke förneka sig.

I likhet med de tvänne förste talarne anser jag Rektor Nilssons förslag af tvänne fullgiltiga skäl böra förkastas; nemligen först emedan hela den gamla uppsättningen af skollärare är, med högst få undantag, alldeles oförmögen att meddela undervisning i Svenska språket, naturlära m. m. på ett så exakt sätt, att denna undervisning kunde blifva ett pålitligt underlag för elementarbildning. En stor del af dessa lärare ega i dessa saker knappt så mycken insigt, som man fordrar af en secundan. Men om äfven de innehade en sådan insigt, så är det i alla fall orimligt att för en sådan omstufning äfven vända upp och ned på den naturliga ordningen för undervisningen vid elementarläroverken, som ovilkorligen fordrar, att barnet tidigt inviges i språkstudierna, ty att samla rika ordförråd är ju den öfning, som aldrig mest öfverensstämmer med barnalynnet, oberäknadt den förståndsutveckling, som de grammatikaliska notionerna medföra. Att Statens medel skulle besparas genom de 2 första klassernas undanryckande, är ju omöjligt, då nödvändigheten ligger för öppen dag, att i stället npprätta högre

afdelningar till hundradetal i folkskolorna, utan ringaste visshet att de blifva befolkade mer än af några få barn. Det var utan tvifvel ett stort fel, att sammankoppla den humana och reala linien inom läroverken; och ännu olämpligare blifver det att fjättra de högre läroverken vid folkskolan. Härmed förfaller också talet om den stora vinst, som föräldrar skulle vinna genom att längre få behålla barnen vid hemmet. Jag menar, att Staten gjort allt hvad som skäligen kan väntas för att möta föräldrars billiga fordringar i detta hänseende.

Jag tviflar ej, att skicklige skolmän finnas, som dela motståndarnes öfvertygelse. Men man kan vara en skicklig skolman, utan att ega öppen blick för samhällets kraf, eller förmåga att organisera.

Den näst siste talaren nämnde, att han, i händelse han varit närvarande, skulle hafva röstat för Grekiskans undanträngande. Denna underrättelse behöfdes icke; ty det kan man a priori veta af hela hans kända tankegång.

Hvad åter den siste talaren angår, så har han ännu djupare rifvit upp striden mellan realismen och humanismen — huru skulle väl denna fråga, hvarom snart sagt skeppslaster af böcker äro utgifna, kunna här med några ord uttömmas. Jag tror icke, att någon förständig försvarare af klassiciteten numera förnekar de reala vetenskapernas höga och obestriddliga rätt. Tvärtom tror jag just, att det är männnen med den klassiska bildningen, som hjälpt realisterne till den inflytelse, som de nu ega på europeiska nationalbildningen. Det var icke Pestalozzi sjelf, utan hans mera boksynta vänner, som skaffade respekt för hans i honom embryoniskt liggande idéer. Sjelfva den närvarande ofta tatlade Preussiska regeringen har af Pestalozzismen tillegnat sig allt, hvad som tillegnas kan, ehuru i en högre och ädlare anda. Den har gått så långt, att den vidtagit åtgärder för åkerbrukskemiens införande i folkskolorna, en åtgärd, för hvilken äfven denna Kammare torde studsas tillbaka.

Hvem var det, som reformerade Englands skolväsende och der införde realisterne? Jo, icke någon naturforskare, utan den berömde, klassiskt bildade Arnold i Rugby, som med sin skolas lysande föredöme gaf så till sägande lag för hela Englands skolväsende.

Man har sagt efter Bastiat, att de gamla klassiska språken i Frankrike varit en källa till revolutionen, och denna beskyllning framför man i samma andedrag, som man skyller de klassiskt bildade för en förstenad konservatism. Sanningen af dessa tillmälen ligger deri, att studium af antiken tvingar människan ovilkorligen att lyfta sin blick öfver hvardagslivets rutin, på samma gång som detta studium hänvisar på de eviga i förnuftet grundade lagarne för så väl samhällets som individens lif. Allteftersom den klassiske mannen uteslutande fäster sig vid det ena eller andra af dessa momenter, blifver han revolutionär eller stationär. Men en sådan ensidighet är människans fel och icke klassicitetens.

Den siste talaren anförde namnen på en mängd store män, som utan all skolundervisning bestigit vetenskapens höjder. Skulle häraf någon slutsats dragas, så kan den icke blifva till skada för den klassiska bildningen, utan för all bildning. Det vore då bäst att skicka våra barn i stenhuggarlära, efter som stenhuggaren Hugh Miller blef en

så stor vetenskapsman eller i skraddarelära, efter som skraddaren Johnson blef en så framstående statsman.

Jag förbigår de öfriga kuriösa saker, som den värde talaren anför, och uttrycker blott min förundran deröfver, att en frihetens förespråkare önskar, att Ecklesiastikministern måtte vidtaga despotiska medel för att qväfva en högt förtjent vetenskapsmans och skolmans yttranderätt.

Herr Björck: I den rigtning, till hvilken jag hör, har så mycket och grundligt blifvit framfördt, så väl under förmiddagssammanträdet, som af den siste talaren, att jag ej har mycket att tillägga, men då diskussion uppstått om detta ämne, anser jag mig skyldig, att utsäga min mening. Jag får då endast upprepa, hvad redan de föregående talarne sagt, att jag anser språkundervisningen vara så vigtig för ungdomen, att jag tror det vara högst betänkligt framskjuta den till tredje klassen i elementarskolorna. Man säger, att äfven modersmålet skulle drifvas mera i de lägsta klasserna. Min erfarenhet har likväl varit, att modersmålet i den spädnare åldern, och i en icke mycket skicklig lärares hand, har med sig så mycket trögt och motbjudande, att det icke lämpar sig väl såsom undervisningsämne för denna afdelning af skolorna. Af denna orsak har, ifrån det att för några år sedan Svenskan var det enda språk, som lästes i de båda yngsta klasserna, man nödgats införa äfven Tyska språket i andra klassen. Utom det att ett fremmande språk är af mera intresse för barnasinnets, anser jag, såsom äfven blifvit af föregående talare påpekadt, att, då en gosse som genomgått de 2 första klasserna i skolan, ofta måste öfvergå till något yrke, han skulle komma att blifva lidande derpå, om han ej finge lära åtminstone något af ett fremmande språk. Af dessa skäl, och då jag äfven anser, att folkskolan har ett helt annat mål än elementarskolan, hvilken skall lägga grunden till en vidsträcktare bildning, kan jag ej ingå på det förslag, som blifvit framställt, att förändra eller sammanslå dessa båda skolor. Hvad beträffar förslaget, att uppskjuta läsningen af de klassiska språken till femte eller sjette klassen, förmodar jag, att de, såsom nya läroämnen på detta stadium af skolan, skulle blifva ganska litet omfattade, så att det endast skulle vara ett ringa fåtal af lärjungar, som då de inhemtat så mycket af de reala ämnena, skulle underkasta sig det arbete och den möda, som erfordrades, för att de skulle kunna draga nytta af de fördelar, som säga hvad man vill, vidlåda inhemtandet af den Grekiska eller Latinska grammatiken. Jag tror likväl, att de, som bildas för Statens och kyrkans embeten, måste innehafva åtskilliga förstudier, och deribland kunskap just om dessa språk, och det torde derföre vara nödigt tillse, att ej hos en stor del af de bildade inom samhället, hvilka skulle bestrida dessa platser, studiet af dessa språk må komma att försvinna. På dessa skäl anhåller jag om afslag.

Grefve Hamilton, Henning: För en lång följd af år sedan, hände det en gång, att, under en diskussion på Riddarhuset, elden kom lös i staden, så att en stor del af ledamöterna aflägsnade sig. En talare, som måste räkna på understöd af dem, begärde då ordet och ta-

lade ända till dess de återkommo. Så är äfven för närvarande förhållandet med mig: då jag nemligen har mig bekant, att chefen för Ecklesiastik-departementet begärt ordet, och det torde vara af intresse att höra honom yttra sig i ämnet, men han ännu ej lärer hafva infunnit sig i Kammaren, anhåller jag, att, i afvaktan på hans ankomst, få yttra några ord. En talare, en af representanterne från Östergötland, fällde i förmiddags ett yttrande, som måhända kan gifva anledning till missförstånd. Vid framställningen af sin interpellation, yttrade han nemligen, att han var säker på att blifva ogillad af den klassiska bildningens målsmän, men om man deraf skulle draga den slutsats, att han ej sjelf vore en vän af klassisk bildning, tror jag, att man skulle begå ett misstag. Jag skulle åtminstone anse mig hafva mycket misstagit mig, om så ej vore; och i sådant fall måste det derföre vara svårt för den värde talaren sjelf, att i sig sjelf hafva en ovän, från hvilken han äfven med bästa vilja ej kan göra sig qvitt, ty han kunde ej hafva yttrat sig, som han gjorde, utan att besitta denna klassiska bildning, och det till och med i en ingalunda vanlig grad. — — — Som jag ser, att jag vunnit det ändamål, hvarför jag tagit mig friheten för några minuter upptaga Kammarens tid, vill jag inskränka mig att säga, att, enligt min åsigt, man på lämpligaste sätt skulle nå det mål, till hvilket man, i afseende å skoldervisningen, sträfvat, genom att helt och hållet skilja den klassiska och reala linien, så att båda kunde få fritt utveckla sig, och häfda sin rätt. Jag slutar med att yrka på afslag å den föredragna punkten.

Herr Ekman, G.: Då man kan ega skäl antaga, att en åt våra barn egnad sorgfällig uppfostran bör kunna hos dem åstadkomma en bättre medborgerlig utveckling, än som kommit deras fäder till del, så känner man lifligt den föreliggande frågans vikt. Den har derföre också redan förut erhållit en erforderlig behandling, men, detta oakadt, vågar jag uppträda, för att framhålla några omständigheter, som synas mig hafva blifvit lemnade utan tillräckligt afseende.

Motionären utgår från åsigten, att lärdomsskolan måste hvila på samma basis som folkskolan. Deraf hans välgrundade yrkande på, och kanske längre än behöfligt fortsatta försvar för, en förändrad benämning af den skola, som kunde och borde vara för alla primär.

Man har deremot återopat E. G. Geijers ord: att dessa båda undervisningsverk, till följd af sin natur, måste utvecklas hvar för sig, oberoende af hvarandra. Det är likväl klart, att den store mannen, hvars valspråk var »framåt», icke förutsåg den förändring folkskolan snart skulle undergå. Han stödde sin åsigt derpå, att folkskolan, naturligtvis i brist af tillgångar, aldrig skulle frigöra sig från den mekaniska organisation, till följd hvaraf han kunde yttra, att folkskolan endast »måste emottaga odlingens resultat till praktiskt bruk», hvar emot han hos lärdomsskolans disciplar förutsatte en sjelfverksamhet, som på det förra hållet icke var tänkbar. Att likväl detta nu omnämnda förhållande blifvit i hög grad förändradt, lärar ej kunna nekas. De olika folkklassernas, nu mot fordom skiljaktiga, inbördes samhällsställning torde också hafva bidragit till den fullkomliga reorganisation, hvarunder folkskolan är stadd, och hvarigenom onekligen åsyftas att tilldela densamma den mest möjliga sjelfverksamhet. Jag tillstår, att det

då är för mig ofattligt, hvarföre icke folkskolan lämpligen skulle kunna utgöra en beredelse för lärdomsskolan. Enär, på den tid, då folkskolan endast undantagsvis existerade, det stod öppet för hvarje Svensk yngling, att direkt genom lärdomsskolan bana sig väg till medborgerlig duglighet, skulle det vara olyckligt, om ej den sedermera utvecklade och omhuldade folkskolan, särdeles för den mindre bemedlade, bidroge att underlätta dessa studier. Att detta också verkligen inträffat, får erkännas. Folkskolan är redan så inrättad, och bör ännu lämpligt kunna så ordnas, att den utgör en beredelse för lärdomsskolan. Detta skall underlättas, i den mån folkskolan egnas mera afseende, och genom duglige lärare blir förd till större utveckling, än den nu eger. Men å andra hållet fordras äfven medgörlighet från lärdomsskolans sida, och detta just i den riktning, som motionären och det nu meddelade Andra Kammarrens protokoll anvisar. Om nemligen språkundervisning icke förekomme uti lärdomsskolans första klass, utan först i andra klassen, så kan man väl ej inse, att läroämnenas beskaffenhet behöfde lägga bestämdt hinder i vägen för en flyttning från folkskolan direkte upp i lärdomsskolans andra klass; men möjligheten häraf skulle säkerligen komma att utgöra en verksam bevekelsegrund, att mångenstädes höja det mått af undervisning, som meddelades i folkskolan och hvarigenom en nyttig återverkan på lärdomsskolan måste uppstå.

Att detta verkligen bör kunna låta sig göra, tyckes man hafva skäl antaga, vid närmare granskning af förhållandet vid härvarande nya elementarskola, hvarest Latinets läsning icke börjar förr än i femte klassen och disciplarne ändock, efter tre års studium af nämnda språk, med heder plåga begå studentexamen. Med erinran, huru jag sjelf i min barndom plågades af latinläsningen, hvars nytta för lifvet jag då hade ännu svårare än för närvarande att inse, och under öfvertygelse, att en mera framskriden ålder ger disciplar mera kraft och ihärdighet att besegra det mödosamma och intresselösa arbete, hvarmed studium af ett dött språk måste begynnas, kan jag ej annat än deltaga i deras åsigt, som anse olämpligt att tidigt påtvinga den unge lärjungen de döda språkens läning.

Men om nu åt dessa språk bör beredas mera rum i skolans högre klasser, så måste något annat läroämne därför vika. Jag tror, att undervisningen i naturkunnighet i detta afseende skulle kunna bli ett af de läroämnena, som med fördel skulle kunna främflyttas till tidigare behandling. Det är erkänt, att det yngre sinnet fattar lättast genom åskådning, äfvensom att det derigenom beredda intrycket bättre bibehålles i minnet, följakteligen heldre emottages af barnet, hvars mottaglighet för undervisning därför hastigt utvecklas på detta sätt. Naturlärans åtskilliga grenar fordra i allmänhet att bli förtydligade genom teckningar eller experimenter, hvilka till ganska stor del äro så enkla och lättfattade, att man erkänt deras användbarhet redan för folkskolan. Sålunda stadgar äfven Kongl. Reglementet för folkskolelärarseminarium af den 1 December 1865, att undervisning bör inhemtas rörande »grundragen af fysiken, med förklaring af allmänna naturföreteelser samt af de i praktisk användning mest förekommande fysikaliska

instrumenter och maskiner, och Kongl. Kungörelsen af den 29 September 1853 bestämmer redan, att naturlära bör utgöra ett läroämne i folkskolan.

Om man nu härmed jemför bestämmelserna i Kongl. Kungörelsen den 12 Maj 1865 — för lärdomsskolan, så måste man förundras öfver att finna, huru dessa läroanstalter, hvilka i öfrigt onckligen numera fortsätta den undervisning, som i folkskolan blifvit inledd, likväl, hvad undervisningen i naturläran beträffar, gå en annan väg och derigenom försvåra lärjungens öfvergående från ena skolan till den andra. Det ser ut, som hade man just velat söka någon utväg, att försvara påståendet, att folkskolan och lärdomsskolan borde hvila på olika basis. Om i folkskolan undervisning i allmän fysik lämpligen kan meddelas (såsom både seminarii- och folkskolestadgarne föreskrifva), så kan jag ej inse, hvarför lärdomsskolan dermed bör uppskjuta till sjetten klassen. I de föregående klasserna undervisas nemligen endast i s. k. fysisk geografi (hvarmed dock föga föränledes bekantskap med naturlagarne), i någon vextkännedom och zoologi, ehuru ynglingen med mera begärlighet och, efter mitt begrepp, till större nytta, härmed samtidigt skulle kunna emottaga undervisning t. ex. i läran om värmet, ljuset, ljudet, tyngdlagarne samt mekanikens enklaste satser. Det är emellertid otvifvelaktigt, att framgången af detta meddelande skulle mera bero på det mer eller mindre skickliga och planmessiga sätt, hvarpå det sker, än på den tid, som det till särskildt anslås. Hufvudsak är, att ynglingen göres bekant med det induktiva forskningssättet, hvarigenom en fördelagtig verkan på karakteren måste uppstå. Han vänjer sig att med uppmärksamhet och intresse aktgifva på omgifvande föremål och tilldragelser, samt att, utan anspråk på ofelbarhet, städe sammanställa begreppet af verkan med dess orsak. Med ett ord: han danas till en praktiskt duglig medborgare.

Den klassiska bildningen, utvecklande dialektisk öfverlägsenhet och en förmåga att bevisa riktigheten af hvarje sats, som man önskar försvåra, måste den i allmänhet bör för medborgaren gälla mera, än det sunda förnufts slutledning (le gros bon sens), stödt på kännedom af den sanning, som hemtats af erfarenheten? Man synes i allmänhet allt mindre benägen att medge detta och undervisningsverken hafva därför också på de sista decennierna fått en utveckling mer och mer afseende att utbilda denna praktiska medborgerlighet, och nu har man härmed kommit så långt, att skolans högre afdelning sönderfallit i tvänne s. k. undervisningslinier, den lärda och den reala. Den sednare vill allt mera göra anspråk på att bli tillgodosedd, men den lärda har hittills ej velat släppa herraväldet, och hvaraf följderna nu blifvit, att man får höra talas om behovet att, ända från lägsta klassen, uppställa elementarskolorna på tvänne linier.

Vid detta förhållande vill det därför synas mig troligt, att, om redan i skolans lägre klasser mera tid och omsorg egnas åt naturkundighetens studium, skall deraf föränledas, att reallinien, som nu vid femte klassen släppes lös vind för väg, då skulle säkrare kunna utvecklas på den redan lagda grunden, hvarjemte den lärda liniens disciplin icke borde erfarit skada deraf, att de undångjort mera af de s. k. realstudierna, än nu är fallet, och således kunde mera allvarligt och ostördt få egna sig åt studium af språk, särdeles de döda. Om ej en dylik utväg låter vidtaga sig, så måste man troligen omsider tillgripa den

våldigare och mycket dyrare methoden, att från början låta båda linerna fortgå åtskiljda.

Om de nu uttalade åsigtarna äro rigtiga, och, om de redan finna stöd hos allmänna meningen, så förefaller mig icke olämpligt, att ingå med en underdånig anhållan, för att hos Kongl. Maj:t begära vidtagande af den åtgärd, som kunde anses befordra skolans utveckling i antydda afseenden, och jag vågar därför föreslå: att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:ts nådiga öfvervägande hemställa, huruvida språkens studium i allmänhet kunde något tillbakaflyttas samt Latinets läsande börja först i femte klassen, hvarigenom äfven för undervisningen i naturkunnighet vunnos mera tid i skolans lägre klasser.

Herr Arrhenius: Jag har begärt ordet, för att undanröjda alla anledningar till missförstånd af mitt yttrande i denna fråga under förmiddagens sammanträde, då jag icke yttrade mig om företrädet af de olika bildningslinierna, och icke heller hade någon aning om att diskussion öfver detta ämne skulle taga den riktning, som densamma sedan inslagit, och hvilket förhållande föranleder mig att något omständigare yttra mig om våra skolor, såsom bildningsanstalter i olika riktningar eller för olika ändamål.

Jag begagnar detta tillfälle att tacka Herr Bergstedt för hans på förmiddagen afgifna, varma och sakrika anförande i frågan, och om jag i det följande skulle yttra mig i strid med de åsichter, som af honom uttalades, beder jag honom och Eder, Mine Herrar, att icke taga det såsom en polemik emot honom enskildt.

Undervisningsverket i hvarje stat bär dess framtid i sitt sköte, och det är insigten af denna sanning, som äfven i vårt land utgjort hufvudgrunden till den omsorg, som Staten egnat läroverken. Dessa läroverk utgöras af två skiljda delar: *folkskolan* och *elementarskolan*. Folkskolan afser meddelande af det minimum af bildning, som är eller bör vara gemensamt för alla; den är afsedd för den stora massan af folket, som utgöres af de i vanlig mening s. k. arbetande klasserna i samhället, hvilka aldrig kunna komma till någon högre grad af bildning. Folkskolan, betraktad ur denna synpunkt, måste utgöra ett helt för sig, hvilket likväl ej hindrar, att elever kunna gå ifrån densamma till elementarskolan, för att der fortsätta sina studier. Man har sagt det vara en orättvisa, att icke folkskolan lemna den högre bildning, som elementarskolan, och att allmogens barn härigenom tillbakahållas från att vinna högre själsodling. Men detta påstående är grundfalskt. Vi känna alla, att såväl folkskolan som elementarskolan står öppen för alla, och det är icke så få exempel, som dagligen sig förete, att torparens och bondens son i elementarskolan inhemtat en bildning, lika vidsträckt och grundlig, som den de förmögnares barn erhålla, och i jembredd med dessa kommit upp till Statens högsta embeten. Det ligger således för öppen dag, att, då man i detta hänseende talar om orättvisa, detta endast är ett löst tal, och att man ej gjort sig, eller ej velat göra sig reda för huru härmed sig egentligen förhåller. Skulle man åter utbilda folkskolan, så att den ställdes i jembredd med elementarskolan, så vågar jag säga, att detta ej vore riktigt, och såsom ett bevis för detta påstående vill jag anföra hvad en föregående talare yttrat, då han

sade, att den lärda skolan vore skadlig, därför att den, som genomgått densamma, sedermera icke gerna ville ställa sig inom boddissen. Och detta är sannt; en högre bildning gör individen mindre benägen att sysselsätta sig med de mera triviala sysselsättningar, som tillhöra flera af de, om jag så får säga, lägre och mera hvardagliga yrkena, hvilka icke taga i anspråk någon högre intelligens. Det är derföre för nationen af mycken vigt, att folkskolan ordnas på ett sådant sätt, att den svarar mot nationens fordringar, så att de, som egna sig åt yrkena och ej behöfva högre vetenskaplig bildning, måtte få den bildning de tarfva, på ett lika billigt och, om jag så må säga, på lika hederligt sätt, som de, hvilka egna sig mera uteslutande åt bokliga studier, för att göra sig skicklige till embeten och tjänstebefattningar i Staten.

Innan jag yttrar mig vidare, ber jag att få reservera mig mot ett uttryck, som åstadkommit mycken skada. Man talar nemligen om *klassiska länder*, *klassiska auktorer*, *klassiska språk* m. m., och man menar dermed det gamla Greklands och Roms, dessa länders författare och språk. Latinet var förr diplomaternes och de lärdes språk, det som öppnade vägen för alla öfver hela den bildade världen. Detta språk var på denna tid helt annat än hvad det nu är; det var oundgängligt för hvarje ädling, för hvarje bildad man. Så är nu icke händelsen. En annan tid har inträdt, och med den, den nyare, den moderna bildningen, som sanneligen ej är af mindre värde eller betydelse än den antika. Vår tid kan icke undvara denna sin egen tids bildning. Vår tid skulle annars misskänna och missakta sig sjelf, och ingen kan i våra dagar kallas bildad, som är i okunnighet om den moderna bildningen. Denna har ock inom vetenskap, skönlitteratur och konst att uppvisa verk af lika mycket värde, som något af hvad forntiden lemnat oss i arf; och inom den nya tidens litteratur och konst finnes mycket, som kan kallas *klassiskt*, med samma skäl, som detta namn tilldelats forntidens berömdaste alster. Det synes derför nu vara på tiden, att benämningen *klassisk bildning* icke längre bibehålles med den betydelse, som förut tilldelats densamma, ty mängen kan i ordets rätta betydelse sägas ega klassisk bildning, utan att hafva någon kännedom om de gamla, de döda språken. För att förekomma namnfvexling och dermed åtföljande origtiga föreställningar, så må man hädanefter endast göra skilnad emellan *den antika* och *den moderna bildningen*, samt ihågkomma, att båda äro eller kunna vara lika klassiska, samt att de exakta vetenskaperna äro fullt ut lika, om ej mera bildande, än språkstudierna och de s. k. filosofiska disciplinerna, hvilka man äfven gifvit ett högst oegentligt namn; då man, med uteslutande af allt annat vetande, kallat dessa och inga andra vetenskaper för humanistiska. Allt sannt vetande är humanistiskt, i detta ords sanna betydelse.

Af hvad jag nu sagt följer likväl ej att af de båda bildningslinierna, den s. k. klassiska och den reala, den ena skulle vara för mer än den andra. Man har på förmiddagen anført exempel på personer, som utan bildning nått de högsta hedersställen. Det är så naturens ordning, att snillet bryter sig öfverallt en väg och dessa personer skulle säkert lika lätt och lättare vunnit sitt mål, om de under sin barndom fått njuta frukterna af en god uppfostran. Jag är icke den, som är befogad att föra den klassiska bildningens talan. Jag har visserligen

någon tid studerat och tagit en akademisk grad, med icke alldeles förkastliga betyg äfven uti hvad man kallar «humaniora»; och jag älskar den antika bildningen, ehuru jag icke mindre värderar den moderna. Jag har kommit att egna mitt lif åt vår modernäring, åt landtbruket, det mest praktiska, och om man så vill, det mest reala af alla yrken. Äfven detta har blifvit en vetenskap, icke den minst omfattande; och denna vetenskap kan ej undvara den nyare tidens bildning. Jag älskar och värderar derföre äfven denna, och jag säger med Cicero: *Nihil humani a me alienum puto*. Hvar och en som verkligan studerat de s. k. real-vetenskaperna eller rättare de exakta vetenskaperna, känner mera än väl, att de såsom bildande, såsom sannt humanistiska, väl kunna, minst sagdt, sättas i jembredd med den antika, eller s. k. klassiska bildningen. Äfven denna har sitt stora värde, men den får i våra dagar ej längre göra anspråk på något företräde, aldri minst att utslutande vara den, som bildar människan, eller höjer henne öfver andra, hvilka ej studerat de gamla språken. Häraf följer ock att likasom jag reserverat mig mot uttrycket klassisk bildning, i den bemärkelse denna benämning vanligen användes, måste jag äfven reservera mig mot benämningen *humanistisk bildning*, ty den s. k. realistiska bildningen kan lika väl som den, hvilken fått namn af humanistisk, omfatta »humaniora». Det är nemligen ej nog med språkstudier och filosofi, man måste äfven känna naturvetenskaperna och de exakta vetenskaperna, som utgöra grunden för våra dagars vetenskapliga bildning.

Jag begagnar detta tillfälle att instämma med den talare, som på förmiddagen sednast yttrade sig, deri, att våra skolor under sednare åren belastats med hvad man nödgas kalla skolastiskt pedanteri. De hafva följt tyska mönster och dervid gått derhän, att barnen ej allenast i de antika, utan äfven i de moderna språken öfverhopas med lexor, som ej kunna anses såsom annat än en onyttig barlast till de kunskafer de inhemta. Jag känner detta af egen erfarenhet, och genom mina söner, som bevistat ett par af våra yppersta läroverk. Det är t. ex. vanligt, att barnen få inlära hela sidor med undantag från de uppställda genusreglorna. Till hvad ändamål tjänar detta? Man lär sig dessa regler bäst ex usu, helst som de i alla fall ej äro konstanta. Så känna vi ju, att den ene säger "*hveten*", den andre "*hvetet*", en säger "*en glöd*", en annan "*ett glöd*" o. s. v., och i synnerhet får man inom sjelfva hufvudstaden höra huru genusbestämmelserna vackla i olika munnar. I andra länder är förhållandet enahanda. Hvad gör det då, om man ej i skolan nöter in dessa undantag; när man kommer till utlandet och får vara der någon tid, lär man sig snart bruket i dylika fall.

Man har ofta hört upprepas klagomål öfver öfveransträngningen inom våra skolor, men det är icke så mycket mängden af läroämnen, utan fast mera sättet för deras inhemtande, som förorsakar denna öfveransträngning. — Se vi, t. ex. hvad Latinet beträffar, tillbaka på den tid, då våra lärde utslutande skrefvo och uttryckte sig på latin, såsom då Ihre, Nordmark och Dahl lefde, så finna vi, att detta språk då behandlades måhända mera klassiskt än nu, och likväl kände ej ens de lärde då den mängd af de regler och undantag från dessa, som nu skolungdomen måste inhemta. Den tidens vishetsskatt uti Latinet fanns sam-

manfattad uti Ihres: "*In nuce Roma*", en liten bok, ej stort större än en af våra almanackor, och nära nog i samma format som dessa; då deremot de latinska grammatikor, som nu studeras i skolorna, äro digra volumer, späckade med en massa reglor, och lika talrika undantag från dessa. Så är äfven förhållandet med de Tyska och Franska grammatikor, som nu läsas i våra skolor. Jag är viss på, att den man, som för närvarande står i spetsen för vårt undervisningsväsende och som redan lemnat så många prof på intresse för detsamma, icke lärare underlåta att se till, att den gamla surdegen bortrensas, så att ungdomens gryende anlag ej må nedtryckas och förnötas af en tom formalism. Önskligt vore äfven om de unga lärare, som erhålla statsanslag för att utomlands studera undervisningsväsendet, i stället för att, såsom hittills merendels skett, uteslutande resa till Tyskland, ville taga vägen till England och Frankrike, dessa båda länder, der nutidens klassiska bildning egentligen finnes, samt göra sig förtrogne med undervisningen uti dessa länder. Mycket godt skulle sannolikt här af inhämtas, så väl beträffande undervisningsmethoderna, som rörande kurserna för olika undervisningsämnen m. m.

Hvad nu särskildt beträffar den reala linien inom skolorna, vore det orättvist att påstå, att den inom vårt land blifvit eftersatt. Mycket har blifvit gjordt för densamma, och det är en glädje att så skett. Vi hafva för denna linie ej blott en ordnad undervisning inom elementarskolorna, utan äfven särskilda tillämpningsskolor för inhemtande af grunderna till de mera tekniska studier, som erfordras för särskilda yrken. Och hvad angår elementarläroverkens båda linier, måste jag, lika med Herr Bergstedt, uttrycka den öfvertygelsen, att hvarken den ena eller den andra utaf dem vinner full utveckling förr, än de blifva fullkomligt skiljda, och jag tror det varit ett misstag att, såsom skett, sammanföra dem. Följden deraf har varit ett betydligt tillbakasättande af den reala linien, ty, såsom en föregående talare nämnt, det har endast varit de mindre begåfvade, som kommit att vända sig till densamma, hvarigenom på detta sätt mången bättre begåfvad yngling, som på denna väg kunnat komma fäderneslandet till nytta och heder, förledts att slå in på en annan bana, der han blifvit en lärd medelmåta, eller en föga duglig tjensteman.

Vi hafva på den reala linien tillämpningsskolor i Teknologiska Institutet, Chalmerska Slöjdskolan och våra s. k. »Tekniska skolor». Dessa sednare äro utan egentlig kontroll, och uppfylla — åtminstone många af dem — ej sin bestämmelse. Vida bättre torde det vara att använda de medel, som nu äro anslagna till dem, till bildande af några fullständiga realskolor.

Utbildades, såsom sig vederborde, folkskolan inom sin sfer och den reala skolan inom sin, så lider det ej något tvifvel att vi deraf skulle kunna vänta oss en löftesrik framtid. Det är på hoppet vi alla lefva, men med hoppet följer ock en otillfredsställd längtan till något bättre, och så är förhållandet äfven i detta fall. — Jag tror dock, att i afseende å våra skolor vi ej böra misströsta; de hafva i många hänseenden gått framåt och Statsmagterna hafva gjort mycket för dem; det återstår nu, att de sjelfva fatta och förstå sitt mål, utan att förfalla i en tom formalism, i ett förderfligt pedanteri. Att sammanföra folk- och elementar-

skolan, skulle vara högst orätt; de ynglingar, som fått en högre bildning, blifva vanligen derigenom olämplige för de gröfve och mera handverksmessiga yrkena i lifvet, och det vore därför icke klokt att sammanföra dessa båda slag af bildningsanstalter.

De skäl jag nu anfört, voro de som i förmiddags föranlätto mig att yrka afslag å den föredragna inbjudningen, och det nu sagda utgör endast motiveringen till mitt föregående yrkande i denna fråga.

Herr Berlin: Jag begagnar detta tillfälle för att tillkännagifva att jag i många och ganska väsendtliga delar instämmer med den siste talaren, men att jag ej i allt kan instämma i hans åsigt. Jag anser, att, om den klassiska linien egt något öfvertag inom våra skolor, detta ej är skollagstiftningens fel, utan att det ligger i annat. Genom sednaste Riksdagens beslut om upprättande af en mängd undervisningsanstalter, har Regeringen tvingats att till dem anskaffa lärare, hurudana de än voro, och detta har gjort, att en stor del af våra skollärare, om de betraktas såsom rekryter, skulle kunna anses såsom ganska obildade rekryter. Jag vet ej, huru detta skall kunna hjälpas annat än genom litet tålmod.

Hvad som egentligen uppkallade mig, var ett förslag att i skolans första klasser införa studiet af naturvetenskaperna, särdeles fysik. Det har varit vanligt, att, då man yrkat på höjandet af den reala linien inom skolorna, man i första rummet fordrat, att fysik och kemi skulle införas ibland skolstudierna. Ingen bör kunna misstänka mig, som i 35 år idkat dessa vetenskaper, att vilja tillbakahålla deras studier, och jag anser mig just därför skyldig att uttala mitt omdöme i dessa frågor. Jag tror nemligen, att en undervisning i dessa ämnen icke ens i våra elementarläroverk är på sin plats. Min erfarenhet är, att hvad ynglingen i dessa ämnen inhemtat i skolans högsta klasser är af föga värde, och än mindre kan jag tillstyrka införandet af dessa studier i de första klasserna, då för inhemtandet af dessa ämnen, synnerligen fysiken, fordrar ett mera moget förstånd, än man kan vänta att finna hos skolynglingen. Af hvad jag nu i största korthet anfört följer, att jag ej med min röst kan understödja något sådant förslag, som afser att i skolans lägre klasser ersätta studiet af ett språk med naturalhistoria såsom läroämne.

Statsrådet Carlson: Diskussionen synes gifva vid handen, att här är fråga mindre om antagande eller icke antagande af ett bestämdt förslag, än om det syfte, som legat till grund för detta förslag, och om undervisningens riktning i allmänhet. Så vidt detta syfte varit folkundervisningens höjande och befrämjandet af en praktisk bildning vid elementarläroverken, tror jag att det både kan och bör vinnas.

Vår nuvarande skollagsstiftning, hvilka brister den än må hafva, har en väsendtlig förtjenst; den gör full rättvisa åt de båda arter af bildning, som i skolorna meddelas, såväl den allmänt medborgerliga som den mera vetenskapliga. Läroverkens öfverstyrelse har ock städe vid verkställigheten varit trogen denna grundsats. Det mål, för hvilket den har verkat, har varit: att befrämja hos alla en frisk och lefvande bildning, att framkalla hos lärjungarne en fri själfverksamhet, som kan beherrska och använda det inhemtade kunskapsmaterialet, samt att anlita

den *uppfostrande* kraft, som finnes hos undervisningen. Den har velat, utan att försvaga grundvalarne för den vetenskapliga bildning, som inom nationen städs bör stå upprätt, ej minst därför att den stärker och närar all annan, värda och utveckla en sund och kraftig praktisk bildning, just en sådan, som med rätta kan benämnas allmän medborgerlig bildning.

Vid sträfandet till detta mål möta likväl åtskilliga svårigheter, som bidraga dertill, att det hvarken så lätt eller så hastigt kan vinnas. Dessa flerfaldiga svårigheter synas ej rätt, förrän man stiger inom skolans murar; några af dem må nämnas. Dit må räknas: att, till följd af den starka brytning vårt undervisningsväsen undergått, traditionerna, så mäktiga på detta fält, bildat sig under en äldre undervisningsform, då likväl frågan nu är om verkställighet af en ny; vidare: öfverfyllda klasser, hvilka genom massan af lärjungar i flera hänseenden väsendtligt försvåra den pedagogiska behandlingen; än mera: det otillräckliga antalet fullt bildade lärare och i följd deraf en talrik, ung och vexlande lärarepersonal; vidare: att behandlingssättet af de nya läroämnena ännu icke är fullt utbildadt; slutligen: att de i många hänseenden nya förhållandena icke hunnit fullt sätta sig och vinna fasthet.

Dertill komma de hinder, som, särskildt hvad reallinien beträffar, medverkat dertill, att denna icke kunnat hastigt vinna sin fullständiga utbildning. Först: huru ung är icke denna reallinie! Den har, i sin närvarande form, knappt varit i verksamhet mer än ett tiotal af år, under det att den äldre bildningslinien haft egna läroverk i tvänne århundraden. Man kan ej vänta, att en skolform på så kort tid skall uppnå sin fulla utveckling och stadga. Hvilken början har den haft? Den har i sin begynnelse varit till endast såsom en dispens-linie, således såsom ett slags bihang till en annan linie, och först småningom erhållit en själfständig utveckling. Den har icke haft förmånen att någonstades framträda i fullständig, helgjuten gestalt i ett eget läroverk. Det förtjenar ock öfvervägas, huruvida icke någonting ligger i sederna, i vorna, som bidrager till den ofullständiga utveckling, en talare på förmiddagen anmärkt hos denna linie vid en del läroverk, om icke en önskan, att uppfostra sina söner företrädesvis till embetsmän, haft inflytande på föräldrarna i de orter, der industrien icke uppnått en högre grad af utveckling. Härei har otvifvelaktigt legat en starkt, medverkande orsak dertill, att förhållandena varit så olika i Wexiö, Skara, Strengnäs, emot hvad som eger rum i Norrköping, Gefle, Göteborg.

För att öfvervinna svårigheterna vid åstadkommande af en förbättrad undervisning, hafva flera medel blifvit använda. Till vägledning vid undervisningen hafva "*Anvisningar och råd*" för lärarna blifvit meddelade. Dessa anvisningar må själfva vittna, om icke den praktiska bildningens befrämjande blifvit med full och jemlik rätt afsedda. En talare har med bifall omnämnt ett den Franske undervisningsministerns cirkulär af år 1866, hvari den alltför långt drifna grammatiska analysen i de klassiska språken ogillas; i full enlighet dermed befinner den i de hos oss gifna anvisningar meddelade antydningen derom, att den grammatiska behandlingen i sjette klassen bör »träda tillbaka»; att, i den sjunde, innehållet af det lästa bör »förnämligast afses» och ej mer af grammatikalisk analys förekomma, än som för en riktig uppfattning

»oundgängligen erfordras»; att en klar uppfattning af de gamles lif bör vara hufvudsyftet med de klassiska författarnes läsning o. s. v. För att motarbeta den vidlyftighet hos *läroböckerna*, som en talare anmärkt, hafva arbeten blifvit utförda, som afsett både ett bedömande af de befintliga läroböckerna och uppställandet af de ändamålsenligaste grunderna för att utarbeta nya. Genom fortgående *inspektioner* öfver läroverken, söker styrelsen följa deras utveckling. Tillvägabringandet af ett samråd emellan *skolornas styresmän* lemnar dem tillfälle att utbyta åsigtter med hvarandra och sålunda rigta hvarandras erfarenhet. Tillfälle har blifvit beredt de inträdande lärarne att under ett *profår* förvärfva insigt och erfarenhet i det svåra uppfostringskallet, innan de på eget ansvar begynna dess utöfning, de äldre lärarne att utvidga sin erfarenhet genom att taga kännedom af undervisningen i andra läroverk. Den nya *afgångspröfningen*, långt ifrån att uppställa en examen såsom mål för skolans lif, är afsedd att vara endast ett enkelt uttryck af den ståndpunkt i bildning, en lärjunge vid densamma uppnått; den fordrar ingen särskild förberedelse; den åsyftar i första rummet uppkallandet af ungdomens sjelfverksamhet och dess befrielse från en onödig last af minneslexor.

Ofta klagas deröfver, att så många ämnen läras inom våra skolor. Dessa ämnen äro likväl väsendtligen desamma i alla länder, och i sjelfva verket utgångna ur tidens bildningsförhållanden. Sjelfva antalet af dem kan svårigen blifva mindre; men den menliga inverkan af deras mångfald kan förekommas genom en sådan behandling, att beslägtade ämnen sammanhållas och de föreningspunkter verkligen framträda, som ega rum mellan ämnen, hvilka hafva olika syfte och benämning, ehuru de ofta endast belysa samma kunskapsföremål från olika sidor.

Klagan öfver alltför stor ansträngning af lärjungarnes krafter har egentligen försports, sedan den ordning infördes, att i samma klass hvarje särskildt ämne skulle behandlas af en särskild lärare. Deraf uppkom dels den frestelsen hos hvarje lärare, att alltför starkt uppdrifva sitt ämne på bekostnad af alla de öfriga, dels äfven benägenheten att uppdrifva det särskilda ämnets behandling alltför långt i det enskilda. Sålunda har uppkommit det grammatiska utanläsningsverk, hvaröfver en talare på förmiddagen med fog klagat. Hans beskrifning var en målning efter naturen, och jag kan endast säga, att de allvarligaste bemödanden användas för att återföra språkundervisningen till en enklare, mera praktisk behandling.

Den beredvillighet, med hvilken lärarne sökt att afhjelpa tilläfventyrs befintliga missförhållanden och tillämpa, jemte mera enhet vid ämnenas behandling, förbättrade metoder vid undervisningen, förtjenar allt erkännande. Med sanning kan sägas, att en rörelse i detta hänseende uppstått, att en inre utveckling inträdt i skolans arbete, som lofvar godt, men som skulle väsendtligen störas, om en större rubbning åter skulle göras i läseordningens stadganden.

En och annan enskild anmärkning torde jag böra upptaga. Att i en pedagogisk tidskrift, som erhållit något understöd af offentliga medel, förekommit ett olämpligt uttryck om Riksdagens Andra Kammare, är något som jag anmärkt och högligen ogillar.

Jag

Jag hade verkligen icke gifvit akt uppå, att i samma tidskrift varit införd en artikel, som bland annat angrep de af läroverksstyrelsen meddelade anvisningar; men en styrelse får vara så van vid anmärkningar; och inom det pedagogiska området äro afvikande meningar så litet sällsynta, att ingen synnerlig uppmärksamhet dervid fästats. Att, vid den yttrandefrihet, som hos oss eger rum, ikläda sig ansvar för allt hvad i en tidskrift kan yttras, derföre att den fått ett bidrag af statsmedel, låter sig svårligen göra. Ehuru, för befrämjandet af en pedagogisk litteratur — ett så stort behof för undervisningen — ett understöd blifvit tillagdt ifrågavarande tidskrift, är den likväl, i likhet med flera andra före den, hvilka icke heller alltid yttrat endast belåtenhet, fullkomligt fristående och oberoende.

En ärad talare har af de i Ecklesiastik-departementet utarbetade tabeller öfver lärjungarnes afgang ur lägre klasser dragit den slutsats, att ett särdeles stort antal af vårt lands ungdom, i förhållande till andra länders, läser Latin. Det förekom likväl, att, vid sammanläggning af antalet för de olika klasserna, äfven blifvit medtagna de siffror, som uttryckte antalet afgångna från första och andra klasserna, hvilka ännu icke begynt läsningen af detta språk; summan afgångne blifver då 1,082, hvilken summa, jemförd med siffran för årsklasserna, hvilka väl böra räknas från 9—15 år, gifver ett något olika resultat. Icke heller är det bekräftadt, att detta antal skulle vara betydligt större än i andra länder. Jemför man t. ex. förhållandena i Preussen med våra, så finner man, att antalet af lärjungar der, i de läroanstalter som undervisa i Latin, steg till öfver 43,000 på en befolkning af något öfver 17 millioner. Under sistförflutna läsåret hafva i läroverken hos oss tillsammans 5,932 lärjungar undervisats på latinlinien. Antalet latinläsande lärjungar har således i det fremmande landet varit ungefär 7 gånger större än hos oss, under det befolkningen var endast något öfver 4 gånger större.

Att våra skolor skulle vara något slags efterbild af Preussiskt mönster, måste jag bestrida. En Preussisk skolman skulle här ingalunda kunna upptäcka en sådan likhet. Det kan vara upplysande för våra lärare att taga kännedom af den goda metodiska behandling af särskilda läroämnen, som i Tysklands läroverk i allmänhet eger rum och som är i den pedagogiska världen erkänd. Men deraf följer alldeles icke, att en efterbildning skett af läroverken. Hela uppställningen af läroämnena och deras förhållande till hvarandra, hvaraf ett läroverks organisation i hufvudsaken beror, är väsendtligen olika. Snarare kan man säga, att våra läroverk ega de karakteristiska grunddragen gemensamma med de öfriga Skandinaviska folkens, hvilka, af naturliga anledningar, oberoende af hvarandra, kommit in på samma väg.

Den önskan, att lärare, som besöka andra länder, skulle lära känna Englands och Skotlands läroverk, delas jemväl af mig och är äfven förverkligad, så vidt förhållandena medgifvit. Dervid måste dock tagas i betraktande, dels att en pedagogisk resa medför ringa nytta, om den resande ej känner språket i det land han vill besöka, dels ock de svårigheter, som i England möta hvarje fremling, som önskar att vinna inträde i en skola under det den är i arbete.

Till att ingå i närmare framställning i afseende på läseordningen, torde här icke vara stället. Att folkskolans undervisning må uppnå en allt starkare och fullständigare utveckling, är ett mål, för hvilket jag som riksdagsman under många år arbetat och för hvars befrämjande jag fortfarande vill uppbjuda alla mina krafter. Att denna skola bör ställas i samband med elementarläroverket, är äfven min öfvertygelse; men ser man öfver ställningen inom landet i det hela, sådan den upplyses af inspektörernes berättelser, finner man, att folkskolan för detta ändamål ännu behöfver att utvidga sin verksamhet.

Att styrelsen inser det behof, som tidevarfvets utveckling gjort gällande, af en stark och grundlig praktisk bildning, och att den skall gå detta behof till mötes, genom att egna åt denna bildning en allvarlig omsorg, tror jag mig kunna försäkra. Men denna bildnings frihet och styrka beror mindre derpå, om ett eller annat ämne begynner något förr eller något sednare, än derpå, att den erhåller en kraftfull och sjelfständig utveckling. Dertill öppnar vårt skolväsen, just derigenom att dess former äro så litet bindande, eller, som här med rätta blifvit sagdt, så elastiska, det bästa tillfälle. Efter min tanke är den säkraste väg till förbättring den, att, med detta mål i sigte, ärligt och samvetsgrannt verkställa de föreskrifter, vi ega; erfarenheten skall då bäst utvisa de förändringar, som kunna blifva nödiga och om hvilkas beskaffenhet då en större enighet kan tillvägabringas. Men för att något sådant må kunna ega rum, för att den iure utveckling, som begynt i skolans verksamhet, må kunna välgörande inverka på undervisningen, erfordras någon tids lugnt arbete, och detta är hvad ett så ungt, så kompliceradt och så ömtåligt verk som vårt skolväsende framför allt behöfver.

Herr Ekman, Gustaf: Den rättighet, jag erhållit att nu yttra mig, känner jag mig uppmånad att först och främst begagna till uttryckande af min enskilda tillfredsställelse och tacksamhet för det upplysande och för vårt skolväsendes framtid hoppgivande meddelande, som lemnats af näst föregående framstående talare, chefen för skolornas öfverstyrelse. Han har väl förstått att söka lugna anspråken på reformer vid skolan med erindran derom, att tid fordras för all rörelse, att större delen af de nu vid läroverken tjenstgörande lärarne sjelfve fått sin undervisning efter den äldre uteslutande klassiska formen och derföre icke kunde eller borde för mycket påräknas såsom upphofsmän till alltför hastiga förändringar. Likaså tror jag, att allmänna meningens skall synnerligt tillfredsställas af det tillika afgifna yttrandet, att folkskolan bör utvecklas så, att den kan ställas i samband med elementarläroverket. Dessa och öfriga nu erhållna förklaringar vilja för mig göra sannolikt, att vårt undervisningsväsende säkrast och bäst skall utvecklas, om arbetet dermed får lugnt fortgå i den riktning och enligt de grundsatser, som af öfverstyrelsen synas vore antagna.

Emellertid torde vara obestriddligt, att allmänna meningens år efter år allt tydligare fordrar ett sorgfälligare tillgodoseende af realstudierna, och, ehuru vi nu hafva egt tillfredsställelsen erfara, att denna uppfattning äfvenledes gillas af Regeringen, så kan jag i allt fall icke finna olämpligt, att på detta rum ord uttalas, som från Representationens sida uttrycka ett instämmande i denna åsigt. Det är likväl behöfligt, att ett

sådant uttryckande af Riksdagens mening icke på något sätt bör komma i strid med den omsorg och de åtgärder, som skolväsendets öfverstyrelse efter sig företeende omständigheter kan finna lämpligast vidtaga och jag finner därför nu, att en framställning icke torde böra uppställas uti så bestämda och begränsade ordalag, som dem, hvilka begagnats så väl uti föreliggande förslag från Andra Kammaren, som uti det jag sjelf nyss vågat afge, utan anser jag mig därför böra modifiera detta sednare till en vördsam hemställan: att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:ts nådiga öfvervägande hemställa, huruvida ej uti elementarläroverkens lägre klasser språkens studium kunde något tillbakaskjutas, samt Latinets läsande börja så sent, att dessförinnan något mera naturkunnighet af båda liniernas disciplar hunne inhentas, än nu är fallet.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att derunder yrkats dels bifall till Andra Kammarens ifrågavarande beslut, dels afslag derå, dels ock af Herr Ekman, Gustaf, att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:ts nådiga öfvervägande hemställa, huruvida ej uti elementarläroverkens lägre klasser språkens studium kunde något framskjutas, samt Latinets läsande börja så sent, att dessförinnan något mera naturkunnighet af båda liniernas disciplar hunne inhentas, än nu är fallet.

Efter det propositioner framstälts på bifall till Andra Kammarens beslut och Herr Ekmans förslag, men dessa besvarats med talrika nej, blandade med några ja, gjordes proposition på afslag, hvarvid, då jaroopen voro synnerligen starka, ja förklarades hafva varit öfvervägande.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Utlåtande N:o 73, i anledning af väckt motion, om utbetalning förskottsvis af Statens tjenstemäns löner samt indragning till Statsverket af utarrenderade militieboställen m. m.

Bifölls.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Utlåtande N:o 74, i anledning af väckt motion, om nedsättning i tjenstemäns löner, indragning af öfverflödiga embetsverk m. m.

Bifölls.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Utlåtande N:o 75, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående anslag till ombyggnad och reparation af de Kongl. hofstallen å Blasieholmen och vid Röda Bodarne.

H. Exc. Herr Grefve Sparre: Den nådiga Proposition, som uti det föredragna Betänkandet blifvit besvarad af Stats-Utskottet, innefattar två framställningar, som med hvarandra hafva föga sammanhang, hvarför jag anhåller att få yttra mig särskildt om hvar och en af dem.

Hvad först angår hofstallet vid Röda Bodarne, hvilket sedan flera år tillbaka begagnats för Hennes Maj:ts Enke-Drottningens och Hans Kongl. Höghet Hertigens af Östergötland räkning är det särdeles bristfälligt. Hvar och en, som går Karduansmakaregatan utföre, ser nemligen vid slutet af denna gata ett hus, som sedan två år tillbaka måst stöttas för att ej nedrasa. Detta är en af byggnaderna vid ifrågavarande hofstall. Stöttnngen fortfar alltjemt, oaktadt stadens byggnadsordning förbjuder, att den i något fall må ega rum under mera än ett års tid, hvarefter den bristfälliga byggnaden bör rifvas eller repareras. Vidare har, såsom Kongl. Maj:ts i Propositionen förmålt, en del af stalltomten måst afträdas till staden för anläggning af en gata och för sammanbindningsbanans behof. Denna afträdelse och sjelfva stallets förfallna skick gör det nödigt att ombygga och tillbygga så väl det derstädes befinliga stall som vagnshus, hvilka arbeten enligt uppgjorda förslag hafva beräknats uppgå till en kostnad af 26.500 R:dr, utaf hvilken summa Kongl. Maj:ts likväl äskat ett anslag af endast 11,500 R:dr och anvisat ett belopp af 15,000 R:dr att utgå af besparingarne å slottsbyggnadsmedlen. De behof, hvartill dessa medel äro anslagna, göra likväl detta förskott ganska kännbart, enär reparation af Kongl. Slottet ganska väl behöfves och, när den företages, måste verkställas i sådan omfattning, att kostnaden för densamma torde uppgå till betydligt högre summa, än hvartill slottsbyggnadsmedlen för närvarande belöpa sig. Såsom grund för afslag å det af Kongl. Maj:ts begärda belopp har Utskottet hänvisat på att till detta behof skulle kunna användas de 10,000 R:dr, som af Stockholms stad erlagts för det numera nedrifna ridhuset vid Riddarholmshamnen. Dermed förhåller sig likväl så, att 1824 uppfördes af dåvarande Kronprinsen ett ridhus vid Riddarholmshamnen, visserligen på Kronans tomt, men på egen bekostnad. Efter åtskilliga underhandlingar att få detsamma borttaget, öfverläts detta hus till Stockholms stad emot en summa af 10,000 R:dr, som skulle användas till uppförande af ett nytt ridhus i det borttagnas ställe. På grund af dessa omständigheter och med afseende å summans obetydlighet anhåller jag, att Utskottets framställning i denna del måtte afslås och Kongl. Maj:ts Proposition deremot bifallas, så att en summa af 11,500 R:dr anvisas att under detta år utgå till reparationer och ombyggnad af hofstallet vid Röda Bodarne.

Den andra frågan rör reparation och ombyggnad af hofstallet vid Blasieholmen. Utskottet har erkänt behofvet af en sådan ombyggnad, men dels funnit förslaget alltför omfattande och kostsamt, dels ansett det böra ifrågasättas, om ej det skulle vara för de särskilda hofförvaltningarne i ekonomiskt hänseende mest fördelaktigt, om lokaler för hofstallen kunde i ett sammanhang ordnas. Det är visserligen möjligt, att en dylik anordning kunde hafva sina fördelar och borde tagas i betraktande, så vida man ansåge sig hafva tillräckliga medel för bekostande af det Kongl. stallets flyttning från Helgeandsbolmen till någon annan plats, men, om man skall vänta derpå, fruktar jag, att hofstallet vid Blasieholmen dessförinnan hinner instörta. Jag hade derföre önskat, att Riksdagen nu äfven beviljat det anslag, som begärts för detta stall, eller åtminstone en del af det begärda beloppet, men då Utskottet helt och hållet afstyrkt detsamma, och det finnes föga skäl att antaga, att ett yr-

kande på bifall skulle vinna framgång, så har jag ej något yrkande att i afseende å denna del af propositionen framställa.

Grefve af Ugglas: För att dela frågan i tvänne, som den föregående talaren gjort, får jag, i afseende å den första delen af Utskottets framställning, säga att, oakadt i den Kongl. Propositionen de 25,000 R:dr, som ansågos vara att tillgå, fördelas på båda ombyggnaderna, med 15,000 på stallet vid Röda Bodarne och 10,000 på det vid Blasieholmen, der åtminstone icke gifves tillkänna, att sistnämnda belopp, som erhållits för expropriation af ridhuset vid Riddarholmshammen, ovilkorligen skulle användas för uppförande af ett ridhus. Den siste talarens yttrande angaf ej heller något annat än att de skulle vara afsedda för ett dylikt ändamål. Om nu så är, hemställer jag, om något hindrar att använda dem på sätt Utskottet föreslagit. Då fråndeles i alla fall fråga uppstår att ombygga stallet å Blasieholmen, kan det betyda mindre, om detta anslag, som uppgår till betydligt belopp, blir 10,000 R:dr större eller mindre. Skillnaden emellan den uppgifna kostnaden för reparationen af stallet vid Röda Bodarne och det belopp, Utskottet för detta ändamål ansett tillgängligt, skulle då blifva 1,500 R:dr, och ehuru jag erkänner, att en vidtomfattande reparation af Kongl. Slottet är nödig, torde det likväl vara obehöfligt att för behof, som ej äro större, anvisa särskilda anslag.

Hvad åter beträffar stallet å Blasieholmen, har Utskottet anfört två skäl för afslag å Kongl. Maj:ts framställning i denna del. Jag medgifver, att Utskottets resonnement om sammanförande på ett ställe af de särskilda hofstallen icke inverkat mycket på mig. Det skäl, som bestämde mig, var, att den ombyggnad, som måste göras vid Blasieholmsstallet, kan verkställas för vida billigare pris än de nu framlagda kostnadsförslagen med tillhörande ritningar utvisa. Hvad som fördyrar det framlagda förslaget är ett projekteradt ridhus, som skulle blifva 100 fot långt och 50 fot bredt. Det är visserligen klart, att ridhus måste finnas vid stallet, men det kan göras betydligt mindre, hvarigenom en betydlig besparing skulle vinnas. Göres åter ridhuset så stort, som förslaget är, blir den del af stallgården, som återstår, så liten, att der ej ens finnes rum att spännen för en vagn, hvarföre man nödgats föreslå nedrifning af de nu befintliga stallbyggnaderna, ej blott på den ena, utan äfven till en del på den andra sidan af gården, i stället för hvilka man skulle uppföra en ny byggnad i prydlig stil och med ganska vackra boställsvåningar för stallstaten. Om man nu ser på det ekonomiska af saken, tror jag, att man för vida bättre pris kan vinna hvad man åsyftat. Om utrymmet i ridhuset inskränkes till två tredjedelar af det föreslagna, så återstår tillräckligt utrymme på gården och med en påbyggnad af en våning på den del af byggnaden, som vetter åt Adelsvärdiska huset, skulle tillräckligt utrymme beredas för stallpersonalen. Vid betraktandet häraf, har Utskottet ansett, att frågan borde ånyo tagas under öfvervägande, då denna ombyggnad utan någon fara kan anstå ännu ett eller par år och endast ökad utrymme för stallpersonalen är hvad som för ögonblicket måste på annat håll beredas.

På grund häraf och så vida ej den föregående talaren kan uppgifva att vid expropriationen af ridhuset vid Riddarholmshammen de medel,

som af staden erlades i lösen för detsamma, ovilkorligen blifvit gifna för uppbyggande af ett annat ridhus och ej få till annat ändamål användas, utan för närvarande stå till Kongl. Maj:ts disposition, får jag anhålla om bifall till Utskottets Betänkande.

Grefve Mörner, Carl Göran: Då den siste värde talaren sjelf medgifvit, att en ombyggning af stallen vid Röda Bodarne är oundviklig, måste hans uppgift, att sjelfva detta stall skulle vara mindre förfallet, icke kunna förtjena synnerligt afseende. Enhvar, som färdats Clara vestra Kyrkogata framåt, kan också öfvertyga sig derom, att denna hans sistomförmälda uppgift hvilat på ett fullkomligt misstag. Stallen är nemligen mot gatan stödt med sträfvor inhuggna i väggen. Jag har förut ej sett mer än ett hus i hela Sverige på detta sätt konserveradt, och det var en byggnad på en egendom i Östergötland. Att nu här i hufvudstaden se ett sådant hus och det till på köpet ett Kongl. stall, det är en syn, som jag tycker, att vi borde så fort som möjligt göra slut på. Då det nu blifvit upplyst, att den summa, som Stats-Utskottet antydt, redan är för annat ändamål disponerad, samt denna summa i allt fall ej uppgår till högre belopp än 11,500 R:dr, så tror jag ej, att det är skäl att hushålla så strängt derpå. Man kan derigenom undvika den skandal, att ett hofstall presenterar sig så, som det ifrågakvarande stallen nu gör, ett förhållande, som blir ändå mera i ögonen fallande, när den mycket omtalade sammanbindningsbanan kommer till stånd, och då detta stall blir det perspektiv, som kommer att möta alla, som färdas på densamma. Hvad åter den sednare frågan angår, så tror jag, att ett anstånd med densamma kan vara ganska lämpligt. Det kan nemligen med goda skäl sättas i fråga, huruvida det kan vara fördelaktigt och passande, att ett stort och prydligt stall förläggas så nära Nationalmuseum och den på tomten bredvid uppförda kyrkan. Det har, enligt hvad jag sett af tidningarne, varit framställning gjord till Stockholms stads styrelse om utbyte af stalltomten vid Blasieholmen mot en annan tomt i närheten af de öfriga stallen vid Röda Bodarne; men Stadsfullmäktige, hvilka hafva sitt eget skönhetsinne, ansågo det vara vackrare att uppföra ett stall på Blasieholmen, men någon annan byggnad vid en gränd i Clara. Som det likväl torde förtjena, att man tänker på den saken en gång till, så tror jag, att man ej bör fjeska med byggande af det stora stallen på Blasieholmen.

H. Exc. Herr Friherre De Geer: Jag anhåller att få instämman uti det af H. Exc. Grefve Sparre och Grefve Mörner framställda yrkande derom, att Kammaren måtte bifalla den del af Kongl. Maj:ts Proposition, som äskar anslag af 11,500 R:dr till stallen vid Röda Bodarne. Stats-Utskottet har ej haft något att anmärka mot detta belopp och vitsordat behovet af en förändring i stallbyggnaderna, men ansett, att densamma skulle kunna åstadkommas med de reserverade besparingarne på slottsbyggnadsanslaget och de 10,000 R:dr, som blifvit af Stockholms stad erlagda i ersättning för ridhuset vid Riddarholmshamnen, hvilket staden fått tillstånd att borttaga och hvilket förut tillhört hofstallsstaten. Den ledamot af Stats-Utskottet, hvilken yrkat bifall på Utskottets Betänkande, har sagt, att han ej kände något hinder för ett sådant an-

vändande af dessa 10,000 R:dr, enär Kongl. Maj:ts Proposition ej upplyste, att beloppet blifvit för något särskildt ändamål reserveradt. I anledning deraf ber jag att få upplysa, att enligt ett Kongl. Bref af den 24 Februari 1865 har Kongl. Maj:t förordnat, att ifrågavarande 10,000 R:dr skulle »till hofstallsförvaltningen öfverlemnas, för att till den förestående allmänna regleringen i afseende å de Kongl. hofstallen m. m. reserveras såsom bidrag till det nya ridhus, som då antagligen kommer att uppföras; börande den å nämnde summa intilldess upplöpande ränta af Hofstallsförvaltningen användas till att under tiden på lämpligt sätt afhjelpa det behof, för hvilket det ifrågavarande gamla ridhuset varit afsedt».

Det synes häraf, att ehuru dessa 10,000 R:dr måhända icke äro att anse såsom statsmedel, enär ifrågavarande ridhus, för hvilket de utgöra ersättning, var uppfördt på dåvarande H. K. H. Kronprinsen Oscars bekostnad, så har dock Kongl. Maj:t medgifvit, att de finge användas till den föreslagna nya byggnaden å Blasieholmen, hvarest enligt den Kongl. Propositionen jemväl ett nytt ridhus skulle uppföras. Det var med nyssberörda Kongl. Bref öfverensstämmande, att dessa 10,000 R:dr kunde till en sådan byggnad användas. Om dessa medel deremot nu användas till reparation af stallen vid Röda Bodarne, utan att något ridhus der uppföres, skulle de ej komma det med dem åsyftade ändamålet till godo, och det sätt att afhjelpa behofvet af ett ridhus, som nu genom räntan på 10,000 R:dr är beredt, eller att af enskild man hyra ridhuslokal, skulle ej kunna ernås utan särskildt anslag. Det synes mig därför billigt, att dessa medel ej tagas i betraktande i fråga om anslag till stallet vid Röda Bodarne. Den Kongl. Familjen gör i allt fall en sådan förlust af utrymme för hofstallslokaler, att det skulle vara synnerligen olämpligt att ytterligare minska detsamma, genom att betaga densamma möjligheten att fylla behofvet af ett ridhus med de medel, som finnas för detta ändamål reserverade.

II. Exc. Herr Grefve Sparre: Jag har blifvit förekommen af den siste värde talaren och afstår därför från att yttra mig.

Grefve af Ugglas: Jag ber att få erinra den värde talaren här midt emot mig, att jag ingalunda bestridt nödvändigheten af en reparation å stallen vid Röda Bodarne, på sätt densamma blifvit i Kongl. Maj:ts nådiga Proposition föreslagen. Denna reparation har också blifvit af Stats-Utskottet godkänd, och fråga har endast varit om disponerande af de därför erforderliga medel. Hvad åter beträffar dessa sednare, så vill jag, med anledning af de upplysningar, som H. Exc. Friherre De Geer meddelat, för min del godkänna Kongl. Maj:ts nådiga Proposition i denna del, och detta mindre därför, att dessa medel varit, såsom det står i den nyss upplästa Kongl. Skrifvelsen, afsedda att användas till ett nytt ridhus, än därför, att dessa medel ej egentligen äro statsmedel. Då nemligen det numera nedrifna ridhuset vid Riddarholmshamnen blifvit uppbyggt af dåvarande H. K. H. Kronprinsen Oscar på Högstdensammes egen bekostnad, och de för samma ridhus sedermera erhållna medel fördenskull måste anses såsom den Kongl. Familjens enskilda egendom, kan naturligtvis Statsverket ej göra

några anspråk på desamma. Emedan det således blir nödvändigt för Staten att bekosta hela den erforderliga summan, så vill jag ej pruta på densamma, och det så mycket mindre, som till följd af de nu afgifna yttrandena det åtminstone är antagligt, att, vid en blifvande reparation af stallen å Blasieholmen, dessa 10,000 R:dr då måtte komma att minska de utgifter, som Staten i och för samma reparation måste vidkännas. Jag får därför för min del afstå från mitt yrkande om bifall till Stats-Utskottets Betänkande och i stället påyrka bifall till Kongl. Maj:ts nådiga Proposition i ämnet.

Efter dermed slutad öfverläggning, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att, hvad anginge berörda Utlåtande, så vidt det afsåge Kongl. Maj:ts Proposition i afseende å hofstallet vid Röda Bodarne, endast yrkats, att, med afslag af hvad Utskottet i detta hänseende hemställt, måtte, med bifall till berörda nådiga Proposition, anvisas till stallets ombyggnad och reparation ett anslag af 11,500 R:dr, och, beträffande hvad Utskottet i öfrigt föreslagit, endast bifall.

Sedan proposition på bifall till Utskottets förstberörda hemställan blifvit med nej besvarad, blef det här ofvan omförmälda förslag af Kammaren bifallet.

Utskottets andra hemställan bifölles.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Utlåtande N:o 76, i anledning af väckta motioner, angående kronobrefbäringsskyldighetens skiljande från jordbruket och öfvertagande af Staten.

Friherre af Ugglas: På grund af några motioner, framställda derom, att inom Östra härad i Blekinge kronobrefbäringsskyldigheten skulle vara, såsom det vill synas, ganska betungande, har Stats-Utskottet här föreslagit den skrifvelse till Kongl. Maj:t, som nyss blifvit uppläst. Jag vill för min del ej bestrida, att denna skyldighet innefattar en temligen stor tunga, ehuru jag likvisst tror, att genom förändringar på sednare tid denna tunga blifvit i icke oväsentlig mån i hela landet lindrad. Om jag likväl kunde finna, att genom den ifrågasatta skrifvelsen någon ytterligare lindring kunde åstadkommas, skulle jag visst icke motsätta mig skrifvelsen; men för min del kan jag ej fatta, att det åsyftade ändamålet kan på det af Stats-Utskottet föreslagna sätt vinnas. I närvarande stund gäller i afseende på kronobrefbäringen Kongl. Cirkuläret den 30 November 1849, Det stadgar, att kronobrefbäringen skall ordnas häradsvis, att kronofogden skall uppgöra förslag till densammas ordnande, och att, sedan häradsboarne blifvit hörde öfver detta förslag, Konungens Befallningshafvande skall förordna angående fördelningen af ifrågavarande skyldighet och den ersättning, som för densammas fullgörande kan komma i fråga. Måne man ej kan med skäl antaga, att genom dessa stadganden såväl det allmännas som en hvar enskildts rätt blifvit tillfyllest tillgodosedd? Deremot, om landstingen skola afgifva yttranden i detta ämne, så kunna svårligen

dessa yttranden blifva af annat innehåll, än att kronobrefbäringsskyldigheten i allmänhet bör vara ordnad distriktsvis, d. v. s. ungefär såsom nu häradsvis, och att den bör fördelas på alla brefbäringsskyldiga hemman, hvilka antingen in natura eller genom ersättning till andra skulle fullgöra densamma. Då nu detta samma ändamål vinnes genom tillämpande af 1849 års cirkulär, så tror jag för min del, att den nu ifrågasatta skrifvelsen ej kan föranleda till annat, än en framställning till landstingen, hvilken ej kan leda till något ändamål. Och då den följaktligen måste anses obehöflig, får jag tillstyrka, att Kammaren afslår ifrågasvarande Betänkande.

Grefve Wachtmeister, Hans: Kronobrefbäringen är ett onus, som jag förmodar är för många af Herrarne alldeles obekant, åtminstone har jag för min del knappast observerat det belopp, som derför blifvit uppfördt å min debetsedel, så obetydligt har det varit. Icke desto mindre eger det förhållandet verkligen rum, att i det härad inom Blekinge, som gränsar närmast intill Medelstads härad, i hvilket jag bor, nemligen det här förut omtalade Östra härad, uppgår denna afgift till bevillingens dubbla belopp. Detta härad, om hvilket jag är ganska väl underrättad, — jag har nemligen förskaffat mig officiela uppgifter från kronofogden i orten — består af endast omkring 200 hemman, men betalar öfver 3,000 R:dr årligen för kronobrefbäringen. Då detta onus således trycker synnerligen ojemnt, tyckes det mig verkligen vara skäl, att några särskilda åtgärder vidtogos för detsammans fördelande på annat sätt, och jag tror, i likhet med Utskottet, att det vore af stort gagn, om Kongl. Maj:t ville, efter inhemtande af landstingens yttranden, till Riksdagen afläta nådig Proposition i detta afseende. En föregående värd talare har yttrat, att, i följd af Kongl. Cirkuläret den 30 November 1849, häradsboarne blifvit satte i tillfälle att yttra sig angående lämpligaste sättet för kronobrefbäringens ordnande. Jag tillåter mig dock att påpeka, att det är en väsendtlig skilnad mellan häraderna och landstingen, i det att landstingen hafva beslutande rätt i beskattningsfrågor och kunna åtaga sig hela detta onus och sedermera genom detsammans fördelning och upptagande af kostnaderna derför genom landstingsskatten, utjemna de orättvisor, som nu kunna förefinnas. Att skäl till ett sådant förfarande finnes, lärer väl ej kunna nekas. Kronobrefbäringen är nemligen något, som sker till allas nytta, och då således alla hafva fördel deraf, böra väl äfven alla och ej ensamt några få jordegare draga tungan derför. Jag får derför tillstyrka bifall till Utskottets Betänkande.

Herr von Koch: I anledning af hvad den förste värde talaren anförde derom, att den föreslagna skrifvelsen skulle endast åsyfta en annan fördelning mellan hemmanen af kronobrefbäringsskyldigheten, och att hemmanen redan förut genom 1849 års cirkulär hade sig tillerkänd en dylik rätt till fördelning, ber jag att få fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att motionären föreslagit något helt annat än detta, och att hans framställning går ut på kronobrefbäringens skiljande från jordbruket och öfvertagande af Staten. Det är ej första gången, som ett sådant förslag blifvit väckt; det har nemligen redan varit före vid nästan hvarenda riksdag sedan 1809. Frågan har dock ej hittills erhållit någon

tillfredsställande lösning, och det oaktadt att utredt blifvit, att bördan af kronobrefbäringsskyldigheten trycker så ojemnt, att den kan vara utomordentligt tung i det ena häradet och nästan omärklig i det nästgränsande. Att så är förhållandet icke blott i Blekinge, utan äfven i andra delar af Riket, kan man sluta deraf, att en annan ledamot af Andra Kammaren, utom motionären, nemligen Herr Bengtsson, som, hvarifrån han nu än må vara, åtminstone ej är representant för Blekinge, väckt en motion af enahanda syfte. Nu har Stats-Utskottet ansett, att det bästa sättet, för att få frågan utredd, vore, att höra landstingen, och det har förutsatt, att brefbäringsskyldigheten skulle ordnas länsvis. Det är emellertid möjligt, att landstingen i detta afseende komma till ett annat resultat än Stats-Utskottet. Det tyckes dock vara temligen klart, att detta onus bör anses lända till det allmänna bästa, ty det åsyftar att kunna befordra brottslingar till straff och dylikt, samt att det derföre bör af det allmänna bekostas. Står det emellertid redan så väl till med dessa förhållanden, att det ej behöfves några åtgärder härutinnan, så lära väl landstingen låta det vara som det är. Är åter detta onus så ojemnt fördeladt, att det på somliga ställen uppgår till dubbelt mot allmänna bevillningen, men på andra knappast märkes, så tror jag, att det kan vara skäl, att man tillser hvad som bör göras till utjemnande af en sådan orättvisa. Och då jag är öfvertygad, att en sådan undersökning är af behovet påkallad, och jag i öfrigt finner Utskottets förslag välbetänkt, så får jag tillstyrka bifall till detsamma.

Grefve Hamilton, Henning: Det är visserligen ganska anmärkningsvärdt, att en inrättning här i landet kunnat få bestå oförändrad sedan 1849, och det är derföre ej att undra på, om man börjar blifva otålig efter förändringar deri. Men att likväl vidtaga en allmän förändring derföre, att ett missförhållande uppstått på ett enda ställe i landet, det anser jag åtminstone ej hafva något skäl för sig. Vi hafva sett, att motionärerne hufvudsakligen äro hemma i en enda ort, hvarest jag också ej betvivlar att möjligen missförhållanden kunna ega rum. En motionär från annan ort har visserligen äfven tillkommit, men jag tror att man snarare får undra på, att det ej kommit flere. Hvad nu förhållandet inom Blekinge beträffar, så har den talare, hvilken först yttrade sig för bifall till Utskottets förslag, anført, att i det härad inom Blekinge, hvarom här varit fråga, utgör hemmanens antal 200, och kostnaden för kronobrefbäringen 3,092 R:dr. Hade således denna kostnad varit jemnt fördelad på alla hemman, så hade den utgjort 15 R:dr för hvarje, i stället för 30 R:dr 74 öre, som den, enligt motionärens uppgift, utgjort för hans hemman. Orättvisan i denna tunga har således uppkommit deraf, att kostnaderna ej blifvit i enlighet med 1849 års cirkulär jemnt fördelad. Eger nu verkligen inom nämnda ort ett missförhållande rum, så tyckes mig rättaste vägen för detsammes afhjelpande vara, att den ortens inneväfnare ingingo till Kongl. Maj:t med anhållan om understöd, eller att förslag i sådant afseende från Kongl. Maj:t komme Riksdagen tillhanda. Men att för ett sådant enstaka fall som det, hvilket här blifvit åberopadt, aflåta en skrivelse från Riksdagen till Kongl. Maj:t, af det innehåll Stats-Utskottet här föreslagit, det finner jag för min del, på sätt jag redan haft äran nämna, mindre lämpligt.

Jag får derföre förena mig med Friherre Ugglas i yrkande om afslag å Stats-Utskottets förevarande Betänkande.

Grefve Mörner, Carl Göran: Det vill synas mig, att, om meningen med betänkandet blott är den, att landstingen skola yttra sig öfver kronobrefbäringskyldigheten, men missnöje med densamma hitills ej förekommit annorstädes än i Blekinge, det vore mera skäl att vederbörande i Blekinge vände sig direkte till landstinget derstädes. En sådan åtgärd blir betydligt bekvämare än den långsamma postgången genom Riksdagen till Kongl. Maj:t och från Kongl. Maj:t till landstinget. Det talades för ett par dagar sedan mycket här i denna Kammarområde om att man skulle gifva länsman fribrefsrätt för att förkorta postgången; och landshöfdingen i Blekinge var sjelf en af dem, som mest ifrågasatte derför. Jag är också öfvertygad, att samma landshöfding, som med så mycket nit vårdar sitt läns angelägenheter, skall, om hans uppmärksamhet blir fästad derpå, ej underlåta att taga ifrågasatt sak om hand, och tillse att det öfverklagade missförhållandet blir afhjelpat. Derföre tror jag också, att vi ganska väl kunna lägga hela Stats-Utskottets skrivelseförslag till handlingarne.

Herr von Koch: Den siste värde talarens yttrande förvånar mig verkligen. Han borde sannerligen bättre än jag veta, att kronobrefbäringsordningen är ett onus, som hvilar på sjelfva jorden, att Konungens Befallningshafvande fördenskull ej har magt att hvälfva detsamma från det ena hemmanet på det andra, och att det således icke går an, att på den vägen reglera denna börda. I anledning af den anmärkning, en annan värd talare gjort, att det nemligen föreföll honom besynnerligt, att, då här uppgifvits, att Östra härad bestod af 200 hemman, och att kostnaden för brefbäringskyldigheten derinom uppgick till 3000 R:dr, motionären kunde få betala 30 R:dr 74 öre i brefbäringsarfode, ber jag att få upplysa, att motionären efter all anledning är egare till flera hemman, en förmodan hvilken ordalagen i Stats-Utskottets Betänkande ytterligare bestyrker. Der står nemligen, »att bevillingen efter andra artikeln för de hemman, som motionären egde, uppgingo endast till 16 R:dr 65 öre, men brefbäringsarfodet för samma hemman utgjorde 30 R:dr 74 öre». Jag vet dessutom, att medeltaxeringsvärdet för ett hemman i Blekinge utgör ungefär 33,000 R:dr, och bevillingens belopp för hvarje hemman således omkring 10 R:dr. Då inom Stats-Utskottet sitta ledamöter från flera olika landsändar, och dessa samtliga funnit saken vara förtjent af uppmärksamhet, och enhälligt fattat sitt beslut om tillstyrkan af den föreslagna skrifvelsen, utan att någon af dem mot beslutet anmält reservation, är jag öfvertygad om, att saken förtjenar afseende, och att de personer, som bestrida att afseende vid densamma måtte fästas, ej hafva tagit nödig kännedom om densamma. Vid flera riksdagar förut hafva äfven representanter från olika orter yrkat borttagande af detta onus, hvilket onekligen på vissa ställen synnerligen hårdt trycker jorden. Och detsammans reglerande eller borttagande kan ej ske på annat sätt än genom Riksdagens beslut. Då härjemte hela kronobrefbäringsinstitutionen är något, som det allmänna har synnerlig nytta af, samt det derföre måste anses billigt, att tungan deraf hvilar på det all-

männa, men ej på enskilde jordbrukare, så anser jag en förändring i de nuvarande förhållandena vara synnerligen af behovet påkallad, och får därför fortfarande yrka på bifall till Stats-Utskottets Betänkande.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Det tyckes mig, som om man icke borde anse hvarje yrkande från jordegarna obefogadt eller hvarje deras klagan ogrundad. Jag ber fördenskull också att få nämna, att i den ort, der jag är bosatt, är tungan af kronobrefbäringen icke obetydlig. När jag hade blifvit vald till riksdagsman, fick jag besök af allmogon i orten, hvilka bådo mig att söka vid riksdagen förskaffa dem någon lindring i kronobrefbäringsskyldigheten; jag hänvisade dem då till den riksdagsman, som inom domsagan blifvit vald till Andra Kammararen. Såsom ordförande i hushållningssillet, har jag äfven fått mottaga klagomål öfver kronobrefbäringen, men nödgats förklara, att gillet ej kunde med dessa klagomål taga någon befattning. Och slutligen har jag såsom ordförande i kommunalstämma blifvit anmodad att afhjelpa den tunga, som följde med kronobrefbäringen, men varit tvungen att gifva det svar, att kommunalstämman ej kunde hjälpa den saken. Jag har därför ansett mig ej böra endast åhöra diskussionen i denna fråga, utan jemväl deltaga deri, och för min del vitsorda behovet af förändring i afseende på kronobrefbäringen. Jag kan likväl ej tillstyrka den skrivelse, som Utskottet här föreslagit, hvilken jag icke anser fullt lämplig, men då jag icke för tillfället kan framkomma med något bättre förslag, har jag ej något yrkande att framställa i förevarande ärende.

Friherre af Ugglas: Den siste värde talaren ville låta påskina, att jag yttrat, det hvarje klagan från jordbrukarnes sida skulle vara obefogadt. Jag ber då att få erinra honom derom, att jag började mitt sista anförande med att erkänna, att kronobrefbäringen vore en tunga, och att det vore önskligt, om densamma kunde blifva lyftad från jordbruket, men att jag ansåg, att det sätt derför, som Stats-Utskottet föreslagit, icke vore lämpligt. Dessutom ber jag att få fästa uppmärksamheten derpå, att det visserligen låter mycket, att en egare af några hemman, en sådan person t. ex. som motionären, får betala i kronobrefbäringsskyldighet 30 R:dr; men om han skulle blifva helt och hållet befriad härifrån, så skulle han i stället få underkasta sig skjutsskyldighet, hvarifrån han nu är befriad, och denna skyldighet torde måhända komma att kosta honom mera än 30 R:dr. Ett billigare och för hvar och en af de brefbäringsskyldige mera betryggande sätt för denna skyldighets reglerande än det närvarande, tror jag icke kunna åstadkommas. Om emellertid flertalet af Kammararens ledamöter anse, att landstingen kunna hafva något att i saken upplysa, så vill jag ej motsätta mig deras hörande, och jag hoppas då att få påräkna den siste värde talarens medverkan såsom landstingsman.

Herr von Koch: Jag är ledsen öfver att än en gång behöfva besvåra Kammararen. Men jag måste likväl anhålla, att få lemna den upplysning, att om än i Östergöthland de hemman, som hafva brefbäringsskyldighet, slippa skjutsa, så är detta likväl icke förhållandet på andra orter inom landet, och särskildt ej inom den ort, hvarom här nu

är fråga. Kostnaden för skjutsen har inom nämnda härad på sednare tider visserligen blifvit något förminskad, men för icke så få år sedan, var det ännu omöjligt, att derstädes slippa skjutsa mot erläggande af en afgift af 50 Riksdaler Banko för hemmanet. Då på samma gång man derstädes nödgas betala för kronobrefbäringen ett belopp, som uppgår till nära två gånger bevillningens belopp, så synes mig förhållandena väl kräfva, att man vid dem fäster någon uppmärksamhet. Jag fortsätter derföre mitt yrkande om bifall till förslaget.

Herr Faxe: Enligt författningen af år 1849, sådan som den tilllämpas, utgår kronobrefbäringen på tre sätt. I somliga härader äro vissa hemman indelade till att verkställa densamma utan ersättning, och då utgöra de ej skjuts. I andra härader utgöres brefbäringsskyldigheten likaledes af vissa hemman, men mot ersättning af samtliga, dertill förpligtade hemman, och slutligen är den i andra härader öfverlemnad åt vissa personer, som få betalt för det de bära brefven. De hemman, som hafva skyldighet att fortskaffa kronobref, äro i allmänhet ej underkastade skjutsskyldighet, och hvad särskildt motionärens hemman angår, så vet jag, att han ej har någon skjutsskyldighet, emedan hans hemman ligga så till, att någon dylik för honom ej kan komma i fråga. — Framställning har här blifvit gjord, att Staten skulle övertaga kronobrefbäringen, eller att densamma skulle ordnas så, att utgifterna för densamma skulle utgå såsom kommunalutskylder, hvarjemte den andre motionären i ämnet framkommit med det förslag, att kostnaden för kronobrefbäringen måtte af allmänna medel godtgöras. Härpå svarar Stats-Utskottet, att kronobrefbäringsskyldigheten synes Utskottet lämpligast bära läns- eller distriktvis regleras så, att sådana missförhållanden, som nu äro för handen i afseende å denna skyldighet, icke vidare må ega rum. Hade motionären väckt fråga om, att alla hemman skulle vara brefbäringsskyldige, så hade jag med nöje velat instämma med honom. Men under nuvarande förhållanden kan jag ej rätt fatta hvad landstingen med anledning af den föreslagna skrifvelsen skola höras om. Jag kan för min del ej finna, att de kunna komma att höras om mer än en sak, nemligen den, huruvida de vilja, att kostnaden för kronobrefbäringen skall uttaxeras genom landstingsskatten. Något annat kan nemligen efter mitt förmenande, landstingen ej gerna yttra sig om. Det är likväl icke stor sannolikhet för att landstingen i allmänhet skulle vilja göra brefbäringsskyldigheten gemensam för alla hemman. Skulle likväl något särskildt landsting själfvilligt ingå på en dylik anordning, derest förslag derom blefve väckt, så behöfves ej hela den ifrågasatta skrifvelsen. Jag ser visserligen ej något ondt i densamma, men då jag anser, att den tjenar till intet, måste jag yrka afslag på densamma.

Grefve Hamilton, Henning: Det torde visserligen vara afskräckande för mig, att uppträda en gång till, då nemligen en talare, som yttrat sig i motsatt syfte, sagt, att jag ej kände till förhållandena med denna sak; men det oaktadt vågar jag anföra ett par ord till mitt förvar. Jag har visserligen ej kännedom om förhållandena i hela riket. Men såsom landshöfding i åtskilliga år i ett af Rikets län, har jag kommit i erfarenhet deraf, att i nämnda län, hvarest hemmansegare, som hade

brefbärings-skyldighet, var fri från skjuts, samma skyldighet var ordnad så, att något klagomål deröfver åtminstone icke under min tjenstetid förspordes. Såsom jordegare inom ett annat län, hvarest brefbärings-skyldigheten är ordnad häradsvis, har jag ej heller hört, att berörda skyldighet föranledt till någon klagan. Jag medger nu visserligen gerna, att jag ej eger speciel kännedom om förhållandena i ifrågavarande hänseende öfver hela Riket, men jag tror ej, att de i allmänhet visa sig mycket olika mot förhållandena i de delar af Riket, som jag närmare känner. De skäl hvarföre jag hufvudsakligen motsatt mig Stats-Utskottets ifrågavarande förslag, hafva varit först och främst det, att jag ansåg den i motionen omtalade olägenheten vara partiel och böra praktiskt afhjelpas, för det andra, att den sifferuppgift, på hvilken motionären grundade sitt påstående, icke gaf anledning att förmoda, att något missförhållande egde rum, och slutligen, att jag ej trodde, att det mål, till hvilket motionären syftade, kunde uppnås på det sätt, Stats-Utskottet föreslagit. Hvad särskildt berörda sifferuppgift angår, så trodde jag verkligen, att den ej afsåg mera än blott ett hemman. Det var nemligen ej möjligt, att af Stats-Utskottets Betänkande se att der voro flera. Om emedlertid så är, förlorar ju derigenom uppgiften en god del af sin betydelse. Om nu också, då de särskilda landstingen blifva hörda, det svar, som inkommer från landstinget i Blekinge, blir för motionärens syfte gynnande, så tror jag likväl ej, att de svar, som öfriga landsting komma att aflåta, skola blifva lika fördelaktiga. Då jag nu emedlertid icke anser det såsom någon synnerlig olycka, om landstingen blifva i ärendet hörda, samt dessutom Friherre Ugglas, som först yrkade afslag å Betänkandet, afstått derifrån, vill jag också afstå från mitt yrkande och förenar mig med honom.

Friherre Stael von Holstein: Om än motionären i denna fråga hufvudsakligen fäst at afseende vid förhållandena inom Blekinge, så är det likväl icke endast inom denna ort, som man har skäl att klaga öfver kronobrefbäringen. Inom det härad, der jag bor, och hvarest skyldigheten att bära kronobref åligger samma hemman, som hafver skyldighet till kronoskjuts, uppgår detta onus till åtminstone 50 procent utöfver eganderättsbevillingens belopp, så att derstädes finnas lika mycket skäl till klagan, som i Blekinge. Kronobrefbäringsskyldigheten är så mycket mera betungande, som man, ehuru betalning lemnas för kronoskjuts, likväl ej får någon betalning när man bär kronans bref. Det måste dock efter mitt förmenande vara Statens skyldighet, att betala det ena, likaväl som det andra. Inom nämnda härad hafva bland de till kronoskjuts skyldige hemmanen blifvit till kronobrefbäring indelade de, som lågo i vägsträckningen mellan kronofogdens och länsmännens bostäder, och dessa hemman blefvo då befriade från kronoskjuts. Hvad det beträffar, att det skulle vara en onödig omväg, att Riksdagen inginge till Kongl. Maj:t med begäran om landstingens hörande, så tror jag, att den värde ledamot af Kammaren, som framkommit med nämnda påstående, haft orätt deruti. I det län, hvarest jag bor, blef det nemligen en gång fråga om kronoskjutsskyldigheten, och landstinget ingick då till Regeringen med begäran om densammans reglerande. Derpå svarade Kongl. Maj:t, under erinran om innehållet af 2 § i lagen om

landsting, att berörda fråga ej var ibland dem, som det tillkom lands-
tinget att handlägga. Det torde således vara nödvändigt att äfven i
denna fråga först gå till Kongl. Maj:t, innan man vänder sig till lands-
tinget. På de skäl jag nu haft äran anföra, får jag för min del påyrka
bifall till förslaget.

Herr Lilliehöök: Det lärer väl ej kunna bestridas, att brefbärings-
skyldigheten är en ganska stor tunga, som hvilat på jorden. Men för
min del anser jag densamma ej vara af den beskafferhet, att för dess
skull en skrivelse, sådan som den, hvilken blifvit här föreslagen, be-
höfver af Riksdagen till Kongl. Maj:t aflätas. Det torde måhända fört-
jena att särskildt utredas, huru det kommer sig till, att på vissa orter
denna skyldighet fallit sig mycket kostsam, då den deremot blifvit sär-
deles billig på andra ställen. Inom Elfsborgs län, som dock är ett
bland de folkrikare och mera glest bebyggdt än Blekinge, går brefbä-
ringskostnaden till långt mindre för hvarje hemman. Der är förhål-
landet så ordnad, att vissa hemman besörja brefbäringen och derföre
erhålla ersättning af de öfriga. Under sådana förhållanden tror jag, att
den ifrågasatta skrivelsen måste anses mindre behöflig. Jag föreställer
mig nemligen, att, om en undersökning ävägbringas inom den klagan-
de orten angående dessa förhållanden, skall man finna, att kostnaden
för kronobrefbäringen derstädes ej torde uppgå till högre belopp än i
angränsande härad. Jag får derföre påyrka afslag å Betänkandet.

Friherre Stael von Holstein: När jag sist hade den äran att yttra
mig, glömde jag att anföra, att uti det härad, der jag har mitt hemvist,
har till följd af ett Rikets Ständers beslut, brefbäringen blifvit öfver-
lemnad på entreprenad, och att denna entreprenad, vid hvilken någon
konkurrens ej kunnat ifrågakomma, blifvit bestämd till ett belopp af 3
å 4,000 R:dr. Det är hufvudsakligen denna omständighet, som gjort
att brefbäringskyldigheten derstädes blifvit så tryckande.

Friherre Nordenfalk: I ropet att Staten bör öfvertaga än det ena
än det andra af jorden åliggande onera, kan jag ej obetingadt deltaga;
en sådan fordran är ej alltid fullt billig, stundom till och med överk-
ställbar. Men, om en lättnad eller åtminstone en billig fördelning af
de många bördorna kan vinnas, utan att Staten dervid väsendtligen be-
tungas, är sådant ett förtjent föremål för de båda Statsmagternas upp-
märksamhet.

Då, enligt hvad jag har mig bekant, förhållandet på en del orter
är sådant, att t. ex., sedan nu gällande öfverenskommelse mellan bref-
bäringskyldige blifvit af Konungens Befallningshafvande på viss tid
stadfästade, poststationer blifvit inrättade i närheten af såväl kronofogde
som länsman, så att ordinarie posten dem emellan går 3 gånger i veckan,
under det kronobrefbärarne likaväl måste gå 2 gånger i veckan
mellan samma stationer, och då derjemte föregående talare liksom
motionären meddelat uppgifter på, huru olika denna tunga drabbar inom
till och med hvarandra angränsande härad, så tyckes verkligen en ut-
redning, huruvida lättnad häri kan beredas, vara väl behöflig; hvarför
jag yrkar bifall till den af Utskottet föreslagna skrivelsen.

Grefve Sparre, Eric: Med det ifrågavarande ämnet tyckes det gå, som med så många andra, att nemligen ett litet fel i förvaltningen ger anledning till en stor apparat af skrivelser till Kongl. Maj:t och mera dylikt. Om nu också det fall inträffat, som en och annan talare här vidrört; hvarföre då ej gå till landshöfdingen och klaga? eller kan man väl förutsätta, att han skulle vara så döf för klagomål, att han ej skulle lyssna till en billig begäran och söka arrangera så att de öfverklagade missförhållandena blefvo afhjelpta? Om vi nu aflåta en skrivelse till Kongl. Maj:t och en författning med anledning af densamma blir utfärdad, genom hvilken kostnaden för brefbäringen göres generel för hela länet, så hafva vi derigenom ånyo ådragit folket en stor konstant utgift. Om man frågar folket om orsaken, hvarföre de ej äro nöjde med en stor del af våra nya författningar, så svara de, att, det är derföre, att de kosta penningar och ytterligare penningar. Och dock hafva dessa förhållanden förut varit och kunde fortfarande vara så ordnade, att de ej medförde någon bestämd utgift för folket. Det är visserligen skam att tala i egen sak, men eftersom det län, der jag nu har mitt hemvist, kommit på tapeten, så kan jag gerna säga, att, derest i detta län brefbäringsskyldigheten skulle komma att kännas tryckande, samt anmälan derom gjordes hos Konungens Befallningshafvande, skulle nog vederbörande myndigheter veta att göra sin skyldighet. Att opphörligen besvara Kongl. Maj:t med skrivelser, derföre att i en och annan ort missbruk egt rum, anser jag ej Representationen värdigt. Jag är också öfvertygad, att de nu öfverklagade förhållandena kunna på lämpligt sätt ordnas utan Kongl. Maj:ts eller Riksdagens mellankomst; men jag anser deremot den af Stats-Utskottet föreslagna åtgärd såsom dels öfverflödig, dels rent af skadlig, emedan den, på sätt jag nyss hade äran nämna, föranleder till ökade utgifter. Jag får derföre yrka på afslag.

Herr von Koch: Jag anser mig vara skyldig att med anledning af den siste talarens uppträdande förklara, att Blekinge, så vidt jag vet, ej har något att klaga öfver sin länsstyrelse. Hade det för densamma varit möjligt att meddela någon rättelse för de här öfverklagade förhållandena, så hade också en sådan rättelse derstädes vunnits. Inom det ifrågavarande häradet är kronobrefbäringsskyldigheten öfverlemnad på entreprenad, och ersättningen derför måste blifva dryg, då ej någon konkurrens finnes. Jag tror mig veta, att motionären sjelf sökt att få ner brefbäringskostnaden, genom att ett år för egen räkning inropa densamma, men att han fann densamma vara alltför tung och derföre upphörde dermed; äfvensom att han sedan dess heldre betalat den höga afgiften. Jag har velat tillägga dessa ord, på det att icke någon oförtjent skugga skulle falla på Konungens Befallningshafvande i Blekinge län.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Ehuru jag ej framställt något yrkande i denna sak, ser jag mig dock, i följd af en föregående talares yttrande, tvungen att än en gång begära ordet. Han har antydtt, att jag skulle genom de klagomål, hvarom jag talat, hafva låtit påskina, att
Konungens

Konungens Befallningshafvande i Östergötland ej fullgjorde sin pligt. Något sådant var dock fjerran från mina tankar och det så mycket heldre, som bemälda länsstyrelse uppfyller sina åligganden på ett i allo utmärkt sätt, och någon anledning till klagomål mot densamma hvarken i ett eller annat afseende förefinnes.

Sedan öfverläggningen förklarats afslutad, förmälde Herr Grefven och Talmannen att derunder yrkats dels bifall till och dels afslag å Utskottets hemställan.

Efter det framställd proposition på bifall till Utskottets hemställan blifvit med blandade ja och nej besvarad, gjordes proposition på afslag, hvarvid, då starka jarop hördes, ja förklarades hafva varit öfvervägande.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Memorial N:o 77, med förslag till voteringspropositioner, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut, rörande 50:de punkten i Stats-Utskottets Utlåtande N:o 26 och 3:dje punkten i Utlåtandet N:o 39.

Voteringspropositionerna *godkändes*.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Memorial N:o 79, om anvisande af de i Regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor.

Bifölls.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Memorial N:o 80, med förslag till voteringsproposition, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut, i fråga om ersättning till Herr Henrik Hansson, för resekostnad till och från Riksdagen i sistlidne Januari månad.

Voteringspropositionen *godkändes*.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Memorial N:o 81, med förslag till voteringsproposition, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut, i fråga om anslag för myrutedikningar och vattenaftappningar i de norra länen.

Voteringspropositionen *godkändes*.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Memorial N:o 82, med förslag till voteringspropositioner, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut, i frågor rörande anslag till fortsättande af Statens jernvägsbyggnader.

Voteringspropositionen *1:o*.

Herr Wærn: I min reservation mot Utskottets förevarande beslut har jag sökt framställa de skäl, på grund af hvilka jag anser den nys

upplästa voteringspropositionen vara oriktig. Den nya grundlagen skiljer sig från den gamla deruti, att den förra stadgade, att, sedan först försök att sammanjemka Ståndens olika meningar blifvit gjorda, skulle det under denna §:s bestämmelser fallande *ärendets* afgörande hänskjutas till förstärkt Utskott, men den nya deremot bestämmer, att, då i frågor, som falla under denna §, särskilda *beslut* blifvit fattade, skola Kamrarne hvar för sig votera mellan *dess*. Någon tvist kan således ej uppkomma om föremålet för voteringen, då naturligtvis någon tvist ej kan uppkomma om hvad som är Kamrarnes beslut. Och hvad som, utgjort Första Kammarens beslut i denna fråga, har Stats-Utskottet lätteligen kunnat skönja af det derom till Utskottet aflätta protokollsutdrag. Jag kan således ej finna, att voteringen borde kunna angå annat, än Första Kammarens beslut å ena och Andra Kammarens beslut å andra sidan. Någon rätt för Utskottet att stympa endera Kammarens beslut, att derifrån borttaga eller dertill lägga några ord, kan ej ur konstitutionel synpunkt Utskottet tillerkännas. Jag hemställer nu till Kamraren, huruvida den här uppställda nejpropositionen är Kammarens hela beslut i förevarande fråga. Kamraren må sjelf döma om, huruvida den innefattar beslutet ostympadt och utan att något blifvit derifrån borttaget. Om man ger Utskotten rättighet att på detta sättet förfara, att resonnera öfver besluten, och att öka eller minska deras innehåll, så kommer man slutligen in i svårigheter, som det ej blir någon möjlighet att lösa. Jag har nu sökt framhålla den konstitutionela sidan af saken, öfverlemnande åt Kamraren att sjelf säga hvad som varit dess beslut. Jag får i öfrigt åberopa min reservation, och får anhålla om proposition på bifall till den voteringsproposition, jag i densamma framställt.

Herr Ekman: Den siste värde talaren har så väl i sin reservation som i sitt nyss slutade anförande så fullständigt utvecklat denna fråga, att jag anser något tillägg till hvad han anført ej vara af nöden. Jag ber derföre blott att få instämma med honom i den åsigt, som han uttalat. Jag kan ej finna annat än, att, om Utskotten få rätt att på detta sätt ändra och afvika från Kamrarnes beslut, så blir det för dem möjligt, att till voteringspropositioner framställa helt och hållet olika saker mot dem, som utgjort föremål för Kamrarnes föregående diskussion. Ett exempel i detta afseende bör genast i början af den nya grundlagens tillämpning stadgas, och jag tror, att det skulle leda till alltför vådliga konsekvenser, om man frånginge dess ordalydelse härutinnan. Jag får fördenskull instämma med Herr Wærn.

Grefve af Ugglas: Uti den fråga, som här föreligger, finnes en sak, som eger oskiljaktigt samband med sjelfva anslaget, den nemligen att summan skall användas på den oomtvistade bansträckningen; och voteringspropositionen är derföre i öfverensstämmelse dermed uppställd. Hvad åter skrifvelsen beträffar, så torde den värde reservanten ej annat än medgifva, att den måste förfalla, då den blifvit af endast en Kammare bifallen. Jag anser det vara både stridande emot grundlagens anda, och vådligt att sammanbinda skrifvelsen med anslagsfrågan. Hvilken fråga som helst skulle då komma under gemensam omröstning. Efter hvad grundlagen innehåller skall den gemensamma voteringen

icke röra annat än summorna och hvad dermed eger sammanhang. Vi hafva tvänne prejudikater härom från denna riksdag. Det ena rörde gevärsanslaget och, med afseende derpå, hade Andra Kammaren fäst at såsom vilkor för den summa, Kammaren beviljade, »att gevärsfabrikationen företrädesvis borde inom landet verkställas och inhemska fabrikanter för sådant ändamål inbjudas till täflan om densamma.» Detta vilkor egde således ett inre sammanhang med sjelfva anslaget. Det andra prejudikatet har Första Kammaren redan gifvit vid Femte Hufvudtiteln rörande anslaget till ombildning af flottans konstruktionskorps. Utskottet hade då föreslagit, att Riksdagen, med biträdande af de åsigter Utskottet, i afseende å organisationen af Marin-ingenjörkorpsen, uttalat, skulle besluta ett anslag af 31.000 R:dr. Första Kammaren ändrade den af Utskottet föreslagna organisationen; och då Utskottet åter tog befattning med frågan, ansågs den föreslagna organisationen förfallen och endast summan bifallen. Då inom Stats-Utskottet ingen ledamot af Första Kammaren var af den åsigt, att detta Utskottets beslut var riktigt, och då det i synnerhet för Första Kammaren är af stor vikt att icke underkasta något annat gemensam votering, än hvad som grundlagsenligt derunder kan rubriceras, får jag hemställa till Kammaren att bifalla hvad Utskottet föreslagit.

Herr Selander: Då 65:te §:n Riksdagsordningen bestämmer, att gemensam votering skall ega rum endast i det fall, att Kamrarnes fatta stridiga beslut »i fråga om statsutgifter eller bevilning, eller angående Riksbankens eller Riksgälds-kontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter»; men den i Herr Wærns reservation omnämnda, underdåniga skrifvelsen icke rörer annat än en anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes uppdraga åt en komité, att förrätta ekonomiska undersökningar, och således icke rörer hvarken statsutgifter eller bevilning, Riksbanken eller Riksgälds-kontoret; så är det tydligt, att denna skrifvelse icke kan komma under gemensam omröstning, utan måste, då den af ena Kamraren blifvit afslagen, anses förfallen. Det kan således icke återstå att rösta om annat än det, som Utskottet föreslagit. Om man också en gång skulle af förbiseende låtit en oriktig sak passera — såsom förhållandet varit med voteringspropositionen rörande extra anslag för anskaffande af gevär, i hvilken en Andra Kamrarnes underdåniga skrifvelse, hvari den åsigt, att gevärsfabrikationen företrädesvis borde inom landet verkställas, kommit att inflyta — så kan väl häraf icke följa, att man en annan gång skall göra sig skyldig till samma misstag. Jag anser den af Utskottet uppställda voteringsproposition vara riktig, och yrkar bifall till densamma.

Herr Rydén: När sjelfva saken afgjordes inom denna Kamraren, röstade jag afslag på Herr Myrtins motion, men detta hindrar mig ej ifrån att, med afseende på förevarande formfråga, instämma med Herr Wærn. Jag tror, att, om 65:te §:n i Riksdags-ordningen skulle tolkas så inskränkt, som Utskottet föreslagit, man, genom en sådan tolkning, skulle kunna komma in i ett olösligt trassel. Vid beviljande af hvarje anslag, kan man bestämma vilkor, hvilka äro närmare eller aflägsnare förknippade med ändamålet. Om man nu vill företaga sig att afgöra, att

ett vilkor är så afälgset, att det kan anses såsom en sak för sig, så tror jag, att man skall komma in på svårigheter, hvilka icke kunna lösas; ty om Första Kammaren en gång klipper bort en del af ett beslut, så kan en annan gång Andra Kammaren, då den finner sig deraf intresserad, klippa bort ett vilkor, som är så sammanbundet med beslutet, att det icke derifrån kan skiljas. Till följd af svårigheten att bestämman, när ett vilkor kan anses så fast sammanbundet med beslutet, att de icke kunna åtskiljas, anser jag för min del, att, då i grundlagen står föreskrifvet, att, i fråga om statsutgifter eller bevilning, m. m., Kamrarna, när de fatta stridiga beslut, som ej uppå vederbörligt Utskotts förslag varda sammanjemkade, hvar för sig skola rösta om *de olika beslut, hvari hvardera förut stadnat*, voteringspropositioner ock bör uppställas i fullkomlig öfverensstämmelse med hvarje Kamrars beslut. Nu har denna Kammarer uti *ett* beslut sammanfattat och bifallit tvänne momenter i Herr Myrtins motion; och då detta Kamrars beslut finnes upptaget i det förslag till nejproposition, som Herr Wærn framställt, så ser jag sannerligen icke, huru Kamraren skall kunna ogilla detta förslag. Således anser jag, att, om Kamraren icke vill besluta att tolka sitt förut fattade beslut på sådant sätt, att det, med afseende på anslagsfrågor, innehåller endast *den* eller *den* bestämmelsen, Kamraren måste vidblifva beslutet sådant det är. Om man i detta fall hade velat, att skrivelsen icke skulle kommit under votering, eller ansett att, den icke egde sammanhang med anslagsfrågan, så hade vid beslutets fattande, frågorna bort skiljas ifrån hvarandra. När en sådan sönderdelning ej skett vid beslutets fattande, så anser jag det vågadadt att förklara, att *ett* beslut skall betraktas såsom *två* beslut. Jag förenar mig med Herr Wærn, och yrkar bifall till det af honom, i hans reservation, framställda förslag till nejproposition.

H. Exc. Friherre De Geer: Jag är af motsatt tanke med den siste talaren i afseende å tolkningen af 65 § Riksdags-ordningen. Denna § stadgar, att »när i fråga om statsutgifter eller bevilning, eller angående Riksbankens eller Riksgälds-kontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter, Kamrarna fatta stridiga beslut, som ej uppå vederbörligt Utskotts förslag varda sammanjemkade, skola begge Kamrarna, hvar för sig, rösta om de olika beslut, hvari hvardera förut stannat». Detta stadgande är ett undantag ifrån grundlagens allmänna regel, att hvarje fråga, om hvilken Kamrarna ej blifvit ense, skall anses hafva förfallit; och äfven om grundlagen icke skulle efter ordalydelsen tolkas, vore det öfverensstämmade med rigtiga lagtillämpningsreglor att inskränka dessa undantag från den allmänna regeln så mycket som möjligt. Se vi nu på den fråga, hvarom Utskottet ansett sig icke böra framställa voteringsproposition, så innehåller Första Kamrars beslut härom, »att i underdånig skrivelse anhålla, det Kongl. Maj:t täckes i nåder uppdraga åt en komité af ojäfvige och med näringsförhållandena förtrogne personer, att förrätta ekonomiska undersökningar rörande den trafik, som å hvardera af de alternativt föreslagna linierna för den Nordvestra stambanans sträckning genom Wermland kan blifva att påräkna, samt derom till Kongl. Maj:t afgifva underdånigt betänkande». I och för sig innefattar detta beslut

icke något, som rörer hvarken statsutgifter eller bevilning, Riksbanken eller Riksgälds-kontoret. Men, säger man, denna fråga har ett sådant sammanhang med den första delen af Kammarens beslut — »att de medel, som vid denna riksdag beviljas till Nordvestra stambanans fortsättning, anvisas till den del deraf, som för de alternativa linierna är gemensam» — att beslutet icke kan styckas. Att ej detta sammanhang kan vara ett inre, synes mig följa redan deraf, att i första delen Riksdagen har beslutande rätt, då deremot i sista delen fråga är om en underdånig anhållan till Kongl. Maj:t. I afseende på formen eger ej heller ett sådant sammanhang rum, emedan af beslutet framgår, att Första Kammaren ej har för afsigt att på samma sätt eller genom en gemensam skrifvelse expediera beslutet, ty, i fråga om sista delen, är det uttryckligen tillagdt, att en underdånig skrifvelse skulle aflätas, och således en särskild skrifvelse, utan afseende på första delen. Det är sagdt, att beslutet skulle blifva stympadt, genom att skilja dessa punkter. De äro dock ej förenade genom annat än ett *och*; de äro själfständiga frågor. I första punkten har Kammaren beslutat, att de anslagna medlen skola användas på ett visst sätt, och i sista punkten, att en underdånig skrifvelse skulle aflätas med anhållan om en ekonomisk undersökning, som icke kan inverka på användandet af dessa medel. Icke heller torde endast den omständigheten, att Kammaren i ett beslut beslutat två frågor, samt att de blifvit under samma klubbslag befastade, förändra deras natur. Det lärer väl ej kunna nekas, att, om någon ledamot gjort begäran derom, frågorna, vid propositionens framställande, skulle blifvit af Talmannen skiljda. Vi hafva flera exempel derpå, att flera frågor blifvit under *ett* beslut afgjorda. Jag vill t. ex. erinra mig, att, vid Åttonde Hufvudtiteln, flera motioner, 8 eller 10 stycken, angående anslag till olika läroverk, afgjordes på en gång, och befastades med *ett* klubbslag. Dessa skulle väl icke kunnat uppställas i en voteringsproposition, om Andra Kammaren bifallit några, och afslagit andra. Här har också blifvit återopadt, huru Utskottet tillförene tillvägagått, då det, vid Kamrarnes skiljaktiga beslut om extra anslag för anskaffande af gevär, uti nejpropositionen för omröstningen deröfver, uppagit ett Andra Kammarens beslut om en underdånig skrifvelse. Mig synes dock, att förhållandet i sistnämnda fall var olik det ifrågavarande. Den önskn, som Andra Kammaren uttryckt, och hvilken finnes i voteringspropositionen intagen, afsåg, om än ej såsom ett uttryckligt vilkor för anslaget beviljande, likväl sättet för användande af anslaget. Så förhåller det sig i detta fall. Anslaget kommer här att användas på enahanda sätt, vare sig att skrifvelsen aflätas eller ej. Då man talar om prejudikater, så erinrar jag mig ett annat från denna riksdag, hvilket jag tillåter mig anföra, såsom mera likartadt med förevarande fråga. Då Kamrarne beslöto bevilja det anslag under Tredje Hufvudtiteln, Kongl. Maj:t begärt, ifrågasattes, att en underdånig skrifvelse skulle aflätas, om detta anslag icke en annan riksdag kunde minskas. Om skrifvelsens innehåll stannade Kamrarne i olika beslut, hvilka sammanjemkades. Men om sammanjemkning icke skett, så hade voteringsproposition ej kommit i fråga. Jag kan derföre ej finna annat, än att den af Stats-Utskottet föreslagna voteringsproposition bör af Kammaren bifallas; och jag anser,

att det ligger synnerlig vikt uppå, att icke flera frågor hänskjutas under den gemensamma voteringen, än som nödvändigt måste ske.

Grefve Sparre, Eric: Då jag begärde ordet, visste jag ej, att den förre talaren anmält sig; och jag är nu förekommen af honom. Jag anser mig blott böra säga, att, då grundlagen skall tolkas efter orden, så kan icke sista delen af denna Kammares ifrågavarande beslut komma under gemensam omröstning. Då Herr Rydin säger, att den af denna Kammare beslutade underdåniga skrifvelse är framställd såsom ett vilkor för anslaget beviljande, så är detta ett misstag. Såsom vilkor har gjorts, ingalunda denna skrifvelse, men att anslaget skulle anvisas till den del af Nordvestra stambanan, som för de alternativa linierna är gemensam; och vilkoret har af Stats-Utskottet blifvit gjort till föremål för den gemensamma voteringen. Om denna underdåniga skrifvelse kan underkastas gemensam votering, så bör samma förhållande kunna ega rum med hvilken önskan som helst, som det behagar den ena Kammaren att sammanbinda med en anslagsfråga. Jag tror, att denna sak är så enkel, att flera ord icke behöfva spillas på den. Jag yrkar bifall till den af Stats-Utskottet föreslagna voteringsproposition.

Grefve af Ugglas: Efter hvad H. Exc. Friherre De Geer yttrat, har jag endast några ord att tillägga. Till dem, hvilka tro, att Utskottet har orätt, vill jag framställa denna fråga: Om Utskottet föreslagit en underdånig skrifvelse, precis lika med Herr Wærns, och den ena Kammaren afslagit, men den andra bifallit denna skrifvelse, skulle Utskottet då framställt gemensam voteringsproposition härom? Då ingen lär säga ja härtill, så är det väl ganska klart, att den ifrågavarande skrifvelsen icke heller kan blifva föremål för gemensam votering, ty det kan väl icke förändra saken, att denna skrifvelse blifvit sjelfmant af Första Kammaren beslutad.

Herr Wærn: Det är svårt att yttra mig emot den, som sjelf skrifvit grundlagen; men jag kan ej finna annat, än att, enligt 65 § i Riksdags-ordningen, vid gemensamma voteringar, hvarje Kammare skall rösta om de olika beslut, hvari hvardera förut stannat. Man har sagt, att Första Kammarens beslut innefattar två skiljda saker, men detta är icke förhållandet. Hvertill skulle det väl tjena att bevilja anslaget *endast* till den del af Nordvestra stambanans fortsättning, som för de alternativa linierna är gemensam, om ej den, i den underdåniga skrifvelsen föreslagna, ekonomiska undersökningen fortsattes å hvardera af de alternativt föreslagna linierna. Kammaren gaf ju tillkänna sitt beslut, att nya undersökningar skulle verkställas, i sammanhang med anslaget beviljande. Det var således *ett* beslut; och detta kan icke ändras med mindre än Kammaren nu säger, att detta icke varit Kammarens beslut. Man har sagt, att, om någon begärt att skilja de frågor, som i beslutet innefattas, ifrån hvarandra, sådant icke kunnat förnekas. Nej, det må väl så vara, men en sådan begäran kunde aldrig framställas, ty dessa frågor kunna icke åtskiljas. Man har sagt, att det skulle blifva vådligt, om man beslutade, att i voteringspropositionen intaga den underdåniga skrifvelsen, ty då skulle Andra Kammaren häraf kunna hemta anledning

att vid anslagsfrågor fästa hvilka önsksningar som helst, och göra dem till föremål för gemensam votering. Sådant kan naturligtvis ske. Vi lära icke kunna förhindra Andra Kammaren att fatta origtiga beslut. Men jag kan icke fatta, huru denna omständighet skall kunna hindra oss ifrån att i en gemensam voteringsproposition intaga allt, hvad som rätteligen bör höra dit. Jag vill icke längre uppehålla Kammaren. Jag yrkar fortfarande bifall till min reservation.

Herr Rydin: I anledning af hvad som blifvit yttradt, ber jag få tillägga, att i ett klubbslag icke kan befästas mera än ett beslut. Ett Betänkande kan afgöras antingen punktvis eller i sin helhet, men beslut blifver hvad genom hvarje särskildt klubbslag befästas. Beträffande hvad en högt aktad talare nämnt derom, att flera motioner blifvit på en gång afslagna och beslutet i ett klubbslag befästadt, så beder jag få fästa uppmärksamheten derpå, att det var blott en enda punkt i Stats-Utskottets Betänkande, som då kom under ompröfning. Stats-Utskottet hade nemligen icke gjort någon särskildt hemställa med anledning af hvar och en utaf dessa motioner, utan endast hemställt, att Riksdagen måtte afslå dem samtliga. Hvad angår exemplet, hemtat från Tredje Hufvudtiteln, så var här fråga icke om ett utan om tvänne särskilda beslut — anslaget och skrivelsen — i afseende på hvilken sistnämnda Herrarne voro ense med hänsyn till syftningen, men af olika meningar angående ordalagen, och till följd hvaraf de olika besluten i afseende derå särskildt sammanjemkades. Som det emellertid är min åsigt, att hvarje Kammare särskildt har, vid fråga om olika tolkning af ett beslut med hänsyn till blifvande voteringsproposition, rättighet att förklara sitt beslut, anser jag Kammaren berättigad att gilla, vare sig Utskottets, eller Herr Wærns förslag till voteringsproposition, och att således Första Kammaren kan förklara, antingen att det ifrågavarande beslutet var ett enda och att hela frågan blifvit i detta beslut afgjord, eller också, att i detta beslut legat två särskilda beslut. Sedan Första Kammaren bestämt detta, så är detta beslut, enligt min tanke, Andra Kammaren så till vida förpligtande, att den bör godkänna denna tolkning i afseende på den delen af voteringspropositionen, som rör Första Kammarens beslut. Till följd häraf, och då sålunda ingen olägenhet kan uppstå genom antagande af Herr Wærns reservation, yrkar jag fortfarande bifall till densamma.

Herr Ekenman: Hvilka åsikter man än må hysa rörande hufvudfrågan, eller lämpligheten af ekonomiska undersökningars verkställande å de alternativa linierna för Nordvestra stambanans framdragande i Werm-land, sedan redan vid förlidit riksmöte det ena alternativet blifvit antaget och Kongl. Maj:t dertill lemnat nådigt bifall, anser jag likväl vara af vikt, att man gör klart för sig, huruvida en voteringsproposition kan och bör innefatta något mera än sjelfva anslagsfrågan. För min egen del huser jag betänkligheter i afseende på rättigheten af den utaf Utskottet uppställda propositionen, och jag ber att få uttala dem. Jag tillåter mig dervid i minnet återföra, att denna Kammares beslut, det anslagsbeloppet, två millioner R:dr, skulle användas å den oomtvistade delen af banan, motiverades af vunna upplysningar derom, att ekonomisk

undersökning å den norra, eller Norumlinien, icke försiggått, och att således någon jemförelse aldrig egt rum emellan de respektive liniernas företråde sinsemellan. Om således de, efter slutad diskussion, framställda propositionerna för formulerande af Kammarens beslut i frågan haft den ordningsföljd, att frågan om den underdåniga skrifvelsen om undersöknings verkställande först afgjorts, så synes det mig ovedersägligt, att denna frågas utgång helt och hållet betingat den, huru anslagsbeloppet skulle användas, ty om Kammaren beslutat den underdåniga skrifvelsen, så följde otvifvelaktigt deraf, att Kammaren ock skulle tillse, det de anslagna medlen blefvo så använda, att undersökningen kunde leda till något resultat, hvilket svårligen skulle inträffat, om två millioner hunnit nedläggas i arbeten på den södra linien, och man först sedermera genom skedda undersökningar förvissat sig om norra liniens företråde; och hade åter frågan om den underdåniga skrifvelsen fått förfalla, så synes mig, att intet förnuftigt skäl egt rum för inskränkning af Kongl. Maj:ts rätt att disponera anslagsbeloppet, på hvilken del af Nordvestra stambanan Ihan af ekonomiska eller politiska skäl funnit lämpligast. Det är derföre jag för min del finner skrifvelseförslaget så förknippadt med anslagsfrågan, att det icke kunnat eller bort derifrån särskiljas, samt att den votering, som, enligt Utskottets proposition, skall ega rum, är fullkomligt ändamålslös.

Propositionens återremitterande till Stats-Utskottet tager jag mig derföre friheten vördsamt yrka.

Grefve Sparre, Eric: En förutgående talare har olika med mig uppfattat denna Kammares beslut rörande hufvudfrågan, och fästat afseende vid det med klubbslag befastade. Detta beslut innebär hvarken mer eller mindre, än att två millioner skulle användas för Nordvestra stambanan och den del deraf, som för de alternativa linierna är gemensam. Detta beslut var oberoende af Kammarens derefter fattade, att ekonomisk undersökning å de alternativa linierna skulle ega rum. Frågan härom har, enligt min tanke, förfallit, då den icke vunnit bifall af Andra Kammaren, och således kan ej gemensam votering försiggå om annat, än huru medlen skola användas, och Utskottets voteringsproposition synes mig derföre vara fullt riktig.

Friherre Sprengtporten: Det är otvifvelaktigt, att den skrifvelse, Första Kammaren beslutat tillägga, icke utgör ett villkor för anslaget beviljande, eller ens innefattar en hemställan om sättet för anslaget användande. Deremot kan det ej bestridas, att ett samband i tankegången finnes emellan beslutet om anslagsfrågan och skrifvelsen. Då man beslutat, att anslaget skulle användas endast på den oomtvistade delen, och derefter, att, i underdånig skrifvelse, begära ekonomisk undersökning å de särskilda omtvistade delarne, så ligger deruti ovedersägligen en sammanbunden tankeledning, och vid sådant förhållande tror jag, att voteringspropositionen bör rättas till öfverensstämmelse med ordalagen i beslutet och i nejpropositionen intagas jemväl den underdåniga skrifvelsen. Det är på denna grund jag yrkar återremiss.

Herr vice Talmannen: I fall jag kunde förena mig med Herr Ekenman derom, att den föreslagna skrifvelsen hängde så tillsammans med anslagsfrågan, att den ena frågan berodde på den andra, så att, om Kammaren icke godkänt förslaget om underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, innehållande begäran om anställande af ekonomisk undersökning utaf de särskilda omtvistade jernvägsrigtningarne, Kammaren icke heller kunde besluta, att anslaget skulle användas på den omtvistade bandelen och tvärtom, — i detta fall skulle jag ock vara ense med Herr Ekenman rörande den nu ifrågavarande voteringspropositionens lydelse. Men jag kan ej fatta saken på sådant sätt, ty, efter min åsigt, kan, antingen skrifvelsen afgår eller ej, beslut fattas om anslagets användande på den omtvistade delen; — och frågorna bero således icke ovilkorligen af hvarandra. Och om än hufvudfrågan, nemligen af jernvägens sträckning, är stor och viktig, så tror jag den likväl knappt vara jemförlig med den våda, en grundlagstolkning af den beskaffenhet, Herr Wærn påyrkat, skulle kunna för framtiden medföra. Den ena af Riksdagens Kamrar skulle då kunna blifva underkastad att med den andra samfäldt votera i hvarjehanda till statsregleringen ej hörande frågor, hvilka den ena Kammaren satt i förening med en anslagsfråga, ehvad de med denna sistnämnda egde något inre och väsentligt sammanhang, eller icke. Det är redan förut under diskussionen anmärkt, att under Kamrarnes gemensamma omröstning icke andra frågor kunna enligt Riksdags-ordningen förekomma än de, hvilka icke få förfalla; och dessa, af grundlagen uppgifna frågor äro sådana, som röra statsutgifter, bevilling, Riksbankens eller Riksgälds-kontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter. Ingen sådan fråga utgör föremål för den underdåniga skrifvelsen, hvilken således, såsom af en Kammare förkastad, måste grundlagsenligt anses hafva förfallit. Då den af Herr Wærn i hans reservation föreslagna voteringsproposition följaktligen efter min åsigt är stridande emot grundlagens så väl ordalydelse som rätt förstådda mening, måste jag nedlägga min röst för bifall till den voteringsproposition Stats-Utskottet framställt.

Herr Selander: Jag har begärt ordet för att, med anledning af Herr Ekenmans yttrande, erinra derom, att, ehuru nu, enligt mitt förmenande, frågan om den underdåniga skrifvelsen förfallit, och således någon ekonomisk undersökning, till följd deraf, icke är att förvänta, den fråga deremot icke är af mindre vikt, å hvilken del af banan anslagna medlen skola användas, ty ingenting lär hindra nästkommande Riksdag, om den annars anser sådant nödigt och lämpligt, att hos Kongl. Maj:t begära, det ytterligare undersökning å de alternativa linierna skall företagas.

Efter härmed afslutad öfverläggning yttrade Herr Grefven och Talmannen, att derunder yrkats dels godkännande af denna voteringsproposition; dels af Herr Wærn m. fl. att, med förkastande af densamma, Kammaren för sin del måtte antaga en sådan voteringsproposition, som finnes upptagen i den af Herr Wærn vid detta Betänkande fogade reservation; dels ock att voteringspropositionen måtte till Utskottet återförvisas.

Sedan hvar efter annan proposition gjorts på bifall till dessa tre yrkanden, och dervid blandade ja och nej försports, gjordes åter proposition på godkännande af voteringspropositionen, hvarvid ja förklarades hafva varit öfvervägande.

Voteringspropositionerna 2 och 3.

Herr Fåhræus: Vid närmare granskning af de nu föredragna förslagen till voteringspropositioner och vid jemförelse deraf med den Kongl. Propositionen, har jag funnit jemkningar i tvänne hänseenden erforderliga. För det första anser jag de begge propositionerna böra sammanföras till en. Redan den omständighet, att protokollsutdraget om Första Kammarens beslut angifver detta beslut vara ett enkelt bifall till Kongl. Maj:ts framställning i ämnet, utgör ett tillräckligt skäl dertill; men för öfrigt kan det anmärkas, att, genom propositionernas åtskiljande, det skulle kunna inträffa, att en del af Första Kammarens beslut skulle kunna blifva bifallen och en annan del afslagen, i hvilket fall ingendera Kammarens beslut blefve godkändt. För det andra anser jag från ja-propositionen i tredje punkten böra skiljas hvad i den Kongl. Propositionen endast utgör motiver, och hvaröfver följaktligen Riksdagens beslut icke erfordras. Med hänsigt härtill får jag vördsamt föreslå, att 2:dra och 3:dje voteringspropositionerna måtte sammanföras till en, af följande lydelse:

»Den, som bifaller Kongl. Maj:ts, af Första Kammaren gillade nådiga framställning, att åt Kongl. Maj:t må öfverlemnas att af byggnadsanslaget använda hvad som erfordras till anställande af undersökningar, med afseende å framtida fortsättande af stambanorna inom de trakter, der yrkande om banornas utläggning i olika rigtningar blifvit framställda eller Kongl. Maj:t eljest kan finna skäligt att låta dylika undersökningar anställa, — äfvensom att de kontrollundersökningar, som Kongl. Maj:t anser böra verkställas, med afseende å redan utförda undersökningar om jernvägsanläggningar, som äro afsedda att, antingen omedelbart sluta sig till Statens stambanor, eller, genom andra färdiga bibanor, med dem förenas, må af byggnadsanslaget bekostas, röstas

Ja;

Det det ej vill, röstas

Nej;

Vinner nej, har Riksdagen afslagit Kongl. Maj:ts uti ifrågavarande hänseende gjorda framställning».

Jag anhåller, att Kammaren måtte bifalla denna af mig framställda voteringsproposition, hvilken är affattad i fullkomlig öfverensstämmelse med den Kongl. Propositionen; endast dennas motiver äro uteslutna.

Grefve Mürner, Carl Göran: Jag har sökt att följa med Herr Fåhræus' anförande, men dervid »kommit till korta.» Antingen måtte Stats-Utskottets eller Herr Fåhræus' voteringsproposition vara uppgjord på fri hand. Jag anser derföre, att Stats-Utskottet bör taga frågan i förnyadt öfvervägande och yrkar återremiss.

Herr Selander: Då Herr Fähræus' voteringsproposition är grundad på den Kongl. Propositionen, så, och ehuru denna icke är ordagrant återgifven, hvilket, som Kammaren behagade finna, icke låter sig göra, vågar jag hemställa, att Kammaren bifaller samma voteringsproposition.

Herr Lagerstråle: I fullkomlig öfverensstämmelse med hvad denna Kammare redan beslutat, är Herr Fähræus' voteringsproposition uppställd, och jag vågar derföre anhålla, att Kammaren bifaller densamma.

Grefve Hamilton, Henning: Jag betviflar icke, att den af Herr Fähræus framställda voteringsproposition är korrekt, men jag hemställer likväl, om Kammaren icke handlade klokare uti att återremittera frågan, än att på stående fot fatta sitt beslut. Det är ingalunda af misstroende till riktigheten af hvad Herr Fähræus föreslagit; men om denna Kam-mare biföll Herr Fähræus' voteringsproposition och Andra Kammaren den af Utskottet föreslagna, så, och om Stats-Utskottet icke skulle vara benäget eller i stånd att sammanjemka Kamrarnes beslut, nödsakades man votera om voteringsproposition, hvilket väl icke vore lämpligt. Jag önskar derföre för min del, att frågan måtte varda till Stats-Utskottet återremitterad.

Grefve af Ugglas: Jag ber få fästa den siste talarens uppmärksamhet derpå, att, för den händelse Första Kammaren återremitterar frågan, men Andra Kammaren, af förbiseende, bifaller den af Utskottet föreslagna voteringsproposition, det blir svårare för Stats-Utskottet att föreslå en förmedling, än om Kammaren redan nu fattar sitt beslut. För min del ser jag intet hinder, att Kammaren godkänner den af Herr Fähræus föreslagna voteringsproposition, hvarföre jag yrkar bifall till densamma.

Herr Wallenberg: Jag ber att få förena mig med Grefve Hamilton. Jag tror, att det blir svårt för Utskottet att åstadkomma en sammanjemkning, om ett strängt beslut står emot ett annat strängt beslut. Det är möjligt, att Herr Fähræus' förslag har företräde framför Utskottets, men då var det olyckligt, att Herr Fähræus ej anmält sin reservation. Jag tror ej, att stor tidsförlust skall förorsakas, om Kammaren behagar besluta återremiss, hvilket jag påyrkar.

Grefve Hamilton, Henning: Stats-Utskottet har, åtminstone vid denna riksdag, ej brytt sig särdeles om, att den ena Kammaren ändrat dess förslag, så snart icke äfven den Andra Kammaren gjort detsamma; men jag vet likväl icke, att grundlagen hindrar Utskottet från att frångå hvad det beslutat, och önskar, att saken skall inom Utskottet tagas i förnyadt öfvervägande, samt att Utskottet, derest det vidhåller sitt beslut, måtte framlägga tillräckligt öfvertygande skäl. — Beträffande denna fråga, så och om Utskottet finner anledning att frångå sitt första beslut samt framkomma med ett annat förslag till voteringsproposition, lägger grundlagen ej något hinder i vägen derför, och jag yrkar således fortfarande återremiss.

Grefve Mörner, Carl Görän: Vi befinna oss här i en kinkig belägenhet. Ledamöter af Stats-Utskottet klandra Utskottets voteringsproposition, utan att hafva bifogat någon reservation, och man vill att vi, utan alla handlingar, skola antaga en voteringsproposition, som nu framställes. Jag tviflar icke på, att denna är riktigt uppställd, men jag måste hafva mera förtroende till den voteringsproposition, som samtliga Utskottets ledamöter, utan att bifoga någon reservation, godkänt och framlagt för Riksdagen. För att derföre icke »komma ur askan och i elden», ser jag sålunda icke, att vi kunna göra annat än bifalla hvad Utskottet föreslagit, hvarpå jag, med återtagande af mitt yrkande om återremiss, anhåller om proposition.

Herr Rydin: Jag kan icke undgå att uttrycka den tvekan, jag hyser, att återremittera ett Utlåtande, som endast innehåller förslag till voteringsproposition. Detta Utlåtande innehåller icke något annat än en voteringsproposition, hvori hvardera Kammarens beslut upptagas alternativt. När detta nu kommit till Kammaren, har Kammaren enligt mitt förmenande, ej annat att göra, än att antingen tillkännagifva, att dess beslut är riktigt uppfattadt, eller också förklara sitt beslut. Nu har Utskottet haft grund för att uppställa tvänne voteringspropositioner, ty i Kongl. Maj:ts Proposition hafva frågorna blifvit skiljda; men sedan Kammaren, genom ett beslut, bifallit begge delarne af den Kongl. Propositionen, så, och då Herr Fåhræus, i öfverensstämmelse med detta beslut, sammanslagit Utskottets voteringspropositioner till en enda, samt denna är affattad i enlighet med den Kongl. Propositionen, tillstyrker jag, att Kammaren, utan återremiss, godkänner hvad Herr Fåhræus föreslagit.

Sedan öfverlägningen förklarats afslutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att derunder yrkats, dels att voteringspropositionerna måtte godkännas; dels af Herr Fåhræus m. fl., att, med ogillande af desamma, Kammaren för sin del måtte antaga följande voteringsproposition:

»Den, som bifaller Kongl. Maj:ts af Första Kammarens gillade nådiga framställning, att åt Kongl. Maj:t må öfverlemnas, att af byggnadsanslaget använda hvad som erfordras till anställande af undersökningar med afsende å framtida fortsättande af stambanorna inom de trakter, der yrkande om banornas utläggning i olika riktningar blifvit framställda, eller Kongl. Maj:t eljest kan finna skäligt, att låta dylika undersökningar anställa, — äfvensom att de kontrollundersökningar, som Kongl. Maj:t anser höra verkställas med afseende å redan utförda undersökningar om jernvägsanläggningar, som äro afsedda antingen omedelbart sluta sig till Statens stambanor eller genom andra färdiga bibanor med dem förenas, må af byggnadsanslaget bekostas, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har Riksdagen afslagit Kongl. Maj:ts uti ifrågavarande hänseende gjorda framställning;

dels ock att voteringspropositionerna måtte till Utskottet återförvisas; och yttrade Herr Grefven och Talmannen vidare, att, hvad an-

ginge yrkandet, att voteringspropositionerna måtte godkännas, han, vid det förhållande, att Utskottet icke, jemlikt stadgandet i 65 § Riksdagsordningen, uppställt voteringsproposition i öfverensstämmelse med Första Kammarens i ämnet fattade beslut, utan gifvit åt de föreslagna voteringspropositionerna en annan mening än samma beslut innehöllo, funne sig förhindrad att på ett dylikt yrkande göra proposition.

Sedan derefter, hvar efter annan gjorts proposition på bifall till Herr Fähræus' förslag, och på voteringspropositionernas återförvisande till Utskottet, samt dessa framställningar med blandade ja och nej besvarats, gjordes åter proposition på bifall till Herr Fähræus' förslag, hvarvid ja förklarades hafva varit öfvervägande.

Votering begärdes; och uppsattes och godkändes följande voteringsproposition:

»Den, som med ogillande af berörda, af Utskottet föreslagna voteringspropositioner 2:o och 3:o, godkänner det af Herr Fähræus framställda förslag till voteringsproposition, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har Kammaren till Utskottet återförvisat nämnda voteringspropositioner 2:o och 3:o.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan en voteringsedel blifvit undantagen och förseglad, samt de öfriga öppnade, rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 43;
Nej — 25.

Föredrogs ånyo Bevillnings-Utskottets Utlåtande N:o 19, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i afseende å Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 16, angående villkoren för bränvins tillverkning.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, att detta Utlåtande måtte få punktvis föredragas, hvilket bifölls.

Voteringspropositionen under § 17.

Godkändes.

Utskottets hemställan under § 26.

Med frånträdande af sitt i ämnet förut fattade beslut, biföll Kamraren berörda hemställan.

Föredrogs ånyo Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 18, i anledning af återremiss i viss del af Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 11, angående allmänna bevillningen.

Lades till handlingarne.

Föredrogos ånyo och begärdes på bordet Banko-Utskottets Memorial:

N:o 25, i anledning af Kamrarnes beslut öfver Banko-Utskottets Betänkande N:o 19, med förslag till reglering af Bankens låne- och kreditivrörelse;

N:o 26, med förslag till Instruktion för Riksdagens Revisorer af Riksbanken;

N:o 27, med förslag till Instruktion för Riksdagens Revisorer öfver diskontkontoret i Stockholm och lånekontoren i orterna;

N:o 28, med förslag till ansvarighetslag för Riksdagens Fullmäktige i Banken; och

N:o 29, med förslag till ansvarighetslag för de af Riksdagen förordnade styrelseledamöter för lånekontoren i orterna.

Grefve Hamilton, Henning: Då tillförordnade Chefen för Finans-departementet i går besvarade de frågor, hvika af mig framställdes, anmärktes det fel, med afseende på sifferuppgifterna, vara begånget, att en siffra af 60 R:dr blifvit origtigt upptagen. Det är naturligtvis icke af betydnenhet, då det rör en statsreglering, om ett anslag blifvit med 60 R:dr för högt beräknadt; och anmärkningen framställdes ej heller såsom varande af vigt. Men då en ledamot af Stats-Utskottet begärde, att diskussionen skulle remitteras till nämnda Utskott, och det således är möjligt, att Utskottet fäster afseende dervid, är det för mig angeläget, att de tabeller jag under diskussionen begagnade till ledning för mitt yttrande, komma rigtiga till Utskottet. Jag torde derföre få upplysa, att de omförmälda 60 R:dr origtigt kommit att inflyta till följd deraf, att vid Åttonde Hufvudtiteln ett lånebelopp blifvit genom skriffel upptaget till 120,060 R:dr, i stället för 120,000 R:dr, och anhåller jag att äfven detta anförande, jemte de tabeller, jag nu aflemnar, måtte blifva till Stats-Utskottet remitteradt.

Uppå derom gjord proposition hänvisades det af Grefve Hamilton afgifna yttrande jemte dervid fogade tre tabeller till Stats-Utskottet.

Herr Almquist, Erik Victor: Vid ett föregående plenum har denna Kammare beslutat att nästa Onsdag utse 24 valmän, hvilka skola välja Fullmäktige i Riksbanken och Riksgälds-kontoret; men då det vore skäl, att denna Kammare, liksom Andra Kammaren, utser Suppleanter för dessa valmän, hemställer jag, att Kammaren måtte besluta, att val-listorna skola lyda på 30 namn, samt att de sex personer, hvilka erhålla lägsta rösteantalet, böra anses såsom af Kammaren utsedde till suppleanter.

Herr Wærn: Jag kan aldrig höra ett sådant förslag som Herr Almquists framställas, utan att opponera mig deremot. Genom att på samma gång välja ledamöter och suppleanter, kan det mycket lätt in-

träffa, att personer, hvilka de fleste önska icke skola blifva suppleanter, likväl blifva det, emedan ett mindre antal väljande önska dem till ledamöter. Sådant har händt vid val inom denna Kammare, och jag påminner mig särskildt, huru vid ett tillfälle en högt aktad ledamot med de år och den samhällsställning, att säkerligen ingen ville pålägga honom besväret att passa på, i fall andra och yngre personer icke infunno sig i en valnämnd, likväl genom detta origtiga valsätt blef suppleant. Jag anhåller derföre, att Kammaren måtte besluta först utse 24 valmän, och derefter suppleanter för dem.

Uppå derom gjorda framställningar beslöts, att samtidigt med utseende af valmän, för väljande af Fullmäktige, att Riksbankens och Riksgälds-kontorets medel och tillhörigheter förvalta, men i särskildt val, skulle utses sex suppleanter till dessa valmän.

Upplästes osh godkändes förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser:

nemligen af Riksdagens Kansli N:o 33, angående afgifvande till Riksdagen af en aflöningsstat och förslagsberäkning öfver de öfriga kostnader, som med Statens jernvägstrafik och förvaltning äro förenade;

af Bevillnings-Utskottet N:o 35, angående villkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker;

N:o 36, angående stämpelpappers-afgiften; samt

af Lag-Utskottet N:o 38, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, om förändrad lydelse af 10 § i Kongl. Kungörelsen den 13 November 1860, angående den allmänna beväringen.

Justerades ett protokolls-utdrag för detta sammanträde.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{4}$ 12 e. m.

In fidem,
Walfrid Billing.